

Fundația Română pentru
Copii, Comunitate și Familie

Raport de cercetare

Incluziunea școlară în rândul elevilor din grupurile școlare clujene

Dr. Diana Dămean

Julia Todea

Cluj-Napoca, Romania

- 2011 -

Acest proiect a fost posibil prin programul *Strengthening the Evidence Based Practice of educational CSOs Initiative*, cu sprijinul financiar al Education Support Program - Open Society Foundation.

Programul *Strengthening the Evidence Based Practice of Educational CSOs Initiative* urmărește dezvoltarea strategiilor de cercetare din cadrul ONG-urilor cu profil educațional, cu scopul de a integra cu succes în clase și școli copiii care provin din medii dezavantajate. Programul pune accentul pe construirea și utilizarea de instrumente bazate pe evidențe (evidence-based).

Programul și-a propus să ajute ONG-urile cu profil educațional în următoarele moduri:

- 1) Aprofundarea capacităților de analiză și dezvoltarea unei strategii de cercetare;
- 2) Dezvoltarea unor protocoale și strategii pentru culegerea sistematică de date;
- 3) Implementarea unor metode de evaluare a rezultatelor și utilizarea de instrumente adaptate în funcție de rezultatele urmărite.

În acest program, au participat 11 țări: Africa de Sud, Argentina, Azerbaidjan, Bulgaria, Namibia, Macedonia, Pakistan, Polonia, România, Serbia și Ungaria.

Proiectul propus și acceptat pentru finanțare în cadrul acestui program este **„Recomandări pentru ONG-uri în vederea proiectării de strategii eficiente de incluziune educațională a copiilor dezavantajați”** având ca scop să ofere sprijin ONG-urilor educaționale/școlilor/altor instituții educaționale, care doresc să-și fundamenteze serviciile folosindu-se de evidențe (cum ar fi analiza nevoilor și impactul intervențiilor), oferind o metodologie cu care pot identifica factorii care influențează incluziunea / exclușiunea școlară a elevilor dezavantajați.

Proiectul a fost implementat în România de către Fundația Română pentru Copii, Comunitate și Familie (FRCCF) în perioada ianuarie – septembrie 2011, în colaborare cu Centrul de Evaluare a Profilului Socio-Educațional (CEPSE) de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității Babeș-Bolyai.

Cuprins

Introducere / 4

Metodologie / 7

Rezultate / 9

I. Rezultatele cercetării cantitative / 9

- Analiza descriptivă a variabilelor demografice / 10
- Analiza descriptivă a variabilelor de proximitate / 14
- Fidelitatea și validitatea indicatorilor / 18
- Comparații de medii în funcție de variabilele demografice proxy / 21
- Comparație cu mediile pe eșantionul național / 31
- Predictorii ai incluziunii școlare / 32
- Reducerea și reformularea itemilor pentru varianta finală a chestionarului / 37
- Interpretarea scorurilor pentru indicatorii incluziunii școlare / 38

II. Rezultatele cercetării calitative / 42

- Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: din perspectiva elevilor / 43
- Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: din punctul de vedere al profesorilor / 44
- Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: din punctul de vedere al inspectorilor școlari / 49
- Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: din punctul de vedere al reprezentantului autorităților locale / 53
- Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: din punctul de vedere al profesioniștilor din ONG-le educative / 53
- Sesiune SWOT cu profesioniștii din Ong-uri educative / 57

III. Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: perspective calitative și cantitative / 58

Concluzii finale / 64

Recomandări / 66

Bibliografie / 68

Lista Anexelor / 69

Anexe / 70

Introducere

Cercetarea a avut ca scop identificarea factorilor care influențează includerea, respectiv excluderea școlară a elevilor care provin din medii dezavantajate (e.g. familii cu venituri mici, etnie roma, mediu familial violent etc.). Rezultatul principal al acestei cercetări a fost dezvoltarea unui instrument, care: (1) poate măsura incluziunea școlară a elevilor dezavantajați; (2) permite identificarea elevilor cu un nivel semnificativ redus de incluziune școlară, care au nevoie să fie incluși în programe de intervenție educațională și (3) permite măsurarea impactului programelor de intervenție prin indicatori obiectivi (percepția asupra școlii și asupra profesorilor, siguranța în școală, performanța școlară). Chestionarul a fost aplicat în 7 grupuri școlare din Cluj-Napoca pe un eșantion de 540 de elevi cu vârsta între 15-21 de ani. Cercetarea cantitativă a permis testarea validității și fidelității instrumentului, făcând astfel posibilă colectarea eficientă a datelor și măsurarea impactului programelor de intervenție. Datele culese ne-au permis să identificăm factorii care influențează integrarea școlară a elevilor dezavantajați și crearea profilului elevilor care tind să fie mai puțin integrați în școala sau clasa lor. Metodele calitative dezvoltate în cadrul acestei cercetări ne-au permis explorarea barierelor care stau în calea incluziunii educaționale a elevilor dezavantajați, motivele pentru care aceste bariere există și strategiile posibile pentru eliminarea acestora.

Incluziunea, ca proces psihologic de asimilare, poate fi atinsă doar în cadrul incluziunii sociale, fiind un proces de încorporare a unui individ în sistemele sociale: familie, grup, clasă, școală, comunitate, societate (OECD, 2007). Incluziunea diferă de incluziune. A integra un grup de copii dezavantajați se referă la capacitatea unui grup, unei clase, a unei școli de a asimila noi membri, care au nevoie de suport pentru a se adapta, a se integra, a se socializa (OECD, 2007).

Educația incluzivă se referă la eliminarea tuturor barierelor din calea educației și a asigura participarea celor vulnerabili din punct de vedere al excluziunii și marginalizării (UNESCO, 2000). În primul rând, este vorba de o abordare strategică care are ca scop facilitarea succesului în învățare pentru toți copiii. Prima cerință a educației incluzive este de a diminua până la a elimina toate formele de excluziune. Ea asigură accesul, participarea și succesul școlar pentru toți copiii. Școala incluzivă dezvoltă toate elementele necesare unei integrări sociale reușite. Școala incluzivă este

deschisă tuturor elevilor și le furnizează elementele esențiale unei integrări sociale reușite. Școlile incluzive sunt acele școli deschise și prietenoase, care au o curriculumă flexibilă și practici de predare de calitate care promovează evaluarea continuă și parteneriatele din educație (OECD, 2007). Când despre alegerea termenilor, am preferat „incluziune școlară” în locul „integrării școlare” fiindcă termenul „integrare școlară” este legat doar de procesul de asimilare al elevilor cu dificultăți de învățare, pe când aspectul cheie al incluziunii este asimilarea elevilor care au orice fel de dificultăți de a se integra în procesul educativ. (Thomas et al., 1998, p.14).

Scopul nostru a fost să evaluăm incluziunea școlară a elevilor (cu vârsta de 15-19 ani) din cadrul școlilor profesionale (grupuri școlare) din Cluj-Napoca. Termenul de *elevi „dezavantajați”*, așa cum este utilizat în cercetarea noastră, acoperă un spectru mai larg: elevi din familii sărace, elevi care aparțin minorităților etnice, elevi cu nevoi speciale – practic, toate sursele marginalizării. Deși de regulă asociat cu nevoile speciale (Bădescu, 2010, p.5), termenul „dezavantajat” se extinde dincolo de acestea și include și alte surse de marginalizare, precum etnia sau sărăcia. În definirea conceptului de incluziune școlară, am încercat conectarea particularităților demografice (gen, etnie, statutul socio-economic al familiei) și a celor care țin de mediul în care învață elevii (percepția lor asupra școlii și a profesorilor, siguranța, etc.) cu performanțele școlare: în timp ce conceptul de „*educație incluzivă*” lasă să se înțeleagă că elevii diferă în multe privințe (inclusiv din punct de vedere al etniei, al statutului socio-economic al familiei din care provin), utilizarea termenului de *incluziune* sau *incluziune socială* pare a fi, în cele mai multe cazuri, legată de *dificultăți* sau *bariere de învățare*. Relația dintre dificultățile de învățare și alte caracteristici (sex, etnie etc.) nu a fost încă suficient teoretizată și cercetată (Gabriel Bădescu, 2010).

Cercetarea are două grupuri țintă, situate pe două nivele:

- **Nivelul 1:** ONG-urile educaționale care doresc să-și fundamenteze serviciile (analiză nevoi și impact) folosindu-se de evidențe, de cercetare;
- **Nivelul 2:** elevii cu risc de abandon sau eșec școlar, care au probleme de incluziune școlară - elevi repetenți, corigenți, care provin din familii defavorizate (familii sărace, familii numeroase și / sau monoparentale, familii dezorganizate, familii în care există violență, neglijență, abuz); adolescenți sau tineri care învață o meserie care nu li se potrivește etc.

Pentru a răspunde nevoilor identificate la nivelul celor două grupuri țintă, am stabilit următoarele obiective de cercetare:

- 1. Dezvoltarea, testarea și diseminarea unei metodologii adecvate pentru colectare și analiză de date** pentru a măsura nevoile, rezultatele și impactul intervențiilor educative care au ca scop îmbunătățirea incluziunii școlare a elevilor care provin din familii dezavantajate /comunități marginalizate.
- 2. Identificarea principalelor bariere în calea incluziunii școlare a elevilor dezavantajați** și formularea de recomandări pentru școli, ONG-uri, responsabili locali în domeniul educației etc.

Rezultatele preconizate ale cercetării:

- (1) analize cantitative și calitative detaliate despre incluziunea școlară a elevilor dezavantajați;
- (2) o metodologie pentru colectarea și analiza datelor;
- (3) instrumente cantitative și calitative pentru profesioniștii din ONG-uri care vor să investigheze incluziunea școlară a elevilor dezavantajați;
- (4) o mai bună cunoaștere a principalelor bariere în incluziunea școlară a elevilor care provin din medii sociale dezavantajate;
- (5) recomandări fundamentate empiric pentru politicile educaționale.

Chestionarul pe care îl propunem profesioniștilor din ONG-uri le permite să identifice potențiali beneficiari, să evalueze nevoile acestora și să măsoare impactul proiectelor sau programelor educaționale implementate. Ghidurile de interviu le permit să identifice barierele de învățare și participare întâmpinate de elevii dezavantajați și atitudinile respondenților față de incluziunea școlară.

Cercetarea s-a desfășurat în grupurile școlare din Cluj-Napoca și furnizează date referitoare la percepțiile elevilor dezavantajați despre școală și profesori, precum și percepțiile profesorilor, inspectorilor școlari, profesioniștilor din ONG-uri și reprezentanților locali despre elevii dezavantajați și problemele lor specifice.

Metodologia

Metodele utilizate în cercetare sunt atât cantitative (o evaluare a incluziunii școlare a elevilor dezavantajați), cât și calitative (o evaluare a eforturilor depuse de către profesori, inspectori școlari, profesioniști din ONG-uri, școli în general, pentru a asigura un mediu incluziv elevilor dezavantajați).

I. Metode

- **Cantitative:** sondaj pe baza unui chestionar, aplicat în școli profesionale din Cluj-Napoca (elevii din aceste școli aparțin în majoritatea lor de familii defavorizate);
- **Calitative:**
 - Focus-grupuri cu elevi din grupurile școlare (școli profesionale)
 - Interviu semi-structurate cu profesori din grupurile școlare (școli profesionale)
 - Interviu semi-structurate cu inspectori școlari de la Inspectoratul Școlar Cluj și cu reprezentanți ai autorităților locale din Cluj-Napoca;
 - Interviu on-line cu profesioniști din ONG-uri clujene cu profil educațional
 - Analiză SWOT cu reprezentanți ai ONG-urilor cu profil educațional.

2. Eșantion

- Cercetarea cantitativă:
 - 540 de elevi din 7 grupuri școlare din Cluj-Napoca (clasele 9-12)
- Cercetarea calitativă:
 - 32 de elevi din grupurile școlare clujene, care sunt înscriși la centrul *Clujul Are Suflet*;
 - 34 de profesori din cele 7 grupuri școlare din Cluj-Napoca;
 - 7 inspectori școlari de la Inspectoratul Școlar Cluj și 1 reprezentant local de la Primăria Municipiului Cluj-Napoca;
 - 30 de profesioniști (profesori de sprijin, psihologi, psiho-pedagogi, asistenți sociali) din 8 ONG-uri din Cluj-Napoca: FRCCF, Christiana, Caritas, Ruhama, Prison Fellowship, Familia Regăsită, Herald Foundation, Fundația Pentru Dezvoltarea Popoarelor
 - Analiză SWOT cu 15 reprezentanți ai ONG-urilor cu profil educațional din Cluj.

3. Instrumente

- În cadrul **cercetării cantitative** am lucrat cu o variantă scurtă a chestionarului *Profilul Succesului Școlar*, la care am adăugat un set de întrebări și am reformulat câteva din cele existente, pentru a-l adapta subiecților cercetării prezente (elevi din medii defavorizate). După ce instrumentul (chestionarul) a fost testat pe un număr de 44 de elevi dintr-un grup școlar (faza pilot), el a fost din nou modificat. A rezultat un chestionar format din 172 de itemi, care necesită un timp de completare de aproximativ 30 de minute (în cazul elevilor de grup școlar).

O atenție specială a fost acordată *evaluării instrumentului*, pentru a ne asigura că vom pune la dispoziție un instrument eficient și sigur pentru măsurarea incluziunii în școală și în clasă. În urma analizei datelor, au fost eliminați sau reformulați acei itemi care s-au dovedit problematici. Datele cantitative au fost culese în perioada aprilie – iunie 2011.

- Pentru colectarea **datelor calitative** am realizat 5 *ghiduri de interviu semi-structurate*. Instrumentele au fost astfel concepute, încât să ne permită investigarea și interpretarea anumitor rezultate obținute prin testarea pilot a *Chestionarului de incluziune școlară* (de ex. nivelul scăzut al siguranței în școală, nivelul scăzut al sprijinului primit din partea profesorilor etc.). Instrumentele calitative au fost și ele testate pe eșantioane mici și modificate după caz. Am utilizat și alte metode calitative, cum ar fi observația directă și analiza SWOT. Aplicarea chestionarelor în clase ne-a oferit oportunitatea de a observa comportamentul elevilor și profesorilor în mediul școlar. Datele calitative au fost adunate în perioada mai – septembrie 2011.

Propunem aceste instrumente specialiștilor din ONG-uri cu profil educațional, alți profesioniști din domeniul educației (psihologi școlari, asistenți sociali, psihopedagogi, etc.), inspectori școlari, care vor:

- să măsoare gradul de incluziune al elevilor în clasă/ școală;
- să identifice problemele de incluziune școlară în rândul elevilor dezavantajați;
- să identifice cazuri de risc școlar în rândul elevilor proveniți din medii dezavantajate (cu scopul de a-i include în programe de intervenție);

- să măsoare cantitativ impactul programelor de intervenție, având posibilitatea să demonstreze eficacitatea programelor de intervenție (etapă necesară în cadrul aplicațiilor în competițiile de proiecte);
- să aplice metodele propuse în contexte diferite (comunități de romi, comunități rurale izolate etc.);
- să identifice atitudinea profesorilor/ profesioniștilor din ONG-uri/reprezentanților locali față de problemele din școli;
- să formuleze recomandări pentru politicile locale;
- să își dezvolte capacitatea de a lucra în parteneriat cu profesorii și cu școlile.

Rezultate

I. Rezultatele cercetării cantitative

Componenta cantitativă a cercetării a avut ca scop nu numai colectarea unor date, ci și elaborarea, testarea și validarea unui instrument care să măsoare gradul de incluziune al elevilor dezavantajați în clasă și școală.

După ce am trecut în revistă și am analizat literatura de specialitate (Ainscow, 2007; Ainscow, Booth & Dyson, 2006; Bădescu, 2010; Booth, & Ainscow, 2007; Booth, & Ainscow, 2002; Bowen, & Richman, 2005; Lindsay, 2003) și am examinat câteva instrumente, am ales ca punct de plecare varianta românească a *Profilului Succesului Școlar*, un chestionar care măsoară performanțele școlare ale elevilor și percepția lor asupra școlii, familiei, grupului de referință și vecinătății (Bowen & Richman, 2005). Chestionarul Profilul Succesului Școlar a fost validat pe un eșantion național de elevi de gimnaziu și liceu în 2008¹ (Hărăguș, Roth & Dămean, 2010; Mezei, Dămean, & Dégi, 2010; Hărăguș, Dămean & Roth, 2009), ceea ce ne permite să comparăm rezultatele obținute pe un anumit eșantion (ex. elevi dezavantajați) cu rezultatele obținute la nivel național și să putem trage concluzii. Acesta este un avantaj pentru că ONG-urile rar își pot permite să colecteze date la nivel național cu care să compare eșantioane mai mici.

¹ Profilul Succesului Școlar a fost adaptat prin proiectul PN-II 91063/18.10.2007-2010 finanțat de CNMP, coordonat de Maria Roth, UBB, după *School Success Profile*, elaborat de G. L. Bowen și J. M. Richman, Jordan Institute for Families, University of North Carolina at Chapel Hill.

Pentru acest studiu am ales să adaptăm scalele PSS care măsoară incluziunea școlară pentru a fi mai accesibile elevilor dezavantajați². De asemenea, am adăugat un set de întrebări relevante pentru cercetarea de față. Instrumentul a fost testat pe un eșantion pilot de 44 de respondenți și a fost modificat în funcție de rezultatele studiului pilot. Instrumentul pe care l-am utilizat în cercetare este un chestionar de 172 de itemi a cărui completare durează în jur de 30 de minute (Anexa 1). Acest raport prezintă analizele efectuate pe datele colectate. Am acordat o atenție particulară evaluării instrumentului, pentru că un rezultat important al studiului este dezvoltarea unui instrument eficient și fidel care să poată fi folosit în organizație pentru măsurarea incluziunii școlare a elevilor dezavantajați cu scopul de a-i identifica pe cei care au nevoie să fie incluși în programe de intervenție. Pe baza analizei datelor, itemii sau scalele care nu s-au dovedit foarte precise au fost înlocuite cu altele mai potrivite sau eliminate din chestionar. În raport este inclusă varianta finală a chestionarului, împreună cu explicații pentru crearea bazei de date și a variabilelor.

Noul instrument (PSS–*Chestionar de Incluziune Școlară*) răspunde următoarelor nevoi: (1) identificarea elevilor care au nevoie să fie incluși într-un program de intervenție pentru o mai bună incluziune școlară; (2) evaluarea impactului intervenției; (3) culegerea datelor privind eficacitatea intervenției și oferirea unor date „bazate pe evidențe” în aplicațiile pentru finanțări ulterioare.

În afară de dezvoltarea acestui instrument, ne-am propus să culegem date relevante privind incluziunea în școală și în clasă a elevilor din familii dezavantajate. Am dorit să arătăm modul în care acești elevi își percep școala, profesorii și colegii de clasă, precum și modul în care factorii demografici influențează performanța școlară și incluziunea. Rezultatele ne permit să înțelegem mai bine nu numai atitudinea respondenților față de școală, dar și practicile educaționale din școlile frecventate de elevi cu statut economico-social redus.

➤ **Analiza descriptivă a variabilelor demografice**

Eșantionul pentru cercetarea cantitativă este compus din 540 elevi din cele 7 Grupuri școlare din Cluj-Napoca: Ana Aslan (51 elevi – 9.41%), Alexandru Borza (104 elevi – 19.37%), Aurel Vlaicu (61 elevi – 11.25%), Edmond Nicolau (100 elevi –

² Permișiunea de a adapta sau folosi vreo scală din Profilul Succesului Școlar trebuie obținută de la Centrul pentru Evaluarea Profilelor Socio-Educaționale (CEPSE), adresă de contact: cesep@ymail.com.

18.45%), Protecția Mediului (58 elevi – 10.70%), Tehnofrig (98 elevi – 18.27%), Unirea (68 elevi – 12.55%).

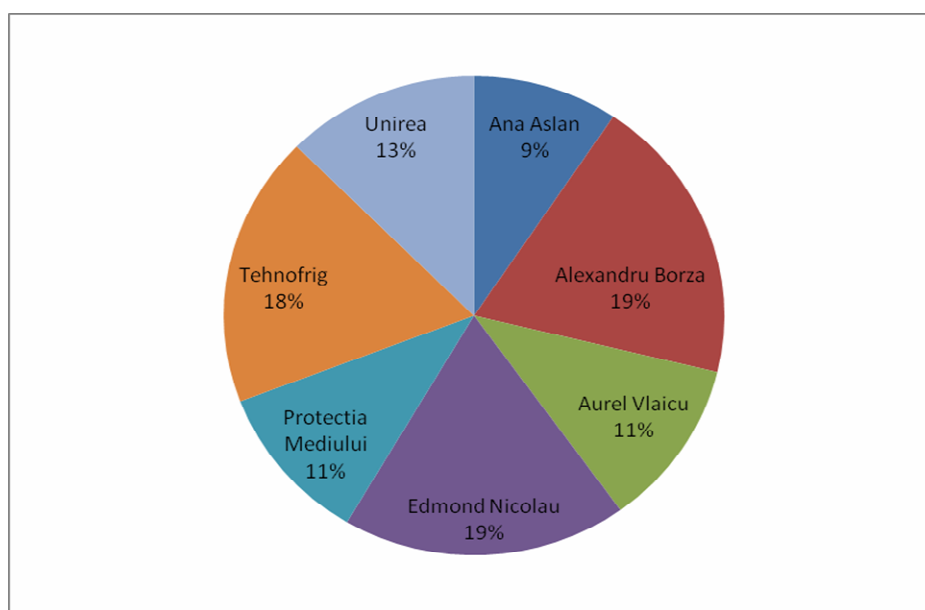

Figura 1. Eșantion cercetare cantitativă (N=540) din 3500 elevi în școlile profesionale din Cluj-Napoca (2009).

Eșantionarea a fost stabilită în așa fel, încât să cuprindă toate grupurile școlare din Cluj-Napoca (școli în care majoritatea elevilor provin din familii dezavantajate din punct de vedere socio-economic), dar numărul respondenților pe școli a variat în funcție de prezența elevilor în clasă și de disponibilitatea lor de a completa chestionarul.

Distribuția elevilor pe clase în fiecare școală este prezentată în Tabelul 1. Cei mai mulți respondenți sunt în clasele a 10a și a 11a, în timp ce respondenții de clasa a 12a provin din doar 2 școli.

Tabelul 1. Distribuția respondenților pe școli și clase

Școala	Clasa a 9a	Clasa a 10a	Clasa a 11a	Clasa a 12a	Total per școală
Alexandru Borza		68	36		104
Ana Aslan	28		23		51
Aurel Vlaicu	13	23	24	1	61
Edmond Nicolau	17	40	43		100
Protecția Mediului	23	35			58
Tehnofrig		47		51	98
Unirea		35	25	8	68
Total per an școlar	81	248	151	60	540

Tabelul 2 descrie caracteristicile demografice ale eșantionului. În ce privește distribuția pe sexe, eșantionul este predominant masculin (55.37%) și reflectă compoziția de gen a școlilor profesionale. Majoritatea respondenților sunt de etnie română (84.42%), urmați de maghiari (12.43%) și rromi (2.6%). Trebuie menționat faptul că procentajul de elevi rromi observat când s-a realizat colectarea datelor este mai mare decât procentajul de 2.6% rezultat din date. Așadar, se pare că nu toți elevii rromi s-au declarat a fi de etnie romă.

Vârstele respondenților variază de la 15 la 19 de ani (clasele 9-12). Aproximativ 13% dintre respondenți au părinții plecați la muncă în străinătate. În ce privește statutul ocupațional al părinților, aproape 30% dintre mame sunt șomere, comparativ cu mai puțin de 20% dintre tați. Tații au într-o mai mare măsură ocupații necalificate sau profesii, în timp ce procentul mamelor cu diploma universitară este mai mare decât cel al taților.

Tabelul 2: Analiza descriptivă a datelor demografice

Descrierea variabilei		%
<i>Sexul</i>	Băiat	55.37
	Fată	44.63
<i>Etnia</i>	Român	84.42
	Maghiar	12.43
	Rrom	2.60
	Alta	0.56
<i>Clasa</i>	Clasa a 9-a	15.00
	Clasa a 10-a	45.93
	Clasa a 11-a	27.96
	Clasa a 12-a	11.11
<i>Migrația părinților</i>	Nu au emigrat	86.14
	Mama emigrată	5.24
	Tata emigrat	5.62
	Ambii emigrați	3.00
<i>Ocupația mamei</i>	Șomeră	30.59
	Meserie necalificată	19.74
	Meserie calificată	41.65
	Profesie	8.03
<i>Ocupația tatălui</i>	Șomer	19.32
	Meserie necalificată	26.14
	Meserie calificată	42.50
	Profesie	12.05

<i>Educația mamei</i>	Mai puțin de 8 clase	0.89
	Școală generală	11.31
	Școală profesională	21.43
	Liceu	56.25
	Școală postliceală	1.19
	Studii superioare	8.93
<i>Educația tatălui</i>	Mai puțin de 8 clase	0.65
	Școală generală	10.13
	Școală profesională	27.45
	Liceu	53.59
	Școală postliceală	0.65
	Studii superioare	7.52
<i>Venitul familiei</i>	Nu ne ajung banii	7.79
	De-abia ne ajung banii	13.69
	Ne ajung (ne descurcăm fără să împrumutăm bani)	28.90
	Reușim să cumpărăm și unele lucruri mai scumpe	15.97
	Reușim să avem de toate	33.65
<i>Ajutoare sociale</i>	Bursă socială	10.52
	Ajutoare de la școală	9.96
	Ajutoare de la fundații	5.35
<i>Facilități</i>	Cameră proprie	77.86
	Birou/masă proprie	80.63
	Computer	79.70
<i>Locuiesc cu</i>	Mama	89.85
	Tata	77.86
	Frate/soră mai mic/ă	37.45
	Frate/soră mai mare	32.84
	Bunici	19.19
	Alte rude	4.24

Estimările respondenților cu privire la veniturile familiei nu au fost prea concludente, fiindcă majoritatea respondenților și-au apreciat veniturile ca suficiente, mari și foarte mari, în timp ce rata sărăciei în școlile profesionale este foarte ridicată. Un indicator mai bun al statutului socio-economic ni s-a părut primirea ajutorului social, care funcționează ca variabilă proxy pentru sărăcie. Peste 10% dintre respondenți beneficiază bursă socială (primită pe baza veniturilor scăzute). Cât despre facilitățile de care respondenții beneficiază acasă, aproximativ 20% nu au camera lor, nu au o masă sau un birou pe care să își facă temele, și nu au un computer acasă. Cei mai mulți

respondenți locuiesc cu părinții, iar 80.4% dintre respondenți locuiesc acasă, restul locuind în cămin, în chirie sau la rude.

Pe baza rezultatelor analizei descriptive am ajuns la câteva concluzii cu privire la utilizarea instrumentului. Variantele de răspuns ale scalei de 5 trepte cu care am măsurat veniturile familiei de proveniență trebuie modificate. Respondenții care primesc bursă socială răspund în multe cazuri că familiei lor le ajung banii sau că reușesc să cumpere și lucruri mai scumpe. De asemenea, variabila proxy pentru măsurarea sărăciei (primirea ajutorului social) rămâne un indicator solid pentru identificarea veniturilor scăzute. O altă observație a fost rata mare de non-răspunsuri referitoare la statutul educațional și ocupațional al părinților, în multe cazuri respondenții declarând că nu cunosc aceste informații. Astfel, 38.4% dintre respondenți nu cunosc sau nu declară ultima școală absolvită de mamă, 43.6% - ultima școală absolvită de tată, 15.3% - care este ocupația mamei, 19.3% - care este ocupația tatălui. Procentele din Tabelul 2 sunt raportate la totalul răspunsurilor valide.

➤ **Analiza descriptivă a variabilelor de proximitate**

În cele ce urmează vom examina comportamentele și opiniile respondenților în legătură cu o serie de indicatori de proximitate pentru angajamentul școlar (Tabelul 3):

- Majoritatea respondenților studiază acasă puțin timp sau deloc.
- În ce privește participarea la activități extra-curriculare, cele mai populare astfel de evenimente organizate de școală sunt festivitățile, excursiile și concursurile. La întrebările deschise elevii au menționat că le place să meargă în excursii pentru ca sunt o ocazie să își cunoască mai bine colegii și să dezvolte un sentiment de identitate colectivă.
- Sentimentul de siguranță în școală este o condiție necesară pentru sentimentul de apartenență în școală. Peste un sfert dintre respondenți declară că se tem că cineva se va lega de ei la școală.
- Am presupus că există o relație între motivația de a absolvi ciclul școlar și relevanța școlii pentru planurile de viață ale respondentului. Deși peste 28% dintre respondenți nu știu ce vor să facă după terminarea școlii, cei mai mulți dintre respondenți cred că școala este puțin sau deloc relevantă pentru viitorul lor. Totuși, aproape 30% dintre respondenți consideră că școala îi va ajuta.

- Cu toate că ne-am așteptat ca relevanța atribuită școlii să se datoreze intenției elevilor de a-și continua studiile, potrivit datelor marea majoritate a respondenților ar vrea să se înscrie la facultate. Acest fapt nu este surprinzător, din moment ce sistemul le permite elevilor să aleagă aproape orice linie de studiu, indiferent de specializarea și performanțele anterioare, unicul impediment fiind banii. De asemenea, acest rezultat poate indica și faptul că respondenții nu sunt mulțumiți cu deprinderile învățate la grupul școlar și văd în studiile superioare o ocazie de a învăța lucruri care le vor fi de mai mult ajutor pe piața muncii.
- Cei mai mulți dintre respondenți preferă să discute o problemă personală cu prietenii sau părinții, printre ultimele opțiuni situându-se diriginții și profesorii. Deși, la întrebările deschise, mulți dintre respondenți au menționat că și-ar dori să aibă o relație mai personală cu profesorii, se pare că nu au reușit să construiască o astfel de legătura și tind să ceară sfaturi de la prieteni și familie.
- Când vine vorba despre modul preferat de petrecere a timpului liber, aproape jumătate dintre respondenți preferă compania prietenilor, peste 30% ar opta să lucreze pentru a câștiga bani și mai puțin de 20% ar vrea să stea cu familia.
- Doar aproximativ 22% dintre respondenți cred că școala nu este deloc plictisitoare, în timp ce mai mult de jumătate dintre respondenți consideră că școala este puțin plictisitoare și aproape un sfert o consideră foarte plictisitoare.

Tabelul 3. Analize descriptive ale variabilelor proxy

Descrierea variabilei	%	
<i>Timpul zilnic petrecut învățând și făcând teme</i>	Deloc	28.62
	Mai puțin de 1 oră	17.48
	Cam 1 oră	24.35
	Cam 2 ore	14.31
	Cam 3 ore	7.62
	Cam 4 ore	3.72
	Mai mult de 4 ore	3.90
<i>Participarea în activități extra-curriculare organizate de școală (răspuns cu variante multiple)</i>	Excursii	42.75
	Concursuri	40.27
	Activități sportive	31.30

	Cercuri	19.12
	Festivități	47.04
<i>Sentimente de nesiguranță la școală</i>	Niciodată	71.72
	Uneori	25.28
	Des	1.50
	Tot timpul	1.50
<i>Relevanța școlii pentru planurile de viitor după absolvire</i>	Indecis	28.27
	Irelevantă	6.54
	Puțin relevantă	35.38
	Foarte relevantă	29.81
<i>Decizia de continua studiile după absolvire</i>	Nu cred că voi absolvi	3.20
	Nu voi continua	12.43
	Probabil voi continua	44.45
	Sigur voi continua	39.92
<i>Persoana preferată pentru discutarea unei probleme personale</i>	Prietenii	45.13
	Părinții	42.75
	Profesorii	0.48
	Dirigintele	4.99
	Un adult din afara școlii	6.65
<i>Opțiuni pentru petrecerea timpului liber</i>	Acasă cu familia	18.71
	Cu prietenii	49.42
	Muncind pentru bani	31.87
<i>Perceperea școlii ca plictisitoare</i>	Deloc	22.72
	Puțin	52.43
	Mult	24.85

Alte aspecte pe care le-am luat în considerare în evaluarea angajamentului educațional al elevilor au fost perceperea și contactul lor cu piața muncii. În ultimii 2 ani, 10.77% dintre respondenți au fost nevoiți să lucreze pentru a aduce bani acasă. Mai mult, **52.56% dintre respondenți cred că ar avea nevoie de un curs de calificare pentru a-și găsi loc de muncă și 37.79% sunt de părere că ar fi trebuit să aleagă un alt profil educațional.** Din moment ce majoritatea respondenților nu cred că școala pe care o vor absolvi îi va ajuta să își găsească loc de muncă, interesul lor pentru școală este scăzut. De asemenea, dacă ar avea de ales din nou, **peste o treime dintre respondenți ar alege un profil diferit, ceea ce înseamnă că nu consideră că profilul educațional actual li se potrivește și, prin urmare, nu sunt motivați să studieze.** Aceasta se datorează faptului că ei nu cred că specializarea pe care o urmează este

necesară pe piața muncii. După cum au menționat în întrebările deschise, li se pare că lecțiile sunt prea teoretice, în timp ce ei au nevoie să învețe deprinderi mai practice.

Respondenții au fost rugați să numească, în ordine, trei materii la care au cele mai mari dificultăți și la care ar avea nevoie de ajutor. Cele mai problematice 3 materii la nivelul eșantionului sunt: (1) Matematica; (2) Româna; și (3) Fizica. Merită subliniat faptul că primele două sunt materii obligatorii la examenul de Bacalaureat.

La final am inclus un set de întrebări pentru a măsura câți respondenți au beneficiat de serviciile educaționale furnizate de o organizație sau fundație, dacă aceste servicii i-au ajutat și de ce servicii le-ar place să beneficieze pe viitor (Tabelul 4). Ne-am așteptat ca beneficierea de meditații la materiile problematice să aibă un impact pozitiv asupra incluziunii și performanței școlare – relație care va fi testată în altă secțiune.

Tabelul 4. Interacțiunile respondenților cu ONG-urile

Servicii ale ONG-urilor	Au beneficiat (%)	Li s-a părut util (%)	Ar avea nevoie (%)
Meditații	23.62	19.37	27.49
Ajutor la teme	21.22	16.79	11.81
Consiliere psihologică	14.76	10.33	14.58
Grup de dezvoltare personală	10.15	6.27	10.52
Sprijin de la asistentul social	9.41	5.90	7.01
Educație pentru sănătate	19.37	13.10	13.65
Activități de timp liber (sport, pictură, muzică, excursii etc.)	38.93	27.49	40.59
Consiliere vocațională	8.67	5.90	9.59
Alte ajutoare (îmbrăcăminte, mâncare, rechizite)	15.13	11.44	13.28

Majoritatea respondenților care au beneficiat de servicii oferite de o organizație au luat parte la activități de timp liber. Acesta este și cel mai popular serviciu de care ar dori să mai beneficieze. Urmează meditațiile și ajutorul la teme, fiindcă mulți dintre ei au dificultăți în a învăța singuri. Deși nu apare în tabel, 30.81% au declarat că ar avea nevoie de ajutor în găsirea unui loc de muncă.

Modul de codare și construire a variabilelor demografice și de proximitate este descris în Anexa 2.

➤ Evaluarea fidelității și validității indicatorilor

Chestionarul a fost adaptat după *Profilul Succesului Școlar* (Bowen & Richman) având în vedere 4 dimensiuni-cheie ale incluziunii școlare: perceperea școlii ca instituție educațională, perceperea profesorilor, sentimentul de siguranță, și performanța școlară. O serie de indicatori (reprezențați prin scale) subscriu fiecărei dimensiuni, după cum urmează:

- **Școala:** *Climatul educațional și Satisfacția școlară;*
- **Profesorii:** *Sprijinul din partea profesorilor, Relevanța academică și Rigoarea academică;*
- **Siguranța:** *Siguranța școlii, Siguranța personală în școală și Statutul de non-victimă;*
- **Performanța:** *Angajamentul școlar, Evitarea necazurilor la școală și Note.*

Scalele au fost adaptate după varianta românească a *Profilului Succesului Școlar (SSP-Ro)* (Bowen & Richman, 2005; Hărăguș, Roth & Mezei, 2010). Modul de construire a scalelor incluziunii școlare este detaliat în Anexa 3.

Pentru evaluarea instrumentului (consistență internă, fidelitate și validitate) am folosit 3 metode: (1) Alpha Cronbach; (2) corelații Pearson; (3) Principal Component Analysis.

1. Analiza descriptivă a indicatorilor incluziunii școlare

Analizele descriptive pentru fiecare indicator sunt prezentate în Tabelul 5. Toate scalele raportează o consistență internă bună (cu valori ale lui Cronbach alpha cuprinse între 0.7 și 0.9), ceea ce indică un grad crescut de fidelitate a măsurătorilor efectuate cu aceste scale.

Tabelul 5. Statistică descriptivă a scalelor instrumentului

Scala	Media	Eroare std.	Mediana	Asimetria	Nr. itemi	Min.	Max.	Cronbach alpha
Climatul educațional	4.35	.093	5	-.507	7	0	7	0.81
Satisfacția școlară	3.70	.104	4	-.045	7	0	7	0.84
Sprijinul profesorilor	4.42	.121	5	-.155	8	0	8	0.90
Relevanța academică	20.23	.234	20	.049	8	8	32	0.89
Rigoarea academică	23.31	.202	24	-.547	10	10	30	0.87
Siguranța școlară	33.01	.290	34	-.472	12	12	48	0.88
Siguranța personală în școală	10.68	.168	11	-.203	4	4	16	0.89
Statutul de non-victimă	31.60	.189	33	-1.018	12	12	36	0.87
Angajamentul școlar	6.66	.072	7	-.404	3	3	9	0.70
Evitarea necazurilor	25.59	.217	26	-.810	11	11	33	0.85
Notele	9.45	.102	9	.032	15	3	15	0.70

Tabelul 6. Corelații între indicatorii incluziunii școlare

	Climatul educațional	Satisfacția școlară	Sprijinul profesorilor	Relevanța academică	Rigoarea academică	Siguranța școlară	Siguranța personală în școală	Statutul de non-victimă	Angajamentul școlar	Evitarea necazurilor	Notele
Climatul educațional	1	.619**	.623**	.541**	.510**	.308**	.257**	.183**	.339**	.216**	.118**
Satisfacția școlară		1	.552**	.421**	.472**	.236**	.253**	.229**	.414**	.205**	.176**
Sprijinul profesorilor			1	.639**	.634**	.211**	.179**	.122**	.288**	.239**	.232**
Relevanța academică				1	.584**	.119**	.180**	.019	.235**	.094*	.093*
Rigoarea academică					1	.141**	.138**	.029	.306**	.251**	.211**
Siguranța școlară						1	.236**	.435**	.036	.278**	-.008
Siguranța personală în școală							1	.284**	.039	-.017	-.013
Statutul de non-victimă								1	.050	.135**	.016
Angajamentul școlar									1	.324**	.248**
Evitarea necazurilor										1	.324**
Notele											1

**p<.01, *p<.05

Scalele au fost codate pozitiv, astfel încât valorile minime indică o atitudine sau o percepție negativă, iar valorile maxime reprezintă o atitudine sau percepție pozitivă. Valorile mediilor indică o tendință preponderent pozitivă. Totuși, toate scalele, în afară de *Relevanța academică* și *Notele*, sunt asimetrice spre stânga (negative), ceea ce înseamnă că în eșantion există mai multe valori mai scăzute decât media. Astfel, chiar dacă cei mai mulți respondenți au atitudini preponderent pozitive față de școală, *unii respondenți au obținut valori foarte scăzute la majoritatea indicatorilor incluziunii școlare, ceea ce sugerează o situație de risc și necesitatea intervenției.*

2. Corelații între indicatori și itemi

Am efectuat corelații bivariate Pearson între toți indicatorii (Tabelul 6), dar și între toți itemii fiecărui indicator (Anexa 4). Pentru că cele 4 dimensiuni ale instrumentului sunt inter-relaționate, ne-am așteptat ca indicatorii să se coreleze pozitiv. Notăm cu această ocazie că performanța școlară a elevilor se corelează pozitiv cu percepția lor despre școală, profesori și siguranță școlară. Respondenții care au o satisfacție școlară crescută și percep un climat educațional mai pozitiv tind să aibă un angajament școlar mai ridicat. Același lucru este valabil și pentru elevii care își percep pozitiv profesorii.

Nu s-au înregistrat relații semnificative între siguranța școlară și angajamentul școlar. Siguranța școlară este puternic relaționată cu comportamentul elevilor la școală (evitarea necazurilor), la fel ca și percepțiile asupra rigorii academice a profesorilor și sprijinului din partea profesorilor. Notele mai mari nu se corelează cu siguranța din școală, ci cu un sprijin crescut din partea profesorilor și cu o rigoare academică crescută.

Itemii fiecărui indicator se corelează pozitiv, indicând faptul că măsoară același factor.

3. Analiza Componentelor Principale

Pentru a valida instrumentul, am folosit metoda Analiza Componentelor Principale (Anexa 5). Am urmărit dacă itemii din fiecare scală încarcă satisfăcător pe un singur factor. Ca metodă de extracție am utilizat Principal Component Analysis, cu rotație Varimax și Kaiser Normalization și am suprimat valorile sub .40. Valorile indicelui KMO la toate scalele arată că mărimea eșantionului nostru este adecvată ($KMO > .50$) pentru a se realiza analize factoriale satisfăcătoare.

Mai întâi, am extras factorii pe baza valorii Eigenvalue (criteriu: Eigenvalue > 1). Urmărind această procedură, am extras mai mult de un factor pentru 5 scale: *Satisfacția școlară* (2 factori), *Rigoarea academică* (2 factori), *Siguranța școlii* (2 factori), *Statutul de non-victimă* (3 factori), and *Evitarea necazurilor* (2 factori).

Valorile Eigenvalue pentru factorii 2 și 3 au fost foarte apropiate de 1, sugerând că acești factori sunt foarte slabi. Astfel, am extras ulterior un număr fix de factori (1) din toate scalele, forțând itemii să încarce pe factorul cu cea mai mare valoare Eigenvalue. Itemii fiecărui indicator au încărcat satisfăcător pe un singur factor, ceea ce înseamnă că scalele sunt valide și măsoară ceea ce au fost proiectate să măsoare.

➤ **Comparații de medii în funcție de variabilele demografice și proxy**

Pentru a avea o imagine de profunzime asupra scorurilor medii, am efectuat comparații de medii (teste T și ANOVA), în funcție de caracteristicile demografice ale eșantionului. Deși am realizat astfel de comparații pentru toate variabilele demografice, numai variabilele la care s-au înregistrat diferențe semnificative vor fi discutate mai jos.

Rezultatele sunt prezentate sub formă de tabele. Semnificația diferențelor de medii dintre grupuri la un prag mai mic de $p < .05$ este **marcată**. Scorurile cele mai ridicate sunt reprezentate în caractere **bold**. Scorurile cele mai scăzute sunt reprezentate în caractere *italic*.

În urma comparațiilor indicatorilor incluziunii școlare în funcție de genul respondenților (Tabelul 7) a rezultat că fetele obțin scoruri mai mari la toți indicatorii la care se înregistrează diferențe semnificative.

Tabelul 7. Comparații de medii după gen (testul T)

	Băieți	Fete	Sig.
Climatul educațional	4.00	4.77	.000
Satisfacția școlară	3.45	4.03	.006
Sprijinul profesorilor	4.03	4.86	.001
Relevanța academică	19.70	20.83	.016
Rigoarea academică	22.38	24.44	.000
Siguranța școlară	33.08	32.91	.767
Siguranța personală în școală	10.86	10.41	.182
Statutul de non-victimă	31.87	31.32	.148
Angajamentul școlar	6.28	7.10	.000
Evitarea necazurilor	24.30	27.21	.000
Notele	9.13	9.84	.001

În ce privește etnia respondenților, nu s-au înregistrat multe diferențe semnificative între indicatorii incluziunii școlare, așa cum ne-am așteptat inițial (Tabelul 8).

Tabelul 8. Comparații de medii după etnie (ANOVA)

	Români	Maghiari	Rromi	Sig.
Climatul educațional	4.27	4.68	5.08	.314
Satisfacția școlară	3.68	3.89	4.00	.535
Sprijinul profesorilor	4.34	4.91	4.14	.444
Relevanța academică	19.98	21.50	22.57	.034
Rigoarea academică	23.32	22.98	24.50	.687
Siguranța școlară	33.04	32.82	32.92	.996
Siguranța personală în școală	10.74	9.94	10.92	.456
Statutul de non-victimă	31.72	31.26	29.50	.229
Angajamentul școlar	6.66	6.63	7.00	.315
Evitarea necazurilor	25.41	27.51	23.55	.007
Notele	9.55	9.15	8.00	.071

Elevii de etnie rromă tind să atribuie o mai mare *Relevanță academică* lucrurilor pe care le învață la școală, spre deosebire de elevii români, care au obținut scorurile cele mai scăzute la acest indicator. Acest rezultat ne arată că elevii rromi care frecventează școala cred că ceea ce învață le este de folos. Pe de altă parte, elevii rromi au cele mai scăzute nivele de *Evitare a necazurilor* dintre toate grupurile etnice, în timp ce respondenții de etnie maghiară tind să fie cei mai disciplinați.

Mai apoi am comparat scorurile medii ale indicatorilor incluziunii școlare în funcție de anul școlar al respondenților (Tabelul 9). Elevii de clasa a 9-a sunt cei mai optimiști în privința *Rigorii academice*, având o imagine foarte pozitivă despre profesorii lor. Deși există similarități evidente între scorurile elevilor de clasa a 10-a și a 11-a, doar scorurile extreme vor fi detaliate în cele ce urmează. Astfel, elevii de clasa a 10-a înregistrează scoruri semnificativ mai scăzute la *Climatul educațional*, *Siguranța școlară* și *Siguranța personală în școală*, indicând o percepție negativă a școlii ca instituție. Totuși, elevii de clasa a 11-a înregistrează scoruri semnificativ mai scăzute la indicatori precum *Sprijinul profesorilor*, *Relevanța academică* și *Rigoarea academică*, sugerând o relație negativă cu profesorii, însă înregistrează cel mai ridicat scor la *Siguranța personală în școală*. Este interesant faptul că elevii care sunt în ultimul an de liceu au o percepție mai bună despre *Climatul educațional*, *Sprijinul profesorilor*,

Relevanța academică și Siguranța școlară. Acești respondenți au atitudini mai pozitive față de profesorii și școala lor.

Tabelul 9. Comparații de medii pe clase (ANOVA)

	Clasa a 9a	Clasa a 10a	Clasa a 11a	Clasa a 12a	Sig.
Climatul educațional	4.47	4.17	4.20	5.33	.003
Satisfacția școlară	4.17	3.53	3.52	4.28	.074
Sprijinul profesorilor	5.18	4.33	3.88	5.35	.001
Relevanța academică	20.23	19.81	19.78	23.32	.000
Rigoarea academică	24.94	22.99	22.77	23.84	.008
Siguranța școlară	33.90	32.28	32.75	35.24	.007
Siguranța personală în școală	10.69	10.27	11.57	10.45	.009
Statutul de non-victimă	31.49	31.17	32.18	32.04	.194
Angajamentul școlar	6.87	6.63	6.72	6.36	.485
Evitarea necazurilor	26.39	25.26	25.14	26.87	.062
Notele	9.61	9.19	9.60	10.00	.114

Impactul migrației părinților asupra performanțelor școlare ale elevilor constituie un subiect de cercetare foarte popular. A fost interesant să testăm, la nivelul eșantionului nostru, dacă există diferențe semnificative în incluziunea școlară a elevilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate (Tabelul 10). Practic, **singura diferență semnificativă a fost identificată pentru variabila Satisfacția școlară**, la care elevii ai căror părinți nu au emigrat au obținut scoruri egale cu elevii ai căror mamă a emigrat, în timp ce **elevii care au ambii părinți emigrați au obținut scoruri semnificativ mai scăzute**. O posibilă explicație a similarității scorurilor pentru aceste grupuri se poate datora faptului că, deși prezenți, părinții care nu au emigrat sunt mai degrabă absenți din viața copiilor lor. Dat fiind că eșantionul nostru constă cu precădere în elevi dezavantajați economic, putem presupune că există alți factori care influențează incluziunea școlară a elevilor într-o mai mare măsură decât emigrarea părinților.

Tabelul 10. Comparații de medii în funcție de migrația părinților (ANOVA)

	Nu au emigrat	Mama emigrată	Tata emigrat	Ambii emigrați	Sig.
Climatul educațional	4.35	4.44	4.50	3.67	.627
Satisfacția școlară	3.79	3.79	3.14	2.31	.050
Sprijinul profesorilor	4.44	4.22	4.67	3.81	.757
Relevanța academică	20.17	20.29	20.34	20.31	.997

Rigoarea academică	23.31	22.43	23.79	23.67	.701
Siguranța școlară	33.09	32.64	33.03	30.06	.353
Siguranța personală în școală	10.67	10.33	10.62	10.47	.974
Statutul de non-victimă	31.62	32.14	31.79	29.31	.174
Angajamentul școlar	6.66	7.14	6.52	6.13	.234
Evitarea necazurilor	25.57	25.37	26.07	25.20	.933
Notele	9.44	9.70	9.63	9.67	.897

Comparațiile în funcție de educația mamei au înregistrat puține diferențe semnificative în rândul indicatorilor incluziunii școlare, și anume la *Srijinul profesorilor* și *Evitarea necazurilor* (Tabelul 11). Contrar așteptărilor noastre, respondenții ale căror mame au absolvit studii superioare au obținut scorurile cele mai scăzute la acești indicatori, în timp ce scorurile cele mai ridicate aparțin respondenților ale căror mame au absolvit școala profesională.

Tabelul 11. Comparații de medii în funcție de educația mamei (ANOVA)

	Școala generală	Școală profesională	Liceu	Studii superioare	Sig.
Climatul educațional	4.59	4.93	4.50	4.03	.401
Satisfacția școlară	3.61	4.36	3.82	3.87	.510
Srijinul profesorilor	4.55	5.08	4.75	4.17	.037
Relevanța academică	20.19	20.90	20.54	19.93	.701
Rigoarea academică	23.63	24.20	23.63	22.37	.258
Siguranța școlară	34.35	32.71	33.15	32.72	.866
Siguranța personală în școală	10.06	10.37	10.94	10.55	.450
Statutul de non-victimă	30.62	31.67	31.97	31.18	.595
Angajamentul școlar	7.03	7.04	6.68	6.67	.190
Evitarea necazurilor	26.40	27.73	26.11	23.93	.005
Notele	8.86	9.56	9.84	10.03	.166

Nici educația taților nu este foarte concludentă pentru identificarea unor tipare de incluziune școlară a elevilor (Tabelul 12). Singurul indicator care variază semnificativ este *Climatul educațional*, perceput mai pozitiv de către elevii ai căror tați au absolvit doar școala generală și mai negativ de către elevii ai căror tați au absolvit studii superioare.

Tabelul 12. Comparații de medii în funcție de educația tatălui (ANOVA)

	Școala generală	Școală profesională	Liceu	Studii superioare	Sig.
Climatul educațional	5.21	4.81	4.51	4.00	.028
Satisfacția școlară	4.13	4.60	3.70	3.70	.142
Sprijinul profesorilor	4.37	5.39	4.70	4.35	.126
Relevanța academică	20.37	21.23	20.33	19.83	.809
Rigoarea academică	23.87	24.52	23.57	22.83	.261
Siguranța școlară	34.17	33.65	32.52	34.00	.635
Siguranța personală în școală	10.50	10.06	10.99	11.19	.311
Statutul de non-victimă	31.03	31.72	31.86	31.65	.512
Angajamentul școlar	7.41	6.95	6.78	6.87	.415
Evitarea necazurilor	26.52	27.34	26.19	25.05	.058
Notele	9.63	9.73	9.84	10.09	.736

Rezultate mai semnificative am obținut prin compararea scorurilor medii ale indicatorilor incluziunii școlare în funcție de ocupația mamei (Tabelul 13). Un tipar neașteptat s-a conturat: **respondenții ale căror mame au ocupații necalificate au cele mai pozitive percepții** despre *Climatul educațional*, *Satisfacția școlară*, *Sprijinul profesorilor*, *Relevanța academică*, *Rigoarea academică* și *Angajamentul școlar*, în timp ce **respondenții ale căror mame au profesii înregistrează cele mai negative percepții** despre aceiași indicatori.

Tabelul 13. Comparații de medii în funcție de ocupația mamei (ANOVA)

	Șomeră	Ocupație necalificată	Ocupație calificată	Profesie	Sig.
Climatul educațional	4.51	4.63	4.44	2.89	.000
Satisfacția școlară	3.82	4.10	3.78	2.70	.026
Sprijinul profesorilor	4.50	4.90	4.63	3.00	.004
Relevanța academică	20.05	21.22	20.47	17.53	.004
Rigoarea academică	23.46	23.64	23.52	20.97	.015
Siguranța școlară	32.32	32.94	33.59	30.75	.074
Siguranța personală în școală	10.48	10.92	11.04	10.15	.421
Statutul de non-victimă	31.50	31.27	31.87	30.71	.433
Angajamentul școlar	6.91	7.05	6.52	6.46	.028
Evitarea necazurilor	25.96	26.38	25.77	24.85	.449
Notele	9.46	9.70	9.49	9.56	.892

Un tipar similar se poate observa și când comparăm scorurile medii în funcție de ocupația taților (Tabelul 14). Elevii ai căror tați au profesii au obținut scoruri semnificativ mai mici la *Climatul educațional*, *Satisfacția școlară*, *Sprijinul*

profesorilor, Angajamentul școlar și Evitarea necazurilor, în timp ce elevii ai căror tați sunt șomeri au obținut cele mai mari scoruri la acești indicatori.

Tabelul 14. *Comparații de medii în funcție de ocupația tatălui (ANOVA)*

	Șomer	Ocupație necalificată	Ocupație calificată	Profesie	Sig.
Climatul educațional	4.83	4.35	4.45	3.42	.002
Satisfacția școlară	4.29	3.71	3.93	2.90	.009
Sprijinul profesorilor	4.83	4.45	4.61	3.51	.038
Relevanța academică	20.42	20.39	20.45	18.83	.237
Rigoarea academică	23.78	23.81	23.45	21.83	.055
Siguranța școlară	32.83	33.25	33.23	32.21	.764
Siguranța personală în școală	10.76	10.53	11.01	10.82	.770
Statutul de non-victimă	30.49	31.50	32.16	31.96	.037
Angajamentul școlar	7.34	6.55	6.73	6.42	.001
Evitarea necazurilor	26.31	26.00	26.17	24.06	.027
Notele	8.93	9.57	9.66	9.94	.053

Veniturile familiei nu par a avea un impact semnificativ asupra indicatorilor incluziunii școlare (Tabelul 15). Respondenții din familii cu venituri foarte mici par predispuși să devină victime, iar respondenții din familii cu venituri foarte mari se simt cel mai în siguranță. De asemenea, elevii care provin din familii cu venituri mari și foarte mari au note semnificativ mai mari decât elevii din familii cu venituri suficiente (și foarte mici). **Trebuie subliniat faptul că mulți elevi care primesc o formă de ajutor social (un indicator al sărăciei) au declarat că au venituri suficiente.** Veniturile și ocupația părinților se corelează pozitiv ($p < .001$), ceea ce înseamnă că părinții care au profesii au de asemenea și venituri mai mari. Astfel, deși au o impresie negativă despre școală și profesori, elevii din familii cu venituri mari reușesc să obțină notele mai mari. Acest rezultat se potrivește cu comentariile făcute de elevi în întrebările deschise, unde au declarat că elevii ‘cu bani’ sunt favorizați la notare. În același timp, acest rezultat poate sugera că elevii din familiile cu venituri mari își permit meditații particulare – care ar explica notele mari – și, din moment ce învață lucruri mai interesante de la profesorii particulari, devin mai puțin interesați de ceea ce ar putea învăța la școală. Din moment ce chestionarul nostru nu a inclus itemi cu privire la orele private, această ipoteză nu poate fi verificată. Din datele colectate putem doar să verificăm dacă există o legătură semnificativă între venituri și numărul de ore petrecute studiind în afara școlii. Datele nu sprijină această ipoteză, fiindcă cele două variabile nu

se corelează semnificativ ($p < .441$). Am efectuat și cros-tabulări între aceste variabile, însă valoarea lui chi-pătrat nu a fost semnificativă, ceea ce înseamnă că nu putem susține că elevii din familii cu venituri mai mari petrec semnificativ mai mult timp studiind decât elevii din familii cu venituri mai mici. Totuși, trebuie menționat că o limită a scalei cu care am măsurat veniturile este formularea itemilor (a se vedea Anexa 1). Varianta de răspuns ‘Reușim să avem tot ce ne trebuie’ a fost folosită pentru a denumi veniturile foarte mari, deși este subiectivă și s-ar putea să nu fie cel mai potrivit indicator al bunăstării. Itemii scalei veniturilor vor fi reformulați în varianta finală a instrumentului.

Tabelul 15. Comparații de medii în funcție de veniturile familiei (ANOVA)

	Foarte mici	Mici	Suficiente	Mari	Foarte mari	Sig.
Climatul educațional	4.95	4.25	4.33	4.26	4.31	.488
Satisfacția școlară	4.27	3.48	3.53	3.84	3.76	.417
Sprijinul profesorilor	4.40	4.38	4.15	4.77	4.46	.598
Relevanța academică	21.88	19.90	19.98	20.56	20.07	.317
Rigoarea academică	23.93	23.37	23.17	23.79	23.00	.652
Siguranța școlară	31.69	32.46	33.32	31.65	33.85	.078
Siguranța personală în școală	10.59	10.11	10.51	10.79	10.99	.557
Statutul de non-victimă	28.78	30.20	31.75	31.70	32.63	.000
Angajamentul școlar	7.00	6.67	6.56	6.69	6.61	.670
Evitarea necazurilor	27.49	25.94	25.73	25.12	25.32	.125
Notele	9.15	9.54	9.04	9.98	9.66	.028

Dincolo de variabilele demografice, a fost util să examinăm cum variază indicatorii incluziunii școlare în funcție de un factor care ține de ei înșiși: numărul de ore petrecute zilnic făcând teme și învățând. Diferențe semnificative s-au constatat la nivelul celor mai mulți indicatori: *Climatul educațional*, *Satisfacția școlară*, *Sprijinul profesorilor*, *Relevanța academică*, *Rigoarea academică*, *Siguranța școlară*, *Angajamentul școlar*, *Evitarea necazurilor* și *Notele*. **Respondenții care nu petrec deloc timp învățând acasă au obținut cele mai mici scoruri la toți acești indicatori.** Aceștia au cele mai negative percepții despre școală și profesori și cele mai scăzute performanțe școlare. Cele mai pozitive percepții despre școală se observă în rândul elevilor care petrec 3 sau 4 ore pe zi studiind, în timp ce elevii care studiază mai mult de 4 ore pe zi au cele mai pozitive impresii despre profesori și cele mai ridicate performanțe școlare.

Tabelul 16. Comparații de medii în funcție de timpul zilnic petrecut studiind (ANOVA)

	Deloc	Sub 1 oră	Cam 1 oră	Cam 2 ore	Cam 3 ore	Cam 4 ore	Peste 4 ore	Sig.
Climatul educațional	3.43	4.27	4.71	5.01	5.21	5.10	4.70	.000
Satisfacția școlară	2.99	3.45	3.83	4.44	4.58	4.68	4.48	.000
Sprijinul profesorilor	3.29	4.39	4.60	5.21	5.45	5.00	6.48	.000
Relevanța academică	18.93	19.84	20.22	21.21	21.59	21.95	23.29	.001
Rigoarea academică	21.44	22.53	23.82	24.81	26.03	24.05	27.05	.000
Siguranța școlară	30.57	33.91	33.78	34.13	34.77	32.26	34.67	.000
Siguranța personală în școală	10.65	10.46	11.00	10.33	11.64	10.00	9.90	.460
Statutul de non-victimă	31.48	31.76	31.92	31.12	31.67	30.65	32.00	.807
Angajamentul școlar	5.85	6.31	6.86	7.34	7.55	7.80	7.35	.000
Evitarea necazurilor	22.32	25.64	26.48	27.38	28.81	26.74	29.42	.000
Notele	8.68	9.06	9.87	10.03	9.78	10.63	10.95	.000

Când am comparat indicatorii incluziunii școlare în funcție de relevanța pe care o are școala pentru planurile de viitor ale respondenților (Tabelul 17), am obținut o distribuție simetrică a rezultatelor: respondenții care au declarat că școala nu este deloc relevantă pentru planurile lor de viitor au obținut cele mai scăzute scoruri la toți indicatorii incluziunii școlare, iar respondenții care au declarat că școala este foarte relevantă pentru planurile lor de viitor au obținut scorurile cele mai mari.

Tabelul 17. Comparații de medii în funcție de relevanța școlii pentru planurile de viitor (ANOVA)

	Indecis	Deloc relevantă	Puțin relevantă	Foarte relevantă	Sig.
Climatul educațional	3.94	2.53	4.06	5.46	.000
Satisfacția școlară	3.30	1.76	3.50	4.74	.000
Sprijinul profesorilor	3.97	2.79	3.88	5.97	.000
Relevanța academică	19.56	16.00	19.20	23.15	.000
Rigoarea academică	22.50	20.24	22.80	25.49	.000
Siguranța școlară	33.29	27.56	33.29	33.76	.000
Siguranța personală în școală	10.50	8.69	10.74	11.13	.010
Statutul de non-victimă	31.56	29.76	31.76	32.06	.047
Angajamentul școlar	6.27	5.81	6.67	7.20	.000
Evitarea necazurilor	24.66	23.46	25.54	26.98	.000
Notele	8.86	9.64	9.65	9.92	.001

În ce privește disponibilitatea respondenților de a-și continua studiile după absolvire, cei care nu cred că vor continua au înregistrat cele mai mici scoruri la *Climatul educațional*, *Rigoarea academică*, *Angajamentul școlar* și *Notele* (Tabelul 18). Elevii care nu cred că vor absolvi au obținut scoruri mai mici la acești indicatori, însă

din această categorie fac parte doar 3.20% dintre respondenți. Cele mai pozitive percepții asupra *Climatului educațional* le au respondenții care declară că probabil vor continua studiile. **Cele mai mari scoruri la *Rigoarea academică, Angajamentul școlar, Evitarea necazurilor și Note* le aparțin elevilor care declară ca sigur își vor continua studiile.**

Tabelul 18. Comparații de medii în funcție de decizia de a continua studiile după absolvire (ANOVA)

	Nu cred că voi absolvi	Nu cred că voi continua	Probabil voi continua	Sigur voi continua	Sig.
Climatul educațional	2.50	4.16	4.45	4.38	.009
Satisfacția școlară	2.56	3.31	3.72	3.89	.077
Sprijinul profesorilor	3.14	3.84	4.48	4.58	.087
Relevanța academică	17.87	20.34	20.54	20.00	.255
Rigoarea academică	21.50	22.05	23.19	23.93	.011
Siguranța școlară	29.25	32.40	33.30	33.21	.099
Siguranța personală în școală	11.00	10.83	10.80	10.52	.861
Statutul de non-victimă	29.38	30.98	31.67	32.04	.052
Angajamentul școlar	5.71	6.13	6.66	6.91	.001
Evitarea necazurilor	22.14	23.15	25.93	26.27	.000
Notele	8.25	8.03	9.21	10.30	.000

Notă: Scorurile minime au fost marcate pentru două categorii pentru că la categoria *Nu cred că voi absolvi* se încadrează doar 3.20% dintre respondenți.

Pentru a verifica dacă există o relație semnificativă între relevanța școlii pentru planurile de viitor ale respondenților și decizia lor de a-și continua studiile, am efectuat cros-tabulări (Tabelul 19).

Tabelul 19. Cros-tabulări între relevanța școlii pentru planurile de viitor și decizia de a continua studiile

	Nu cred că voi absolvi	Nu cred că voi continua	Cred că voi continua	Sigur voi continua	Total
Indecis	7 4.80%	22 15.10%	83 56.80%	34 23.30%	146 100%
Nu este relevantă	5 14.70%	6 17.60%	10 29.40%	13 38.20%	34 100%
Putin relevantă	4 2.20%	20 10.90%	78 42.40%	82 44.60%	184 100%
Foarte relevantă	1 0.60%	17 11.00%	60 38.70%	77 49.70%	155 100%
Total	17 3.30%	65 12.50%	231 44.50%	206 39.70%	519 100%

Contrar așteptărilor noastre, respondenții pentru care școala este deloc sau puțin relevantă sunt decizi să își continue studiile. Chiar și cei indeciși declară că

probabil sau sigur vor continua. Aceasta este o atitudine pozitivă față de educație și, din moment ce respondenții vor absolvi o școală cu profil vocațional care ar trebui să îi califice pentru piața muncii, semnifică faptul că își doresc o calificare diferită (superioară). În același timp, acest răspuns poate fi pur și simplu dezirabil social.

În cele din urmă, am comparat indicatorii incluziunii școlare în funcție de perceperea școlii ca fiind plictisitoare (Tabelul 20). Respondenții care nu se plictisesc deloc la școală au obținut cele mai mari scoruri la *Climatul educațional*, *Satisfacția școlară*, *Sprijinul profesorilor*, *Relevanța academică*, *Rigoarea academică*, *Angajamentul școlar* și *Notele* (și scoruri similare cu respondenții care se plictisesc puțin la școală), **elevii cărora școala li se pare foarte plictisitoare au obținut scoruri semnificativ mai mici la toți acești indicatori.**

Tabelul 20. Comparații de medii în funcție de perceperea școlii ca fiind plictisitoare (ANOVA)

	Deloc	Puțin	Mult	Sig.
Climatul educațional	4.83	4.45	3.70	.000
Satisfacția școlară	4.76	3.73	2.76	.000
Sprijinul profesorilor	5.20	4.32	3.89	.001
Relevanța academică	21.50	20.15	19.10	.002
Rigoarea academică	23.94	23.76	21.87	.000
Siguranța școlară	33.96	32.97	32.32	.161
Siguranța personală în școală	11.17	10.51	10.44	.249
Statutul de non-victimă	31.88	31.51	31.39	.651
Angajamentul școlar	7.26	7.00	5.32	.000
Evitarea necazurilor	26.54	26.49	23.22	.000
Notele	9.80	9.63	9.01	.015

Nu s-au înregistrat diferențe semnificative între medii când am comparat indicatorii incluziunii școlare în funcție de variabile de proximitate ca primirea de ajutoare sociale, locuirea în cameră proprie, deținerea unei mese/birou sau computer, numărul persoanelor din casă, sentimentul de nesiguranță la școală, participarea în activități extra-curriculare organizate de școală, persoana preferată pentru discutarea problemelor, preferințele în petrecerea timpului liber, munca pentru a aduce bani acasă, opțiunea pentru o calificare de scurtă durată, sau opțiunea pentru un alt profil educațional.

Merită subliniat faptul că atunci când și-au declarat performanțele școlare, respondenții au manifestat tendința de a-și evalua notele ca mai bune sau la fel cu ale colegilor de clasă, chiar și în condițiile în care notele lor erau mici sau aveau corijențe.

Acest fapt poate însemna că fie își supraevaluează performanțele, fie se compară doar cu acei colegi cu care sunt prieteni și ale căror performanțe școlare sunt similare.

➤ **Comparație cu mediile pe eșantionul național**

Pentru o mai bună interpretare a valorilor medii obținute la indicatorii incluziunii școlare pe eșantionul nostru, am efectuat comparații (teste T) cu mediile standardizate pe un eșantion național³ de clase 9-12, pentru aceiași indicatori (Tabelul 21).

Tabelul 21. Comparații între mediile pe eșantionul de grupuri școlare și mediile pe eșantionul național

Scala	Media pe grupurile școlare	Media pe eșantionul național
Climatul educațional	4.35	5.26
Satisfacția școlară	3.70	4.32
Sprijinul profesorilor	4.42	4.65
Relevanța academică	20.23	29.14
Rigoarea academică	23.31	28.16
Siguranța școlară	33.01	36.74
Siguranța personală în școală	10.68	12.51
Statutul de non-victimă	31.60	35.20
Angajamentul școlar	6.66	7.24
Evitarea necazurilor	25.59	27.96
Notele	9.45	10.85

Notă: Mediile semnificativ mai mari ($p < .001$) sunt reprezentate cu caractere bold.

Potrivit așteptărilor, la grupurile școlare s-au înregistrat valori mai scăzute la toți indicatorii incluziunii școlare comparativ cu mediile naționale pentru aceiași ani de studiu. Singurele diferențe care nu sunt statistic semnificative s-au înregistrat la *Satisfacția școlară*, *Sprijinul profesorilor* și *Angajamentul școlar*.

Este foarte important să avem valori medii care să servească drept referință pentru un eșantion reprezentativ al unei sub-populații (ex. grupuri școlare, elevi dezavantajați socio-economic). Aceste valori pot funcționa ca praguri orientative când se evaluează incluziunea școlară a elevilor din grupuri școlare. Dacă scorurile obținute de un/o elev/ă se încadrează sub media de referință a sub-populației din care face parte, înseamnă că el/ea se poate afla în situația de risc de a nu fi integrat/ă în școală sau în clasă.

³ Mediile naționale standardizate au fost calculate pentru elevii din clasele 9-12 pe baza datelor unui eșantion reprezentativ național, realizat în cadrul proiectului PN II/2007, nr. 91-063, *Dimensiunile sociale ale succesului școlar*, coordonat de prof. dr. Maria Roth.

➤ **Predictori ai incluziunii școlare**

Pentru a explica relația cauzală dintre variabilele independente și indicatorii incluziunii școlare, am efectuat analize de regresie liniară pe datele colectate. Pentru că variabilele independente sunt atât demografice cât și specifice fiecărui individ, acestea au fost introduse în doi pași diferiți, pentru a vedea care set explică mai mult din varianța indicatorilor incluziunii școlare. Inițial am introdus în model toate variabilele demografice, însă datorită numărului mare de non-răspunsuri la întrebările despre educația și ocupația părinților, doar aproximativ 250 de cazuri au fost considerate în analiza de regresie. Din acest motiv, am renunțat la cele 4 variabile demografice (educația mamei, educația tatălui, ocupația mamei, ocupația tatălui) și am efectuat analize de regresie pe mai mult de 400 de cazuri. Tabelul 22 prezintă coeficienții beta standardizați și puterea explicativă a modelelor de regresie liniară ierarhică pentru toți indicatorii incluziunii școlare, cu excepția *Siguranței personale în școală*, pentru care nu am obținut scoruri semnificative statistice.

Ca regulă generală, puterea explicativă a variabilelor demografice descrește după ce în al doilea pas al modelului sunt introduse variabilele individuale (numărul de ore de studiu zilnic, senzația de plictiseală la școală, relevanța atribuită școlii în viitor, decizia de a continua studiile). Mai jos vom discuta rezultatele finale ale modelului de regresie pentru toți indicatorii incluziunii școlare.

Climatul educațional. Fetele ($p < .001$) și elevii în an terminal ($p < .01$) tind să perceapă un climat educațional mai pozitiv în școală. După ce introducem și al doilea set de variabile în analiză, sexul respondentului nu mai este prea semnificativ ($p < .05$). În schimb, elevii din clasele 9-11 ($p < .001$), cei care nu studiază în afara orelor de școală ($p < .01$), care se plictisesc la școală ($p < .01$) și care consideră că școala este irelevantă pentru viitorul lor ($p < .001$) tind să perceapă un climat educațional mai negativ în școală. Cele două seturi de variabile explică 18.2% din varianță.

Climatul educațional. Fetele ($p < .001$) și elevii în an terminal ($p < .01$) tind să perceapă un climat educațional mai pozitiv în școală. După ce introducem și al doilea set de variabile în analiză, sexul respondentului nu mai este foarte semnificativ ($p < .05$). În schimb, elevii din clasele 9-11 ($p < .001$), cei care nu studiază în afara orelor de școală ($p < .01$), care se plictisesc la școală ($p < .01$) și care consideră că școala este irelevantă pentru viitorul lor ($p < .001$) tind să perceapă un climat educațional mai negativ în școală. Cele două seturi de variabile explică 18.2% din varianță.

Satisfacția școlară. Respondenții cărora școala li se pare foarte plictisitoare ($p < .001$) și irelevantă pentru viitorul lor ($p < .001$) manifestă nivele de satisfacție școlară semnificativ mai scăzute. Modelul explică 14.8% din varianță.

Srijinul profesorilor. Deși fetele tind să perceapă mai mult sprijin din partea profesorilor ($p < .001$), sexul respondentului nu mai este semnificativ după ce introducem în model al doilea set de variabile. Astfel, elevii care nu sunt în an terminal ($p < .01$), care nu studiază acasă ($p < .01$) și care nu consideră școala relevantă pentru viitorul lor ($p < .01$) tind să perceapă un nivel mai scăzut de sprijin din partea profesorilor. Scorul final al regresiei pentru sprijinul primit din partea profesorilor este 10.5%.

Relevanța academică. În timp ce a fi în an terminal ($p < .001$) se asociază cu perceperea unui nivel mai ridicat al relevanței academice a lecțiilor, a considera școala drept irelevantă pentru viitor ($p < .001$) se asociază cu perceperea unui nivel semnificativ mai scăzut al relevanței academice. Modelul de regresie explică 12.6% din varianță.

Rigoarea academică. Respondenții de sex masculin ($p < .01$), cei care nu studiază pentru școală ($p < .01$), care se plictisesc la școală ($p < .05$) și care o consideră irelevantă pentru viitorul lor ($p < .01$) percep un nivel mai scăzut de rigoare academică din partea profesorilor. Scorul final al regresiei pentru rigoarea academică este de 12.3%.

Siguranța școlară. A fi elev în an terminal ($p < .01$) și a avea venituri mai mari ($p < .01$) se asociază cu perceperea unui nivel mai ridicat de siguranță în școală. În același timp, elevii care au părinții plecați la muncă în străinătate ($p < .05$), elevii care nu studiază acasă ($p < .001$) și care nu consideră școala ca relevantă pentru viitorul lor ($p < .001$) tind să perceapă școala ca pe un mediu mai nesigur. Modelul de regresie explică 15.3% din varianță pentru siguranța școlară.

Statutul de non-victimă. Elevii care au venituri mai mari ($p < .001$), sunt în an terminal ($p < .05$) și consideră că școala nu îi ajută în viață au tendința să se simtă mai în siguranță la școală. Modelul de regresie explică 10.5% din varianță.

Angajamentul școlar. Respondenții de sex masculin ($p < .05$), care nu studiază acasă ($p < .05$), care se simt foarte plictisiți la școală ($p < .001$) și nu intenționează să-și continue studiile ($p < .05$) tind să aibă un angajament școlar mai redus. Modelul de regresie explică 28.8% din varianță.

Tabelul 22. Analizele de regresie liniară ierarhică pentru indicatorii incluziunii școlare (coeficienții beta standardizați)

	Climat edu. (N = 427)	Satisfacția școlară (N = 427)	Sprijin profesori (N = 422)	Relevanță academică (N = 426)	Rigoare academică (N = 427)	Siguranța școlară (N = 430)	Statut non- victimă (N = 428)	Angajament școlar (N = 428)	Evitare necazuri (N = 404)	Notele (N = 427)
Rezultate pas 1										
Sexul (<i>I = masc.</i>)	-.200***	-.124*	-.152**	-.103*	-.218***	-.015	.046	-.253***	-.267***	-.155**
Etnia (<i>I = Rromă</i>)	.067	.029	-.003	.078	.052	.017	-.043	.061	-.099*	-.122*
Anul școlar (<i>I = Clasa a 12-a</i>)	.168**	-.071	.119*	.190***	.009	.131**	.091	-.077	.070	.081
Migrația părinților (<i>I = cel puțin unul</i>)	.033	-.058	.015	.028	-.007	-.097*	-.047	.026	.003	.080
Veniturile	.018	.034	.042	-.049	-.030	.112*	.239***	-.022	-.085	.108*
Ajutoare sociale (<i>I = primește</i>)	.045	.095	.015	-.057	.013	-.045	.016	.082	.019	.087
Rezultate pas 2										
Sexul (<i>I = masc.</i>)	-.103*	-.029	-.076	-.049	-.128**	.074	.085	-.102*	-.098*	-.087
Etnia (<i>I = Rromă</i>)	.071	.030	.007	.077	.061	.015	-.045	.053	-.073	-.102*
Anul școlar (<i>I = Clasa a 12-a</i>)	.184***	.080	.132**	.202***	.024	.157**	.102*	-.081	.090*	.086
Migrația părinților (<i>I = cel puțin unul</i>)	.012	-.071	.005	.022	-.020	-.107*	-.048	.001	-.023	.075

Veniturile	.029	.043	.052	-.035	-.024	.122**	.246***	-.027	-.095*	.093
Ajutoare sociale	.022	.073	-.004	-.068	-.010	-.071	.009	.043	-.031	.062
<i>(1 = primește)</i>										
Nr. ore de studiu	-.157**	-.059	-.154**	-.074	-.132**	-.214***	-.022	-.098*	-.249***	-.088
<i>(1 = niciuna)</i>										
Plictisit la școală	-.126**	-.207***	-.065	-.084	-.121*	-.038	-.045	-.416***	-.243***	-.082
<i>(1 = mult)</i>										
Relevanța școlii	-.231***	-.234***	-.168***	-.210***	-.152**	-.236***	-.182***	-.076	-.074	.047
<i>(1 = irelevantă)</i>										
Continuare studii	.003	-.039	-.031	.039	-.061	-.030	-.045	-.097*	-.197***	-.202***
<i>(1 = nu crede că va continua)</i>										
<hr/>										
Varianță explicată										
pasul 1 (df=10)	.073***	.034*	.038*	.063***	.053**	.035*	.064***	.079***	.099***	.064***
F:	5.517	2.454	2.723	4.692	3.905	2.572	4.837	6.059	7.250	4.779
Varianță explicată										
pasul 2 (df=14)	.182***	.148***	.105***	.126***	.123***	.153***	.105**	.288***	.289***	.124***
F:	9.239	7.202	4.811	5.984	5.852	7.593	4.892	16.857	15.941	5.889
ΔR^2	.109	.114	.067	.063	.070	.118	.041	.208	.190	.060

*p<0.05, **p<.0.01, ***p<0.001

Evitarea necazurilor la școală. Respondentele de sex feminin ($p < .05$), elevii din an terminal ($p < .05$) și elevii cu venituri mai mici ($p < .05$) au tendința să evite necazurile la școală. Pe de altă parte, respondenții care nu studiază acasă ($p < .001$), care se plictisesc la școală ($p < .001$) și care nu intenționează să-și continue studiile ($p < .001$) tind în mai mare măsură să manifeste comportamente problematice la școală. Scorul total al regresiei pentru acest model este de 28.9%.

Notele. Elevii de etnie rromă ($p < .05$) și elevii care nu intenționează să își continue studiile ($p < .001$) au tendința să obțină note mai mici. Deși sexul feminin și veniturile mai mari se asociază cu note mai bune ($p < .05$), odată ce introducem în ecuație variabilele ce țin de profilul individual al elevilor, aceste variabile își pierd din semnificație. Varianța totală explicată de acest model este de 12.4%.

Ecuațiile de regresie au înregistrat valori scăzute pentru cei mai mulți indicatori ai incluziunii școlare, ceea ce sugerează că există alte variabile care influențează acești indicatori într-o mai mare măsură decât caracteristicile demografice și atitudinile personale față de școală pe care le-am măsurat în această cercetare). Cu toate acestea, analizele de regresie ne pot furniza informații despre factorii de risc care au impact asupra incluziunii școlare și ne ajută să verificăm dacă asumțiile noastre inițiale cu privire la riscuri potențiale sunt corecte. De exemplu, sexul și etnia nu se asociază prea semnificativ cu indicatorii incluziunii școlare, nici sărăcia extremă (primirea de ajutoare sociale) sau migrația părinților. Deși comparațiile între medii au arătat că fetele se descurcă mai bine decât băieții la aproape toate dimensiunile incluziunii școlare, analizele de regresie au arătat că, dacă introducem și alți factori în analiză, sexul respondenților nu mai este relevant – fapt valabil și pentru celelalte variabile pentru care am efectuat comparații de medii.

Puterea explicativă a variabilelor demografice este însă foarte redusă. Mai importante par a fi atitudinile elevilor față de școală (timpul alocat studiului, interesul pentru școală, intenția de a continua studiile, relevanța atribuită școlii pentru planurile de viitor) și anul de studiu al elevilor – în cazul anului terminal putem vorbi din nou de o atitudine mai pozitivă față de școală, în perspectiva absolvirii ciclului de învățământ. *Respondenții care cred că școala nu are relevanță pentru viitorul lor tind să perceapă mai negativ școala și profesorii.* Respondenții care se plictisesc la școală și cei care nu intenționează să-și continue studiile au performanțe școlare mai scăzute. **Aceste comportamente se explică prin lipsa motivației legate de școală.** Atunci când îi meditează și îi consiliază pe elevi, profesioniștii din ONG-uri sau școli trebuie să insiste pe importanța și relevanța educației în viață. Prin schimbarea

modului în care elevii percep educația, profesioniștii îi pot ajuta să se integreze mai bine în școală.

➤ **Reducerea și reformularea itemilor pentru varianta finală a chestionarului**

Analizele precedente ne-au arătat că nu toate informațiile colectate sunt utile pentru măsurarea incluziunii școlare a elevilor. Totodată, am întâmpinat câteva dificultăți în adresarea unor întrebări în formatul inițial.

Spre exemplu, variantele de răspuns pentru scala de 5 trepte cu care am măsurat veniturile nu au fost formulate adecvat (1 – Nu avem bani destui; 2 – De-abia ne ajung banii; 3 – Ne ajung (ne descurcăm fără să împrumutăm bani); 4 – Reușim să cumpărăm și unele lucruri mai scumpe; 5 – Reușim să avem de toate). Respondenții care primesc ajutoare sociale au răspuns în multe cazuri că *Ne ajung (ne descurcăm fără să împrumutăm bani)* sau că *Reușim să cumpărăm și unele lucruri mai scumpe*, ceea ce poate fi adevărat, dar nu reflectă adecvat nivelul veniturilor familiei. Prin urmare, variantele de răspuns au fost reformulate mai precis (1 – Foarte mici; 2 – Mici; 3 – Suficiente; 4 – Mari; 5 – Foarte mari).

Variabila de proximitate utilizată pentru măsurarea statutului socio-economic pare mai potrivită pentru a identifica sărăcia. Cu toate acestea, ajutorul social se acordă în condiții foarte stricte, elevii care îl primesc fiind cu siguranță săraci, însă mulți elevi nu primesc această formă de ajutor, deși trăiesc în condiții similare de sărăcie.

De asemenea, respondenții au manifestat o tendință pronunțată de a-și aprecia notele ca fiind mai mari decât ale colegilor de clasă chiar și în cazul în care notele lor sunt foarte mici și/sau au medii sub 5. Această scală va fi utilizată cu prudență în analizele viitoare. De asemenea, pentru că respondenții nu se puteau hotărî între ce praguri se încadrează majoritatea mediilor pe care le-au obținut în semestrul anterior, am reformulat întrebarea în *Între ce intervale se încadrează media generală din semestrul anterior*.

Pentru a verifica dacă asocierea semnificativ pozitivă dintre note și venituri se datorează meditațiilor private, am introdus o scală de 4 trepte care măsoară frecvența cu care respondenții beneficiază de ore private într-o săptămână de școală, cu variante de răspuns de la *niciodată* la *de mai mult de două ori pe săptămână*.

Datele colectate cu o serie de itemi utilizați în varianta inițială a chestionarului nu ne-au furnizat rezultate semnificative pentru analiza nivelului de incluziune școlară a respondenților, fie din cauza ratei scăzute de răspuns, fie din cauză că respectivul indicator nu

variază semnificativ între grupuri: educația fratelui mai mare/surorii mai mari, primirea de ajutoare de la fundații, primirea bursei de studiu; a avea cameră proprie, biroul/masă proprie, computerul propriu; frica de a nu se lega cineva de el/ea la școală; persoana preferată pentru discutarea unei probleme personale, preferințele în petrecerea timpului liber, munca pentru a aduce bani în casă, opțiunea pentru o calificare de scurtă durată, și alegerea unui profil educațional diferit. Toți acești itemi au fost eliminați din versiunea finală a instrumentului. De asemenea, am renunțat la secțiunea cu întrebări referitoare la beneficierea de servicii furnizate de ONG-uri datorită ratei scăzute de răspuns și pentru că cele mai populare servicii (meditații, ajutor la teme, activități de timp liber) nu s-au corelat semnificativ cu niciun indicator al incluziunii școlare.

Prin urmare, am eliminat sau reformulat o serie de itemi și am scurtat instrumentul, pentru a eficientiza colectarea datelor, instrumentul final fiind compus din 128 itemi (Anexa 6). Pentru a facilita analiza datelor, am descris cum trebuie codate și calculate variabilele utilizate în chestionar, așa încât oricine lucrează cu acest instrument să poată obține rezultate comparabile (Anexele 2 și 3).

➤ Interpretarea scorurilor pentru indicatorii incluziunii școlare

*Atunci când trebuie să decidem cu privire la includerea sau nu a unuia dintre respondenți într-un program de intervenție, nu este suficient să vedem dacă scorul său este mai mic decât scorurile medii pentru elevii dezavantajați. Scorurile scalelor de incluziune școlară trebuie interpretate pentru fiecare respondent în parte, pentru că acesta poate fi inclus în 3 categorii posibile: (1) **risc** (intervenție necesară), (2) **atenție** (este necesară urmărirea situației respondentului, consiliere și ajutor, dar nu este necesară includerea într-un program de intervenție), și (3) **resursă** (respondentul nu are probleme la indicatorul respectiv, nu este nevoie de ajutor sau consiliere). Un respondent poate avea scoruri mari la anumiți indicatori și scoruri moderate sau mici la alți indicatori. Este important de știut care dintre indicatori funcționează ca resurse pentru un anumit respondent, pentru că aceștia pot fi utilizați ca puncte de sprijin în activitatea de consiliere sau de intervenție.*

Mai jos, sunt afișate **intervalele pentru interpretarea scorurilor**⁴, atât pentru cazurile **individuale**, (Tabelul 23) cât și pentru **grupuri**, ca de exemplu clase, școli, întregul eșantion etc. (Tabelul 24).

Tabelul 23. Interpretarea scorurilor pentru indicatorii incluziunii școlare. Scorurile din exemplul de mai jos aparțin unui respondent de sex masculin din clasa a II-a.

Scala	Scor individual	Număr itemi	Min.	Max.	Trepte scală	Risc	Atenție	Resursă
Climatul educațional	1	7	0	7	2	0-2	3-4	5-7
Satisfacția școlară	1	7	0	7	2	0-2	3-4	5-7
Sprijinul profesorilor	0	8	0	8	2	0-3	4-5	6-8
Relevanța academică	14	8	8	32	4	8-16	17-24	25-32
Rigoarea academică	24	10	10	30	3	10-15	16-20	21-30
Siguranța școlară	28	12	12	48	4	12-24	25-36	37-48
Siguranța personală în școală	12	4	4	16	4	4-8	9-12	13-16
Statutul de non-victimă	28	12	12	36	3	12-18	19-24	25-36
Angajamentul școlar	5	3	3	9	3	3-4	5-6	7-9
Evitarea necazurilor	25	11	11	33	3	11-16	17-22	23-33
Note	6	15	3	15	Indicator compus	3-7	8-12	13-15

După cum se vede în Tabelul 23, respondentul are o percepție negativă semnificativă asupra climatului educațional din școală și o satisfacție școlară foarte redusă. El nu percepe niciun fel de sprijin din partea profesorilor săi și consideră că ceea ce învață la școală este irelevant pentru el. El are nevoie de ajutor în aceste domenii. În același timp, el crede că profesorii au așteptări mari de la el și că îl stimulează ca să aibă rezultate mai bune. Această percepție poate fi utilizată ca o resursă atunci când se vrea îmbunătățirea atitudinii lui față de profesori și școală. Nivelul de siguranță al școlii perceput de respondent (atât în general, cât și privind persoana lui proprie) necesită atenție, dar nu constituie încă o problemă serioasă. El nu a fost discriminat sau rău tratat în nicio privință, iar acest fapt poate fi o resursă potențială în caz de nevoie de consiliere privind siguranța lui în școală. Nivelul de angajament școlar al respondentului este destul de scăzut și necesită atenție, pentru că este aproape de situația de risc. Pe de altă parte, respondentul nu are un comportament problematic în școală și este tentat să evite conflictele. În același timp, notele lui sunt foarte mici și este în risc de eșec școlar, motiv pentru care are nevoie de meditații.

⁴ Formula pentru calcularea pragurilor este disponibilă, la cerere, de la autori (Hărăguș, Roth & Mezei, 2010; Bowen & Richman, 2005). Pentru cazul de față, formula a fost adaptată de autoare pentru că indicatorii au fost calculați doar prin adunarea itemilor (fără a împărți scorul final la numărul de itemi).

Mediile de grup pe care am ales sa le dăm ca exemplu sunt mediile pentru întregul eșantion al elevilor chestionați din școlile profesionale din Cluj-Napoca. Intervalele scorurilor pentru cele 3 categorii în care pot intra indicatorii incluziunii școlare sunt afișate în Tabelul 24.

Tabelul 24. Interpretarea scorurilor de grup (clase, școli, grupuri etnice, eșantion etc.) pentru indicatorii incluziunii școlare. Scorurile medii de grup din acest exemplu aparțin întregului eșantion de grupurile școlare din Cluj-Napoca.

Scala	Scorul grupului	Număr itemi	Min.	Max.	Trepte scală	Risc	Atenție	Resursă
Climatul educațional	4.35	7	0	7	2	0-2.5	2.6-5	5.1-7
Satisfacția școlară	3.70	7	0	7	2	0-2.5	2.6-5	5.1-7
Sprejiniul profesorilor	4.42	8	0	8	2	0-3	3.1-5.5	5.6-8
Relevanța academică	20.23	8	8	32	4	8-16	16.1-24	24.1-32
Rigoarea academică	23.31	10	10	30	3	10-15	15.1-20	20.1-30
Siguranța școlară	33.01	12	12	48	4	12-24	24.1-36	36.1-48
Siguranța personală în școală	10.68	4	4	16	4	4-8	8.1-12	12.1-16
Statutul de non-victimă	31.60	12	12	36	3	12-18	18.1-24	24.1-36
Angajamentul școlar	6.66	3	3	9	3	3-4.5	4.6-6	6.1-9
Evitarea necazurilor	25.59	11	11	33	3	11-16.5	16.6-22	22.1-33
Note	9.45	15	3	15	Indicator compus	3-7.5	7.6-12	12.1-15

Pentru că acest grup este mare, niciunul dintre indicatori nu se încadrează la nivelul de risc. Acolo unde scorurile medii se găsesc în categoria “Atenție”, acestea indică faptul că mai mulți respondenți din eșantion se găsesc în situație de risc, ceea ce necesită intervenție. Rezultate utile se pot obține pentru grupuri mai mici (la nivel de școală, an de studiu, clasă, categorie de elevi cu venituri mici/ cu părinți emigrați/ de etnie rromă, etc.). La nivel de eșantion am ajuns la concluzia că *Relevanța academică*, *Statutul de non-victimă*, *Angajamentul școlar* și *Evitarea necazurilor* funcționează ca și *Resurse*, ceea ce înseamnă că, la nivel de eșantion, cei mai mulți elevi din grupurile școlare (elevi dezavantajați) cred că profesorii lor doresc ca ei să își depășească limitele, nu percep violența în școală, sunt interesați de școală și evită necazurile în școală.

Scorurile medii ale grupului au doar un rol orientativ. Rezultatele trebuie interpretate la nivel individual atunci când decidem nevoia de intervenție sau de consiliere. Pentru a avea lista tuturor celor care se află în situație de risc sau au nevoie de atenție (la vreunul dintre indicatori), funcția de *Conditional formatting* sau *IF* din Excel poate fi folosită prin introducerea valorii maxime a pragului fiecărui indicator și marcarea respondenților care se

încadrează sub acest prag (a se vedea *Propunerea unei proceduri de lucru în MS Excel* descrisă în Anexa 7).

Este important de reținut că, pentru început, recomandăm folosirea Chestionarului PSS – Incluziune Școlară în paralel cu alte metode de evidențiere a nevoii de intervenție (cele care au fost folosite în prealabil de către ONG-ul respectiv). Rezultatele obținute cu ajutorul chestionarului trebuie să fie congruente cu cele la care ajungem cu ajutorul celorlalte metode (anchete sociale, discuții sau interviuri cu dirigințele/profesorii/psiholog școlar, notele elevului etc.). După ce instrumentul a fost testat în practică suficient de mult ca să poată fi considerat fidel, poate deveni unicul instrument de evaluare a nivelului de incluziune școlară. Astfel, procedurile de evaluare anterioare (care necesitau mai mult timp și efort) pot fi substituie cu succes cu un singur instrument, ușor de folosit.

Pentru a putea evalua rezultatele unui program de intervenție, chestionarul trebuie aplicat înainte și după intervenția respectivă (pentru măsurarea impactului intervenției recomandam completarea chestionarului la 6-12 luni după finalizare). Scorurile acelu indicator a cărui îmbunătățire a fost vizată în intervenție ar trebui să crească semnificativ în cazul unei intervenții reușite (de ex. trecerea de la *Risc* la *Atenție* sau chiar la *Resursă*). Dacă nu se observă o creștere semnificativă, acest lucru înseamnă că intervenția nu a răspuns nevoilor individuale ale respondentului în cauză. Pentru acuratețea rezultatelor, recomandăm folosirea grupurilor de control, în special atunci când impactul este măsurat după o perioadă mai lungă de timp de la încheierea intervenției (e.g. 12 luni). Instrumentul trebuie completat încă odată atât de către elevii care au beneficiat de intervenție, cât și de către elevii din grupul de control care au avut un profil inițial similar. Scorurile indicatorilor de incluziune școlară (mai precis, categoriile în care se găsesc: *risc*, *atenție* sau *resursă*) trebuie comparate pentru a vedea dacă schimbările sau îmbunătățirile în atitudine și comportament se datorează programului de intervenție sau au survenit în mod natural. Chestionarul PSS-Incluziune Școlară permite practicienilor să evalueze impactul intervențiilor și să evalueze rezultatele muncii lor. Aceste demonstrații sunt deosebit de importante atunci când se aplică pentru finanțarea unor programe de intervenție, dat fiind faptul că metodele de evaluare ale programelor ONG-urilor educaționale nu sunt foarte riguroase în momentul de față.

Chestionarul PSS - Incluziune Școlară poate răspunde la toate aceste trei nevoi: (1) identifică elevii/studentii care au nevoie de intervenție pentru o mai bună incluziune școlară; (2) indică dacă intervenția a avut succes; (3) permite adunarea datelor privind eficacitatea intervențiilor și asigură datele necesare pentru aplicații viitoare către finanțatori.

II. Rezultatele cercetării calitative

Prin cercetarea calitativă s-a încercat explorarea acelor aspecte ale incluziunii școlare care nu au putut fi studiate exhaustiv cu ajutorul chestionarului, precum și formularea unor explicații mai nuanțate pentru rezultatele cantitative. **Ne-am concentrat în mod special asupra barierelor cu care se confruntă elevii dezavantajați în procesul de incluziune școlară**, asupra cauzelor existenței acestor bariere și asupra posibilelor strategii de eliminare sau diminuare a acestora.

Pentru a avea o imagine cât mai completă asupra problemelor cu care se confruntă la școală elevii dezavantajați sau elevii în risc de eșec școlar, am identificat acele categorii de respondenți care sunt într-un anumit fel responsabili pentru incluziunea școlară a acestora (cu excepția familiei).

Am organizat și realizat: (1) 4 *focus-grupuri* cu 32 de adolescenți care frecventează grupurile școlare în care a avut loc cercetarea cantitativă; (2) 34 *de interviuri cu profesori* din cele șapte grupuri școlare din Cluj-Napoca, (3) 7 *interviuri cu inspectori școlari* din cadrul Inspectoratului Școlar Județean Cluj, (4) 1 *interview cu un funcționar public* din cadrul Primăriei Cluj-Napoca, (5) 30 *de interviuri cu profesioniști din ONG-uri educaționale* din Cluj-Napoca, și (6) 1 *sesiune SWOT* cu 15 reprezentanți ai ONG-urilor educaționale din Cluj-Napoca.

Instrumentele pentru colectarea datelor calitative (ghid de interviu, ghid pentru focus-grup, ghid pentru analiza SWOT) au fost create după ce le-am consultat pe cele existente, folosite de către ONG-urile care se ocupă cu educarea elevilor din medii dezavantajate (FRCCF, *Clujul Are Suflet*). De asemenea, am luat în considerare rezultatele preliminare din cercetarea pilot efectuată cu Chestionarul de Incluziune Școlară (de ex. nivelul scăzut de siguranță în școală, nivelul scăzut al suportului oferit de către profesori etc.) și ne-am orientat în cadrul cercetării calitative spre o investigație mai aprofundată a acestor probleme. Deși întrebările cheie au fost aceleași în toate ghidurile de interviu, am construit instrumente diferite pentru fiecare categorie de respondenți, potrivit rolului specific pe care îl au în incluziunea școlară. Ghidul de interviu pentru focus-grup a fost testat pe primul grup organizat de noi (acesta nu a fost înregistrat audio), ghidul pentru profesori a fost testat pe 5 profesori, cel pentru reprezentanții ONG-urilor pe 5 profesioniști: 3 psihologi și 2 asistenți sociali, iar cel pentru inspectorii școlari pe 1 inspector școlar. După analiza rezultatelor interviurilor-pilot, au fost făcute corecțiile sau schimbările necesare. Datele calitative au fost colectate în perioada mai – septembrie 2011.

Interviurile și focus-grupurile realizate au fost înregistrate pe casete și MP3 și transcrise în format Word. În procesul de prelucrare a datelor am urmărit toate etapele analizei calitative: codificare deschisă, codificare axială, codificare selectivă, realizarea de digrame conceptuale, realizarea raportului narativ.

O altă metodă calitativă utilizată a fost *observația directă*. În timpul administrării chestionarelor în clase, am avut oportunitatea de a observa atât atitudinea profesorilor, cât și a elevilor în contextul dat (în clase, în timpul orelor și în timpul pauzelor). Rezultatele observațiilor au fost utilizate în redactarea interpretărilor interviurilor, iar descrierea detaliată a acestora se poate regăsi în Anexa 15.

Rezultatele cercetării calitative sunt detaliate mai jos, pentru fiecare categorie de respondenți în parte. Temele predominante în discursul respondenților și relațiile dintre ele sunt reprezentate schematic în Anexa 16.

➤ **Incluziunea școlară – perspectiva elevilor dezavantajați**

Am realizat 4 focus-grupuri cu 32 de elevi dezavantajați care frecventează grupuri școlare (grupul 1: 10 elevi, grupul 2: 6 elevi, grupul 3: 7 elevi, și grupul 4: 9 elevi). Eșantionul a fost format din 17 băieți și 15 fete. Ca instrument am folosit ghidul pentru focus-grup (Anexa 9).

Participanții la focus-grupuri sunt elevi la grupurile școlare în care am aplicat Chestionarul de Incluziune Școlară și, în același timp, frecventează centrul de zi *Clujul Are Suflet*. Toți beneficiarii acestui centru provin din familii dezavantajate și sunt în risc de eșec școlar sau au probleme de incluziune școlară.

Focus-grupurile au fost organizate într-un cadru informal, la unul dintre centrele de zi ale FRCCF, iar elevii au fost invitați să participe voluntar, după ce le-am explicat scopul cercetării și tema discuțiilor care vor urma. Am cerut permisiunea de a înregistra discuțiile și i-am asigurat de păstrarea confidențialității. Fiecare focus-grup a fost realizat de către două cercetătoare (membre în echipa proiectului): una conducea efectiv discuțiile, iar cealaltă observa comportamentul participanților și lua notițe. Fiecare focus-grup a durat sub o oră, pentru că elevii și-au pierdut răbdarea și nu s-au mai putut concentra să răspundă. Principalele rezultate ale focus-grupurilor cu elevi dezavantajați sunt prezentate mai jos.

Absenteismul și atitudinea față de școală

- Elevilor nu le place la școală pentru că este un mediu violent și se plictisesc la cele mai multe ore;
- Nu se simt respectați și valorizați de către profesori;
- Elevii chiulesc de la acei profesori de la care “se poate”: “cu toții chiulim”.
- Unii profesori nu vin nici ei la ore: “ne lasă singuri în clasă, facem ce vrem”; majoritatea profesorilor dictează lecția.
- Profesorii se ocupă numai de cei de “bani gata”;
- Notele nu se dau pe merit. Cei care au bani sau sunt lingușitori primesc note mai bune;
- Elevii săraci se simt izolați și marginalizați de către colegii lor;
- În fiecare școală există violență și se consumă droguri – în fiecare școală există *dealeri* de droguri. Fumatul este permis în mod tacit;
- Nu le place calificarea pe care o învață, nu cred că li se potrivește, prin urmare nu învață;
- Fiecare dintre copii a putut identifica unul sau doi profesori pe care îi respectă și la ale căror ore stă cu plăcere;
- La centru se simt mai bine pentru că “aici toți suntem la fel, nu se face diferență între noi” și “se vorbește frumos cu noi”.

Concluzii

Rezultă de aici că elevii din familiile cele mai dezavantajate (ei fiind aceia care au fost subiecții acestor focus-grupuri) nu se simt incluși în școală din mai multe motive, unele derivând din mediul școlar, altele fiind legate de ei înșiși. Pe de o parte ei susțin că sistemul de predare și materiile sunt plictisitoare, consideră că nu primesc suficient sprijin din partea profesorilor și se simt marginalizați sau excluși pentru că sunt săraci. Pe de altă parte, calificarea pe care o urmează nu li se potrivește și nu sunt interesați de ceea ce studiază. Violența, discriminarea și folosirea drogurilor în școli au fost discutate și analizate mai detaliat decât în chestionar, ei oferind exemple concrete privind aceste comportamente.

➤ Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați – perspectiva profesorilor

Interviurile au fost realizate cu 34 de profesori în cele 7 grupuri școlare din Cluj-Napoca unde am aplicat chestionarele (*Alexandru Borza, Ana Aslan, Aurel Vlăicu, Edmond*

Nicolau, Protectia Mediului, Tehnofrig și Unirea), majoritatea acestora (29) fiind și diriginți. Eșantionul a fost compus din 7 bărbați și 27 femei, specialitatea acestora fiind: profil tehnic (8), psihologi școlari (6), matematică (3), literatura română (3), limba engleză (3), fizică (2), chimie (2), geografie (2), sport (2), limba franceză (1), istorie (1), și religie ortodoxă (1). Interviuurile au durat între 40 și 70 de minute. Ghidul de interviu este prezentat în Anexa 10. Principalele rezultate ale interviurilor cu profesorii sunt prezentate mai jos.

1. Frecventarea școlii și absenteismul

Absenteismul este un fenomen extins, aproape generalizat. Profesorii estimează că 30 – 80 % dintre elevi chiulesc de la ore (procentul estimat depinde de școală). Între 20 și 30% absentează în permanență (zile, chiar săptămâni întregi), 50-60% absentează ocazional, iar 10-20% dintre elevi absentează doar cu motivare (în general cei care primesc burse școlare). Aproximativ 60% dintre elevi încearcă să-și mențină numărul absențelor nemotivate la limita admisă pe semestru pentru a nu-și crea probleme.

Absenteismul este un fenomen generalizat, dar “ascuns”: nu se trec toate absențele (sau absențele sunt motivate ușor), fie pentru a-i “proteja” pe elevi de cei care au un comportament dificil sau a-i menaja de consecințe (“de ce aș periclita viitorul elevului pentru câteva absențe?”), fie din cauza politicii școlii. Dacă ar fi înregistrat numărul real al absențelor, ar crește numărul elevilor cu nota scăzută la purtare, ar crește repetenția și abandonul școlar, ceea ce duce la scăderea numărului de elevi, iar acest lucru ar cauza reducerea fondurilor alocate școlii, respectiv reducerea posturilor pentru profesori). De asemenea, profesorii preferă să nu treacă absențele elevilor violenți, care deranjează orele, pentru a-i “proteja” pe ceilalți; respectivii elevi știu acest lucru și profită de el.

Elevii absentează în general de la primele și ultimele ore. Se duc la cafea, la bar, la săli de joc, în parc sau la colegii ai căror părinți nu sunt acasă. De obicei chiulesc în grup. *Mulți vin la școală doar pentru a socializa, pentru a se întâlni cu prietenii, cu care apoi pleacă în oraș.*

Profesorii consideră că nu pot face nimic pentru ca elevii să nu mai lipsească de la ore și susțin că familia este responsabilă pentru acest comportament.

2. Cauzele absenteismului

Profesorii sunt de părere că absenteismul și performanțele școlare slabe nu sunt legate de sărăcia familiei, cât mai degrabă de structura și funcționarea ei: familii mono-parentale, cu părinți divorțați, decedați și acelea în care valorile și stilul de viață nu sunt favorabile

educației. Ei susțin că familia transferă toată responsabilitatea școlii și profesorilor în ceea ce privește educația copiilor, deși școala nu poate substitui controlul părinților.

Absenteismul este cvasi – acceptat de către profesori; ei recunosc că este un fenomen generalizat. Profesorii consideră că doar familia poate fi responsabilă pentru absenteismul copiilor, pentru că ei nu au cum să influențeze atitudinea față de școală a acestora, având în vedere și regulamentul școlar prea permisiv. Altfel spus, profesorii tind să transfere responsabilitatea pentru absenteism familiei și nu se consideră pe ei înșiși ca un factor semnificativ de impact asupra comportamentului în școală al elevilor. Printre cauzele absenteismului generalizat se află părinții care nu se interesează de copiii lor, precum și elevii, care sunt care sunt leneși, obosiți, nemotivați și cărora le este frică de profesori sau de note. Toate acestea sunt percepute drept cauze externe pe care profesorii nu le pot controla, ei simțind că nu au ce face pentru a remedia situația. Câțiva dintre profesori recunosc că nu înregistrează numărul real al absențelor, pentru a „nu se complica” cu elevi violenți, cu managementul școlii sau cu părinții care fac reclamații.

Excepția de la această regulă a constituit-o o singură școală din eșantionul studiat, unde absenteismul nu este un fenomen generalizat. Profesorii din această școală monitorizează constant absențele nemotivate sau motivate fără scutiri și sunt intransigenți în problema absenteismului.

3. Performanțele școlare ale elevilor dezavantajați

Rezultatele școlare slabe sunt atribuite în principal părinților, care își neglijează copiii și nu-i motivează pe aceștia să învețe. Părinții înșiși au un nivel redus de educație sau există probleme în funcționarea familiei (divorț, violență, migrație, abuz de alcool etc.). În multe cazuri părinții îi obligă pe copii să muncească și să contribuie în acest fel la veniturile familiei.

Marea majoritate a profesorilor intervievați sunt de părere că elevii lor au o atitudine negativă față de școală și educație. Le lipsesc motivația, modelele sociale adecvate, sunt influențați negativ de co-vârșnicii lor sau aparțin etniei rome.

4. Cauzele atitudinii față de școală a elevilor dezavantajați

Profesorii au identificat atât atitudini pozitive, cât și negative la elevii dezavantajați, însă cele negative le depășesc cu mult pe cele pozitive.

- *Atitudini negative:*

Profesorii sunt de părere că elevii nu sunt motivați, sunt plictisiți, nu au răbdare să asiste la ore sau sunt indiferenți față de școală: “școala este un rău necesar”, “școala este plictisitoare”.

- *Atitudini pozitive:*

Profesorii au reușit să identifice și câteva atitudini pozitive față de școală în rândul elevilor: cei mai mulți elevi sunt mulțumiți cu abilitățile pe care le dezvoltă în școală și acest lucru îi motivează; sunt și elevi care au o atitudine pozitivă, aceștia sunt în general cei care au fost sau sunt implicați în diverse proiecte finanțate din fonduri europene (ei încearcă să-i implice și pe ceilalți în proiectele lor); există copii ambițioși, din familii foarte sărace, care au sprijinul părinților în efortul de a învăța bine.

5. Bariere de învățare

Profesorii consideră că bariere principale sunt cele legate de curriculum: este excesiv de teoretică, nu este adecvată elevilor care frecventează școli profesionale, ceea ce duce la frustrare și respingere din partea acestora. Alte bariere importante sunt legate de sistemul școlar: elevii ajung în clasa a 9-a fără cunoștințele de bază în matematică, nu știu să scrie și să citească fluent; sistemul tratează elevii în mod rigid, fără a oferi flexibilitatea necesară pentru a adapta procesul educativ la nevoile foarte diferențiate ale copiilor; profesorii sunt lipsiți de motivație, unii fără calificare și cu lacune în cunoștințe, neglijenți și nepăsători, dar în același timp foarte autoritari și rigizi; regulile sunt prea permissive. Și, în cele din urmă, marginalizarea și discriminarea față de elevii săraci, cei cu probleme comportamentale sau cei cu probleme de învățare.

6. Strategii pentru reducerea barierelor interne

Reducerea barierelor interne se poate realiza: de către profesori, care trebuie să-și adapteze metodele de învățare nevoilor elevilor care nu se simt incluși sau au dificultăți de învățare; prin adaptarea programei la nevoile elevilor; dobândirea, dar și utilizarea unor metode noi de lucru de către profesori, potrivite elevilor cu probleme de comportament și incluziune; lucrul cu grupuri mici de elevi, modificarea legislației, creșterea motivației profesorilor.

7. Resurse interne

Majoritatea profesorilor nu se consideră o sursă sau resursă care ar putea ajuta elevii dezavantajați (doar 12 din 34 s-au considerat resurse interne pentru elevii dezavantajați), iar 14 au menționat în mod exclusiv baza materială ca și resursă internă existentă.

8. Resurse locale

ONG-urile sunt considerate un suport real pentru integrarea elevilor în școală – chiar într-o măsură mai mare decât autoritățile locale și instituțiile care au această responsabilitate. Acest fapt se poate datora și faptului că majoritatea elevilor din aceste școli vin din familii dezavantajate, prin urmare activitatea fundațiilor și a asociațiilor este cunoscută și valorizată. Referitor la primărie sau consiliul local, așteptările sunt mari mai ales în ceea ce privește salariile profesorilor și alocațiile sociale pentru elevi.

9. Cine ar trebui să mobilizeze resursele?

Doar o treime dintre respondenți cred că școala (profesori, directorul școlii, consiliul de administrație sau echipa de management) trebuie să mobilizeze resursele locale; ceilalți atribuie această responsabilitate autorităților locale sau regionale, Ministerului Educației și altor instituții locale sau centrale.

10. Violența în școli

Violența fizică și verbală este un fenomen larg răspândit și considerat “normal” în toate școlile în care am realizat interviuri. Din anumite motive (cum ar fi obișnuința, neglijența etc.) profesorii nu iau atitudine față de acest fenomen sau nu sunt consecvenți în aplicarea regulilor și pedepselor (cu excepția uneia dintre școlile din eșantion). Profesorii consideră că acest fenomen este specific nu numai copiilor din grupurile școlare, dar și liceelor de elită – afirmație ce trebuie confirmată de alte studii.

Concluzii

1. Profesorii recunosc faptul că nu este raportat numărul real al absențelor nemotivate: cauzele țin de managementul școlii, politica școlii, teama de reacția elevilor sau a familiilor.
2. Profesorii consideră că ei nu pot face nimic pentru a stopa absenteismul și transferă în totalitate această problemă familiei elevilor.

3. Majoritatea profesorilor consideră că elevii au o atitudine negativă față de școală și educație. Așa cum văd profesorii, cauzele sunt legate de mediul familial, de elevii înșiși - care sunt leneși, intoleranți, frustrați, au o capacitate intelectuală redusă sau medie, au probleme de comportament și nu vor decât să obțină o diplomă și să câștige bani. Atitudinea elevilor dezavantajați față de școală este considerată a fi cauzată de situația materială a familiei și de modul în care aceasta funcționează. Doar un număr mic de profesori consideră că școala și profesorii ar putea sau ar trebui să compenseze situația dificilă de acasă a elevilor, dând astfel o șansă elevilor dezavantajați.
4. Violența fizică și verbală este un fenomen larg răspândit și considerat “normal”. Din variate motive, profesorii nu iau atitudine față de acest fenomen sau nu sunt consecvenți în aplicarea regulilor. Excepție a făcut doar una dintre școlile studiate.
5. Majoritatea profesorilor nu se consideră o sursă sau o resursă care ar putea ajuta elevii dezavantajați. În timpul interviurilor, am încercat să atragem atenția asupra faptului că în cazul în care familia nu poate sau este incapabilă să ofere suport copilului, profesorul rămâne singura șansă pentru elevii dezavantajați, dar cei mai mulți profesori s-au arătat sceptici în această privință.
6. ONG-urile sunt considerate un suport real în procesul de integrare școlară al elevilor dezavantajați – chiar în mai mare măsură decât instituțiile responsabile pentru acest aspect al educației publice.
7. Profesorii așteaptă ca un factor extern să le rezolve problemele (e.g. o legislație mai strictă în disciplina școlară, primăria, ministerul educației, ONG-urile, Inspectoratul Școlar Județean), dar:
8. Pe de o parte, Inspectoratul Școlar nu e considerat de profesori ca fiind o resursă și, pe de altă parte, nu este văzut nici ca o instituție care trebuie să se implice mai mult în rezolvarea problemelor de educație.

➤ **Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: perspectiva inspectorilor școlari**

Prezentăm în continuare principalele concluzii ale interviurilor cu cei 7 inspectorii școlari de la Inspectoratul Școlar Județean Cluj (2 bărbați și 5 femei), cu specializări diverse: istorie, fizică, geografie, educație specială etc. Interviurile au avut durată cuprinsă între 60 și 80 de minute. Ghidul de interviu este prezentat în Anexa 11.

1. Absenteismul și cauzele sale

Majoritatea inspectorilor școlari cred că absenteismul este un fenomen în creștere care însă nu poate fi corect evaluat ('acuratețea cifrelor raportate de școli nu poate fi verificată'). Unii dintre ei cred că absenteismul constituie o problemă doar în mediile rurale sau în cazul elevilor de etnie rromă. Inspectorii îi menționează și pe profesorii care lipsesc ei înșiși de la ore destul de des.

În opinia inspectorilor școlari, absenteismul se datorează:

- Profesorilor și lipsei de fermitate a conducerii școlii atunci când trebuie să aplice regulamentul; profesorilor nemotivați; materiilor și stilului de predare plictisitor; etichetării; mediului neprietenos din școală;
- Sărăciei familiilor; părinților care lucrează în străinătate; nivelului scăzut de educație al părinților;
- Fricii elevilor de a fi evaluați; presiunii și anturajului de grup; elevilor care nu văd rostul educației.

2. Reacția profesorilor față de absenteism

"Profesorii dau vina exclusiv pe familie când e vorba despre aceasta problemă". Nu trec absențele pentru a nu-și periclita locul de muncă. Mai mult, unii profesori sunt bucuroși dacă elevii care conturbă orele lipsesc. Mulți profesori manifestă nepăsare, lipsă de motivare și nu acționează în niciun fel. Conducerea școlii nu dispune de metode restrictive de control pentru a împiedica absenteismul.

3. Cauzele atitudinii negative a elevilor față de școală

Toți inspectorii școlari sunt de acord că elevii au o atitudine negativă față de școală. Cauza principală este atitudinea profesorilor, precum și a familiei:

- Profesorii nu au metode adecvate de a lucra cu elevii dezavantajați. Multor profesori le lipsesc priceperea și empatia necesare pentru a lucra cu elevii dezavantajați. Programele de formare pentru profesori sunt complet teoretice; mulți dintre ei le frecventează doar pentru a obține credite, fără să implementeze ceea ce au învățat. Unii inspectori au fost de părere că profesorii din școlile profesionale sunt mai puțin calificați și motivați.
- Familia nu pune baza pe educație și nici nu o valorizează; mentalitate specifică familiilor de etnie rromă; în plus, există și o lipsă de colaborare între școală și familie.

- Elevilor nu le place la școală, ceea ce învață nu se potrivește cu nevoile, așteptările sau aptitudinile lor; nu reușesc să vadă legătura între educație și obținerea unui loc de muncă în viitor; nu sunt obișnuiți să depună efort.
- Lipsa colaborării dintre școală și familie și imaginea negativă a școlii în mass-media.

4. Discriminarea

Inspectorii școlari cred că cei mai mulți profesori nu au metode adecvate pentru a lucra cu elevi defavorizați. Ceea ce se învață la programele de formare – care sunt pur teoretice – nu se pune în practică.

De asemenea, nici strategia de incluziune nu este pusă în practică: ”strategia incluzivă” există doar teoretic. Școlile continuă să fie ”sisteme închise care nu colaborează suficient cu familiile, comunitatea locală sau biserica”.

Alte cauze sunt legate de mentalitatea și prejudecățile profesorilor sau tradiția școlii. Inspectorii școlari mai blamează și lipsa de reacție din partea comunității.

5. Violența în școli

Deși există cursuri pe tema comportamentului violent al elevilor și metode de intervenție, profesorii nu știu cum să acționeze și cum să stăpânească astfel de situații. Cei mai mulți se prefac că nu vad sau nu aud conflictele și consideră că este inutil să se implice. Unii intervin efectiv și reușesc să oprească un conflict. Alții îi pedepsesc pe elevii violenți dându-le note mici. “Am remarcat că și practica lovirii elevilor este ceva obișnuit în rândul profesorilor”.

Deși fiecare școală are propriile ei reguli, autoritate, sistem de conducere, administrație și plan anti-violență, puține școli le pun în practică.

6. Bariere în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați

Principalele bariere se referă la profesori – care sunt nemotivați, nepăsători, indolenți sau necalificați, folosesc metode de predare și evaluare depășite, sunt inflexibili sau autoritari, nu știu cum să comunice cu elevii, pun accentul doar pe performanță – și la lipsa profesorilor de sprijin, a grupurilor de lucru sau metodelor interactive. Toate acestea sunt cunoscute, dar nu se pun în practică. De asemenea, ei consideră că sistemul școlar tratează elevii în mod nediferențiat, rigid și profesorii nu încearcă să se plieze pe nevoile elevilor lor.

7. Strategii pentru eliminarea barierelor

Profesorii trebuie să folosească metode noi și interactive de predare (echipă de lucru interactivă). Trebuie să învețe și să pună în practică metode adecvate pentru a lucra cu elevii săraci sau dezavantajați. De asemenea, e nevoie de mai mulți asistenți sociali, psihologi, mediatori școlari în școlile unde sunt mulți elevi dezavantajați, precum și de o mai bună administrare a resurselor umane. Motivarea profesorilor prin salarii, recompense, cursuri și materiale, alocații pentru copiii dezavantajați – acestea fiind alte aspecte importante.

8. Resurse interne

Inspectorii școlari au menționat o serie de resurse interne necesare, dintre care unele există deja:

- *Resurse existente:* resurse umane – profesori implicați, motivați, bine pregătiți; mediatori școlari, psihologi; voluntari; activități extra-școlare; resurse materiale (care însă nu sunt folosite la capacitatea maximă).
- *Resurse necesare:*
 - resurse umane: profesori de sprijin; profesori bine pregătiți; mediatori școlari în fiecare școală cu mulți elevi rromi, programe de tipul after-school;
 - burse școlare, bugete mai mari pentru școli.

9. Resurse locale

Cele mai importante resurse locale ar fi ONG-urile sau fundațiile, asociațiile și autoritățile locale, dar și instituții ca primăria, Direcția generală pentru protecția drepturilor copilului, Poliția și companiile private.

10. Cine trebuie să mobilizeze resursele?

Inspectorii cred că în primul rând școlile trebuie să mobilizeze resursele locale și apoi inspectoratul școlar, dar și primăria și ONG-urile.

Concluzii

1. Majoritatea inspectorilor școlari cred că absenteismul este un fenomen în creștere, care însă nu poate fi corect evaluat. Unii cred că acesta constituie o problemă doar în mediile rurale sau în cazul elevilor de etnie rromă. Ei mai amintesc și de profesorii care lipsesc ei înșiși de la ore frecvent.

2. Toți inspectorii școlari sunt de acord că elevii au o atitudine negativă față de școală. Cauzele sunt aceleași ca și în cazul absenteismului, doar că rolul familiilor elevilor este mai accentuat.
3. Inspectorii cred că profesorii tind să marginalizeze elevii dezavantajați din cauza prejudecăților și a lipsei abilităților sau metodelor de a lucra cu ei.
4. “Strategia de incluziune” se pare că există doar în teorie. Școlile continuă să fie sisteme închise; nu se colaborează cu familiile, cu comunitatea locală sau cu biserica.
5. Inspectorii consideră că barierele majore în incluziunea elevilor dezavantajați țin de profesori și de modul de funcționare al sistemului școlar; ei însă nu menționează (cu o singură excepție) responsabilitatea Inspectoratului Școlar în reducerea barierelor.
6. Deși fiecare școală are proceduri, comisie și plan anti-violență, sunt foarte puține care le și pun în practică.

➤ **Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: perspectiva reprezentantului autorităților locale**

Un singur interviu am reușit să organizăm cu reprezentanți ai autorităților locale care sunt responsabili cu educația școlară, de aceea vom prezenta aici doar câteva concluzii. Ghidul de interviu pentru reprezentanții locali este prezentat în Anexa 12.

Respondentul ne-a dat răspunsuri generale și formale care au demonstrat că: a) persoana respectivă nu știe care este strategia și politica instituției pe care o reprezintă în domeniul educației; b) nu l-a interesat identificarea problemelor reale ale copiilor dezavantajați; c) are atitudini și păreri discriminatorii față de minorități; d) nu și-a asumat nicio responsabilitate în ceea ce privește rezolvarea sau contribuția la rezolvarea problemelor existente în educație la nivel local.

➤ **Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: perspectiva profesioniștilor din ONG-urile educative**

În vederea selectării eșantionului de profesioniști din ONG-uri, am identificat 8 ONG-uri cele care implementează proiecte educaționale în Cluj-Napoca: Asociația Christiana,

Caritas Cluj, Fundația Ruhama, Prison Fellowship Romania, Asociația “Familia regăsită”, Asociația Herald, FDP/Fundația pentru Dezvoltarea Popoarelor și FRCCF.

Am intervievat 30 de specialiști din cele 8 ONG-uri clujene selectate, astfel: 14 asistenți sociali, 6 psihologi, 4 psihopedagogi, 5 profesori și 1 coordonator de centru comunitar. Interviuurile au durat între 30 și 50 minute fiecare. Ghidul de interviu este prezentat în Anexa 13. Mai jos, prezentăm principalele rezultate:

1. Motivele absenteismului

Mulți elevi lipsesc de la ore în mod regulat. Cea mai mare problemă a specialiștilor din ONG-uri care monitorizează frecvența la ore a elevilor și situația lor școlară este că nu se ține o evidență corectă a absențelor. În consecință, toate modificările (negative sau pozitive) care survin în urma serviciilor acordate de către aceștia, nu pot fi demonstrate sau pot fi demonstrate cu dificultate.

Cauzele pentru care copiii lipsesc constant de la ore și au rezultate școlare proaste sunt prezentate conform frecvenței lor în discuțiile cu profesioniștii din ONG-uri și a importanței acordate de aceștia:

- *Factori legați de familie:* Părinți care nu acordă importanță educației și își neglijează copiii; sărăcia, dificultățile financiare; unii părinți închid ochii la absențele copiilor și îi încurajează să muncească sau îi pun să facă diferite treburi în gospodărie; nivelul scăzut de educație al părinților; mediul familial: alcoolism, violență domestică, familii dezorganizate și stil de viață inadecvat.
- *Factori legați de elevi:* Lipsa motivației – elevii se plictisesc la școală, nu le place școala, întâmpină dificultăți la făcutul temelor, lipsesc de la ore pentru că sunt obosiți și deseori bolnavi; stima de sine scăzută, teama de a fi evaluați, teama de eșec școlar.
- *Factori legați de profesori și școală:* Elevii lipsesc de la orele profesorilor care îi umilesc în fața colegilor sau care îi evaluează incorect; elevii nu pot recupera golurile în cunoștințe acumulate în gimnaziu; programa este încărcată – elevii nu înțeleg lecțiile, profesorii utilizează metode depășite și neatractive; profesorii sunt ignoranți și nemotivați.
- *Alți factori:* Atitudinea negativă față de educație, specifică etniei rome; influența grupului de co-vârșnici; lipsa de modele pozitive față de educație.

2. Bariere în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați

Specialiștii din ONG-uri au identificat următoarele bariere în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați precum și câteva strategii pentru a le depăși:

- Profesorii sunt nemotivați, nepăsători, indolenți, necalificați, folosesc metode inadecvate de predare și aplică o evaluare discriminatorie a elevilor.
- Discriminarea: copiii săraci sunt excluși sau marginalizați; elevilor care au goluri în cunoștințe nu li se acordă atenție suplimentară; etichetarea și stigmatizarea din partea profesorilor, mai ales a elevilor de etnie rromă.
- Programa școlară nu este adecvată elevilor din școlile profesionale; lipsa profesorilor de sprijin.
- Mediu școlar neprietenos; lipsa ajutorului din partea profesorilor. Regulile lipsesc sau sunt incorect aplicate. Școala nu colaborează cu familiile sau ONG-urile, lipsesc parteneriatele.

3. Strategii pentru eliminarea barierelor

- Necesitatea de a lucra cu specialiști: profesori de sprijin, psihologi, asistenți sociali; necesitatea de a dezvolta noi sisteme de sprijin.
- Reducerea discriminării – specialiști din ONG-uri; activități extra-școlare care să atragă mai mulți copii și să construiască noi valori morale.
- Programa trebuie adaptată nevoilor și capacităților elevilor.
- O mai bună motivare a profesorilor, regulamente școlare mai stricte și mai ferme.
- O colaborare mai bună între școală, familiile dezavantajate și ONG-uri.

4. Dificultăți în colaborarea cu școlile

Deși mulți profesioniști din ONG-uri nu dau exemple de dificultăți pe care le întâmpină în contactul cu școlile, cei care o fac, le pun pe seama profesorilor. Potrivit lor, profesorii minimizează progresul elevilor (după participarea acestora în programele sau activitățile educative din ONG-uri), nu sunt interesați, au un comportament discriminatoriu, mai ales față de elevii de etnie rromă și, în mod constant, neagă sau ascund problemele existente. Școala este văzută ca un sistem închis, care refuză să accepte colaborarea sau să dea informații despre absențele și notele elevilor.

5. *Dificultăți în susținerea incluziunii școlare a elevilor dezavantajați*

Când se discută despre susținerea incluziunii școlare a elevilor dezavantajați, ONG-urile împart responsabilitatea între familii (care refuză colaborarea cu școala sau cu ONG-urile și nu își susțin copiii pentru ca aceștia să frecventeze activitățile educative din ONG-uri), profesori (care nu se implică, sunt tot timpul ocupați, marginalizează și discriminează elevii dezavantajați) și copiii înșiși (care refuză să meargă la școală sau să învețe; au o stimă de sine scăzută).

6. *Resurse locale*

Specialiștii din ONG-uri au menționat ca resurse locale pentru incluziunea elevilor dezavantajați o serie de servicii sociale și educaționale (programul “școala după școală”, ”a doua șansă”, centre de zi) care ar trebui să fie cât de numeroase posibil. Deși există fundații și asociații cu profil educațional, numărul lor ar trebui să fie mai mare pentru a face față cererilor și ar trebui să ofere servicii educaționale, de socializare și dezvoltare personală mai variate. Resursele financiare pentru aceste programe provin din subvenții și proiecte europene.

7. *Măsurarea impactului programelor de intervenție*

Un element important pentru noi a fost modul în care ONG-urile active în domeniul educației măsoară impactul intervențiilor lor. Mulți respondenți au dat răspunsuri evazive (“prin rezultate”, “prin feedback de la copii și părinți”) sau nu au răspuns la această întrebare. Cei care au menționat utilizarea chestionarelor și a testelor psihologice, nu au dat exemple concrete. Doar o treime din respondenți își evaluează intervențiile folosind formularele de evaluare inițială și finală, teste și monitorizarea notelor.

Concluzii

1. Toți respondenții sunt de acord că beneficiarii au o atitudine negativă față de școală și educație. Cauzele pe care specialiștii din ONG-uri le atribuie acestei atitudini sunt: atitudinea generală a familiei; atitudinea profesorilor; violența din școli; toleranța scăzută la frustrare, elevii nu își pot asuma responsabilități; unii elevi consideră că nu este nicio legătură între educație și a avea o slujbă în viitor, sau consideră că pregătirea nu le este de folos; o imagine socială negativă despre școală și educație.
2. Specialiștii consideră discriminarea drept una dintre principalele bariere care afectează incluziunea școlară a elevilor dezavantajați.
3. Specialiștii din ONG-uri nu dispun de o metodologie solidă de evaluare a rezultatelor intervențiilor lor.

➤ **Sesiune SWOT cu specialiștii din ONG-urile active în domeniul educațional**

Inițial, am planificat o analiză SWOT cu specialiști din ONG-uri active în domeniul educațional pentru a realiza un *Ghid de interviu* cât mai potrivit pentru aceștia. În cele din urmă, ne-am decis să folosim analiza SWOT pentru a realiza o cercetare despre modul în care aceștia înțeleg și interpretează *Ghidul metodologic* elaborat în cadrul acestui proiect.

Am organizat sesiunea SWOT la două săptămâni de la prezentarea *Ghidului metodologic* pentru a lăsa timp suficient să fie studiat. La sesiune au luat parte 12 reprezentanți de la FRCCF și 3 reprezentanți de la alte ONG-uri. Tematica pentru analiza SWOT este prezentată în Anexa 14, iar rezultatele sunt detaliate în Anexa 15.

Principalele rezultate ale analizei SWOT sunt următoarele:

1. Instrumentele elaborate în cadrul cercetării au fost apreciate; specialiștii sunt pregătiți să le folosească la începutul acestui an școlar, mai ales CHESTIONARUL PSS-INCLUZIUNE ȘCOLARĂ;
2. Metodologia trebuie să fie explicată în detaliu și folosită de fiecare membru al echipei care este implicat în activități și servicii educative, mai ales introducerea datelor, codificarea și analiza acestora (pentru analiză în special, este necesar un curs);
3. Multora dintre angajații din ONG-uri le lipsesc cursurile de utilizare a unor astfel de metode statistice, dar sunt dornici să le utilizeze.

III. Incluziunea școlară a elevilor dezavantajați: perspective calitative și cantitative

Partenerii noștri din cadrul cercetării (elevi, profesori, inspectori școlari, specialiști din ONG-uri active în domeniul educației) au identificat o serie de posibile bariere în fața incluziunii școlare a elevilor dezavantajați precum și cauzele posibile care explică atitudinea elevilor față de școală. Pentru a avea o imagine completă a elementelor analizate, informațiile au fost structurate în tabele comparative, în care am introdus răspunsurile celor intervievați și le-am ordonat după frecvență și relevanță. Unde a fost cazul, am marcat cu roșu răspunsurile care erau consistente și relevante pentru cercetarea cantitativă.

Tabelul 24. Absenteismul școlar

	Profesori	Inspectori	Profesioniști ONG	Elevi
Absenteism extins, aproape generalizat	30 - 80%	10 – 15%	da	„toți lipsim de la ore”
Nu poate fi apreciat corect, nu cunoaștem, este un fenomen mascat (nu se trec toate absențele în catalog)	Da	da	da	da
Este în creștere	Da	da	da	-
Cei mai mulți absentează în clasele a IX – X-a	Da	-	da	da
Se lipsește de la primele și ultimele ore	Da	-	-	da
Absenteism mai mare la elevii rromi	Da	da	-	-
Și profesorii absentează de la ore	-	da	da	da

Tabelul 25. Cauzele absenteismului

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Probleme legate de familie: părinți care nu se interesează de copii; sărăcia; nivelul scăzut de educație al părinților; climatul familial.	da	da	da	-
Probleme legate de elevi: lipsa motivației; sunt oboșiți, au probleme de sănătate; frica de evaluare și eșec; stimă de sine scăzută etc.	da	da	da	da
*Lipsește din cauza profesorilor: prea indulgenți, prea „duri” sau exigenți; plictiseală la ore; discriminare; „pentru că se poate”; climat școlar neprietenos etc.	da	da	da	da
Alte motive: lipsa modelelor sociale adecvate, anturajul, lipsa perspectivelor de afirmare, internet, etnia rromă etc.	da	da	da	da

Inspectorii școlari, dar mai ales elevii îi consideră pe profesori ca fiind responsabili pentru extinderea absenteismului, în timp ce profesorii și specialiștii din ONG-uri consideră că familia este principala cauza a acestui fenomen.

Tabelul 26. Atitudinea elevilor față de educație și școală

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Negativă: toți respondenții au fost de părere că elevii au o atitudine pronunțat negativă față de școală și educație	da	da	da	da
Cauze: - societatea, imaginea socială negativă a școlii și a educației	da	-	da	-
- elevii nu văd legătura între a învăța și a obține bani sau un loc de muncă; nu li se potrivește școala/meseria	da	da	da	da*
- părinți șomeri, dezamăgiți; atitudinea familiei	da	da	da	-
- atitudinea profesorilor, discriminare	da	-	da	da
- toleranța foarte redusă a elevilor față de frustrare (note mici, obligația de a respecta reguli, de a-și asuma responsabilități)	da	da	da	da
- lipsa colaborării dintre școală și familie	-	da	da	-

Atitudinea respondenților față de școală are o mai mare putere explicativă decât caracteristicile lor demografice. Respondenții care cred că școala nu este importantă pentru viitorul lor au o percepție mai negativă a școlii și a profesorilor.

Tabelul 27. Cauzele rezultatelor slabe la învățatură

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Sărăcia familiei, munca copiilor	da	da	da	-
Părinți neglijenți, nivelul scăzut de educație al părinților, părinți emigrați, familii dezorganizate, alcoolism, violență în familie	da	da	da	-
Școala: curențe în cunoștințele cu care vin elevii din școala generală, programă școlară încărcată, prea multă teorie, discriminare în evaluare; profesori nemotivați sau slab pregătiți	da	da	da	da
Lipsa motivației și interesului față de educație; elevii nu văd legătura dintre educația școlară sau meseria pe care o învață și șansa de a câștiga bani;	da	da	da	da*
Alte motive: lipsa modelelor sociale adecvate, anturajul, apartenența la etnia rromă etc.	da	da	da	da

Respondenții care se plictisesc la școală și nu au de gând să-și continue studiile au rezultate școlare mai slabe. Acest comportament este explicat prin lipsa de motivație a acestor elevi.

Tabelul 28. Bariere în învățare și participare în viața școlii

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Programa școlară: încărcată, neadekvată elevilor din școlile profesionale, nu este destul de flexibilă pentru elevii cu dificultăți de învățare; materii considerate a fi inutile pentru a face față cerințelor de pe piața muncii	da	-	da	da
Profesori nemotivați, nepăsători, comozi sau nepregătiți. Profesori care nu sunt percepuți ca un sprijin sau prea autoritari	da	da	da	da
Sistemul școlar care le permite elevilor să ajungă în liceu cu lacune mari în cunoștințe; sistemul îi tratează pe elevi nediferențiat, în mod rigid – metode proaste de evaluare. Metode proaste sau neadekvate de predare și de notare. Reguli prea permissive.	da	-	da	da
Număr prea mare de elevi într-o clasă; lipsa unui sistem de sprijin pentru elevii în dificultate (psihologi, asistenți sociali, psihopedagogi)	da	da	da	da
Sunt excluși sau marginalizați cei care sunt săraci, cei care înțeleg mai greu sau sunt indisciplinați	da	da	da	da
Școlile au rămas sisteme închise, nu colaborează suficient cu familiile, cu comunitatea locală sau cu biserica	-	da	da	-

Răspunsurile obținute de la respondenți la întrebarea privind potențialele strategii care ar putea reduce barierele în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați au fost grupate și prezentate și în secțiunea de **Recomandări** pentru cei care răspund de politica educațională pe plan local, regional sau național.

Tabelul 29. Strategii pentru reducerea barierelor în educația școlară

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Adaptarea programei școlare la nevoile și capacitatea elevilor	da	-	da	da
Învățarea și aplicarea unor metode prin care elevii pot fi integrați și implicați mai bine în viața școlară, metode de integrare a elevilor săraci și excluși; metode pentru reducerea discriminării	da	da	da	da
Trebuie lucrat cu mai mulți specialiști (profesori de sprijin, psihologi, asistenți sociali) în școlile cu elevi din familii defavorizate	da	da	da	-
O comunicare mai bună între școală și familiile defavorizate și ONG-uri	da	da	da	-
Încurajarea copiilor, o atitudine mai deschisă față de ei	da	da	-	da
Activități extra-școlare prin care pot fi mobilizați copii, pentru formarea unor valori morale	da	da	da	-
Motivarea mai bună a profesorilor	da	da	da	-
Burse școlare mai multe și mai consistente	da	da	da	-
Orientare școlară și vocațională înainte de clasa a IX-a, pentru toți elevii	da	-	-	da
O legislație mai severă, care să favorizeze ordinea și disciplina	da	-	da	-

Tabelul 30. Resurse interne

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG
Resurse materiale: clase renovate, calculatoare, echipamente, cantină, internat (în școli există dotări foarte bune dar nu sunt exploatate suficient)	da	da	da
Personal calificat, echipă multidisciplinară, ONG	-	-	da
Profesori bine pregătiți, profesori cu multe formări la activ	da*	da	-
Psiholog școlar, profesor de sprijin, mediator pentru elevii romi	da	da	-
Comitetul de părinți, Comitetul de elevi	da	-	-
Voluntariat în cadrul școlii, consultații, activități extra-școlare	da	da	-
Servicii educative variate, non formale	-	-	da

*Doar o treime (12 din 24) dintre profesori s-a identificat ca resursă internă pentru sprijinul elevilor dezavantajați.

Tabelul 31. Resurse locale (externe)

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG
Fundații, asociații (ONG)	da	da	da
Nu știu, nu răspund	da	-	da
Altele: firme, Poliția, CJRAE, Direcția de sănătate publică, Inspectoratul școlar, DGASPC, biserica, Consiliul local, Primăria	da	da	-
Servicii sociale și educative (after school, a doua șansă), centre de zi	-	-	da
Resurse financiare: proiecte europene, burse	da	da	da

Tabelul 32. Mobilizarea resurselor locale

Cine trebuie să mobilizeze resursele locale	Profesori	Inspectori școlari
Școala: profesorii, dirigințele, consiliul de administrație	da*	da
Primăria	Da	da
Inspectoratul școlar	Da	da
Ministerul Educației	Da	-
Cei de sus; cineva din exterior	Da	-
ONG-urile	Da	da

*Profesorii menționează școala pe ultimul loc atunci când este vorba despre responsabilitatea mobilizării resurselor externe.

Tabelul 33. Cauzele discriminării

	Profesori	Inspectori școlari	Profesioniști ONG	Elevi
Elevii săraci sau rromi sunt discriminați, marginalizați, excluși	Nu	da	da	da
Cauze: - lipsa metodelor adecvate ale profesorilor de a lucra cu elevi dezavantajați	-	da	da	-
- prejudecățile profesorilor	-	da	da	-
- sărăcia (situația materială a elevilor)	-	-	da	da *
- strategia pentru incluziune există doar în teorie	-	da	-	-
- lipsa reacției din partea comunității	-	da	-	-

Între venit și notele școlare, între venit și siguranța elevilor în școală, respectiv statutul de non-victimă există o puternică relație pozitivă.

Tabelul 34. Violența în școală

Profesori	Inspectori școlari
<ul style="list-style-type: none"> - “Este un fenomen generalizat”, “este ceva normal”; - “Colegii se fac că nu văd, trec mai departe”, “eu intervin întotdeauna”; - “Există doar violență verbală”, “Nu există violență în școala noastră”; - “Manifestările de violență sunt mai frecvente și mai grave în gimnaziu decât în liceu”. 	<ul style="list-style-type: none"> - “Profesorii nu știu cum să acționeze și să rezolve problemele. Mulți pretind că nu văd și nu aud”. - „Sunt câțiva care se descurcă foarte bine și stopează violența. Sunt care dau note proaste pentru violență.” - „Avem o cultură care, din păcate favorizează violența. „O bună practică” pare să fie încă violență fizică, bătaia – și la profesori.” - “Fiecare școală are propriile reguli. În fiecare școală există o comisie și un plan anti-vioență care însă nu sunt puse în practică în toate școlile.”

Concluziile noastre (bazate și pe observația directă din timpul cercetării pe teren – în școli) arată că violența verbală și cea fizică sunt fenomene generalizate, considerate ceva „normal” în toate școlile întâlnite. Din diverse motive, unii profesori nu iau atitudine împotriva acestui fenomen sau sunt inconsecvenți în a aplica regulamentul sau pedepsele, cu excepția unei școli. Din discuțiile cu profesorii rezultă că – după părerea lor – acest fenomen este specific nu numai elevilor din aceste școli, ci și „școlilor și liceelor de elită”. Acest lucru rămâne de verificat. Deși există proceduri stabilite și formări destinate cadrelor didactice pentru a interveni în caz de violență, în majoritatea școlilor din eșantionul nostru există o atitudine mult prea permisivă față de manifestările violente verbale sau fizice ale elevilor. ISJ este preocupat de acest fenomen și încearcă să-l diminueze prin implementarea unor programe de formare – care însă sunt considerate prea teoretice de către profesori.

Concluzii finale

Așa cum reiese din rezultatele cercetării noastre, am reușit să atingem obiectivele stabilite: (1) am dezvoltat, testat și diseminat o metodologie adecvată pentru colectare și analiză de date referitoare la nevoile elevilor, rezultatele și impactul proiectelor de intervenție educațională a ONG-urilor sau instituțiilor din România, cu scopul de a îmbunătăți incluziunea școlară a elevilor care provin din familii dezavantajate sau categorii marginalizate; (2) am identificat principalele obstacole în calea incluziunii școlare a elevilor dezavantajați social și am formulat recomandări pentru școli, ONG-uri, responsabili locali în domeniul educației etc.

În cadrul proiectului, am elaborat, testat și validat instrumente cantitative și calitative pentru profesioniștii din domeniul educației (profesori, psihologi, asistenți sociali, psihopedagogi etc.) care își propun să:

- evalueze gradul (nivelul) de incluziune școlară a elevilor în clasă sau școală;
- identifice barierele în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați social;
- măsoare gradul de risc al eșecului școlar, care să-i ajute să identifice nevoia de programe de intervenție (atât la nivel individual, cât și la nivel de clasă);
- măsoare prin metode cantitative impactul programelor de intervenție, având astfel posibilitatea de a demonstra eficacitatea acestora;
- adapteze metodele propuse și testate la contexte și medii diferite: comunități de romi, comunități rurale izolate etc.;
- identifice atitudinea profesorilor, autorităților locale, profesioniștilor din ONG-uri față de problemele din sistemul școlar;
- formuleze recomandări pentru responsabilii cu problemele educative la nivel local, regional, național;
- colaboreze cu personalul din școală și să identifice împreună problemele rezultate din analiza datelor.

Chestionarul pe care l-am adaptat și testat (*Chestionarul PSS-Incluziune Școlară*) permite măsurarea fidelă a câtorva indicatori ai incluziunii școlare, făcând posibilă utilizarea datelor colectate pentru a efectua predicții (analize de regresie, urmărirea unei tendințe în datele colectate longitudinal). Am prezentat metodologia pentru lucrul cu acest instrument și modalitatea de interpretare a datelor pentru o cât mai rapidă identificare a beneficiarilor vulnerabili sau în situații de risc.

Subliniem că la început recomandăm utilizarea *Chestionarului PSS-Incluziune Școlară* în paralel cu alte metode de evaluare a nevoii de intervenție (folosite anterior în respectiva organizație). Rezultatele obținute prin chestionar ar trebui să fie congruente cu rezultatele obținute prin alte metode (ancheta socială, discuții cu dirigințele/ profesorii/ psihologul școlar, consultarea notelor din catalog etc.). După ce instrumentul a fost testat validat în practică de suficient de multe ori, poate deveni unicul instrument utilizat pentru evaluarea incluziunii școlare. Astfel, procedurile anterioare de evaluare (care necesitau mai mult timp și mai multe resurse) pot fi substituite cu succes de un singur instrument ușor de utilizat.

Chestionarul PSS-Incluziune Școlară poate răspunde mai multor nevoi:

- (1) identificarea elevilor care au nevoie de intervenție pentru incluziunea școlară;
- (2) evaluarea rezultatelor intervenției;
- (3) colectarea de date despre eficiența intervenției și furnizarea de cifre concrete pentru aplicațiile de finanțare.

Componenta calitativă a cercetării a fost elaborată astfel încât să ne ajute să explorăm acele aspecte ale incluziunii școlare care nu pot fi sau cu greu pot fi surprinse prin metode cantitative. În multe cazuri, datele calitative au furnizat o imagine foarte riguroasă asupra barierelor de integrare școlară cărora trebuie să le facă față elevii și asupra cauzelor detașării lor de școală și educație. Am putut astfel compara perspectivele diverselor categorii de respondenți privind incluziunea școlară. Respondenții (studenți, profesori, inspectori, ONG-uri) au identificat aproximativ aceleași motive pentru care școala nu este un mediu atractiv și incluziv. Principalele cauze variază de la lipsa unor metode potrivite din partea profesorilor și implicarea acestora până la lipsa de interes și disciplină a elevilor. Deși mulți profesori au menționat migrarea părinților ca și o cauză posibilă pentru un comportament problematic în școală, această constatare nu a fost validată de datele cercetării calitative, fiind mai mult o presupunere a respondenților (probabil pentru că această temă este foarte populară în mass-media). Cea mai serioasă problemă pare să fie absenteismul crescut, mai ales că este tolerat sau încurajat în mod tacit. Aceste aspecte nu au putut fi “captate” în investigarea cantitativă, prin urmare datele calitative ne-au permis să înțelegem mai bine rezultatele cantitative. Cercetarea din școli a furnizat date doar despre copiii care au fost prezenți la școală și au completat chestionarul. Bănuim că am fi putut descoperi probleme mai serioase dacă și elevii care lipsesc foarte des de la cursuri ar fi completat chestionarul nostru.

Propunem celor interesați utilizarea ambelor metode (și a instrumentelor aferente) prezentate în acest raport, precum și testarea acestora în diverse contexte (mediul rural, minorități etnice, elevi cu dizabilități etc.).

Recomandări

În încheiere, vom încerca să formulăm câteva recomandări pentru politicile educaționale locale, regionale sau naționale, bazându-ne pe analiza datelor rezultate din această cercetare:

- **Predare diferențiată:** profesorii să fie capabili (sau să învețe metode adecvate) să facă față problemelor elevilor care au dificultăți, vin din familii dezavantajate, nu sunt integrați în clasă, școală;

- **Programă școlară diferențiată:** curricula trebuie adaptată nevoilor elevilor și capacității lor;

- **Descurajarea discriminării în școli:** introducerea unor reguli bine definite și stricte prin care se poate reduce comportamentul discriminativ al profesorilor față de elevii dezavantajați;

- **Suplimentarea personalului de sprijin** pentru elevii cu dificultăți: mai mulți psihologi școlari, asistenți sociali, mediatori școlari și psihopedagogi;

- **Stimularea parteneriatelor:** încurajarea parteneriatelor (prin proiecte comune) între școală, familiile dezavantajate și ONG-uri;

- **Respectarea diversității:** profesorii ar trebui să fie capabili să încurajeze și să respecte toți elevii și să adopte o atitudine mai suportivă față de cei dezavantajați;

- **Introducerea unor programe suplimentare:** școlile au nevoie de noi programe și sisteme de suport (de „genul școală după școală”, școala părinților, etc.) și de activități de socializare, care să-i ajute pe elevi să se cunoască mai bine și să-și dezvolte valorile morale pro-sociale;

- **Recompensarea profesorilor:** salarii mai motivante, recunoașterea bunelor practici etc.;

- **Oportunități de finanțare:** școlile trebuie să depună proiecte pe tema includerii elevilor dezavantajați; școlile ar trebui să poată oferi burse școlare pentru a-i sprijini financiar pe elevii dezavantajați;

- **Orientare școlară și consiliere și vocațională obligatorie** pentru toți elevii de gimnaziu; astfel, s-ar evita înscrierea elevilor în școli unde urmează calificări pentru care nu au aptitudini;

- **Regulament școlar mai ferm:** școlile trebuie să dispună de un regulament care să trateze mai ferm problemele de absentism și violență și să fie în același timp obligate să pună în practică și să respecte acest regulament.

Deși majoritatea acestor recomandări depind de politica Ministerului Educației și cercetării, cele mai multe pot fi puse în practică de către profesorii înșiși, ei fiind resursa cea mai importantă în procesul educativ. Responsabilitatea pentru barierele existente în incluziunea școlară a elevilor dezavantajați aparține atât familiilor, cât și școlilor și profesorilor, dar și elevilor într-o oarecare măsură. ONG-urile educative pot să ofere suport elevilor dezavantajați, dar școlile și profesorii dețin responsabilitatea majoră în a oferi suport și un mediu favorabil (non-violent, non-discriminatoriu) pentru educația celor care se află în dificultate.

Bibliografie

Ainscow, M., 2007, 'Taking an inclusive turn', în *Journal of Research in Special Educational Needs*, No.7, pp.3-7.

Ainscow, M., Booth, T., Dyson, A., 2006, *Improving schools, developing inclusion*, Routledge, London.

Bădescu, G., 2010, *Social inclusion through education: a literature review*, ESP, 8.

Booth, T., Ainscow, M., 2007, *Breaking down the barriers: the index for inclusion*, Centre for Studies in Inclusive Education, Bristol.

Booth, T., Ainscow, M., 2002, *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*, Centre for Studies on Inclusive Education, UK.

Bowen, G. L., Richman, J. M., 2005, *The School Success Profile*, Jordan Institute for Families, University of North Carolina at Chapel Hill.

Hărăguș, T.P., Dămean, D., Roth, M., 2009, *Proprietăți psihometrice ale unui nou instrument de evaluare a performanțelor școlare: Profilul Succesului Școlar*, în Roth, Dămean, Iovu: *Succesul școlar la intersecția factorilor sociali*, Presa Universitară Clujeană, pp.23-40.

Hărăguș, T.P., Roth, M., Dămean, D., 2010, 'The Measurement of the Social Dimensions of School Success – A Validity Study of the Romanian Version of the School Success Profile', in *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Sociologia*, No.1/2010, pp.31-56.

Hărăguș, T.P., Roth, M., Mezei, E., 2010, *Validitatea și fidelitatea Profilului Succesului Școlar în România*, Presa Universitară Clujeana.

Lindsay, G., 2003, 'Inclusive education: a critical perspective', in *British Journal of Special Education*, No.30, pp.3-12.

Mezei, E., Dămean, D., Dégi, C., 2010, *The School Success Profile: confirmatory factor analysis on a representative Romanian sample*, in Dămean, D., Roth, M., Dégi, C., Văetiși, L. (eds.), *The Social Ecology of School Success: Implications for Policy and Practice*, Cluj University Press, pp.21-66.

OECD, 2007, *Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe: Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, FYR of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia*, OECD, Paris.

Thomas, G., Walker, D., Webb, J., 1998, *The making of the inclusive school*, Routledge, London.

UNESCO, 2000, *Education for All 2000 Assessment*, UNESCO, Franța.

LISTA ANEXELOR

ANEXA 1

PSS-Chestionar de incluziune școlară / 71

ANEXA 2

Codarea itemilor din variabilele demografice și de proximitate / 82

ANEXA 3

Construirea indicatorilor incluziunii școlare/ 86

ANEXA 4

Corelații între itemii indicatorilor incluziunii școlare/ 94

ANEXA 5

Analiza Componentelor Principale / 101

ANEXA 6

PSS-Chestionar de incluziune școlară –final / 106

ANEXA 7

Propunerea unei proceduri de lucru în MS Excel/ 113

ANEXA 8

Focus-grup adolescenți - *Ghid de focus-grup*/ 116

ANEXA 9

Ghid de interviu *pentru profesori*/ 117

ANEXA 10

Ghid de interviu *pentru inspectori școlari*/ 118

ANEXA 11

Ghid de interviu *pentru reprezentanți ai autorităților locale*/ 119

ANEXA 12

Ghid de interviu *pentru specialiștii din cadrul serviciilor educaționale oferite de ONG*/120

ANEXA 13

Ghid pentru sesiunea SWOT / 121

ANEXA 14

Analiză SWOT / 122

ANEXA 15

Observații directe în timpul completării chestionarelor și informații de la profesori / 123

ANEXA 16

Diagrama conceptuală a cercetării calitative / 126

Școala

CHESTIONAR INCLUZIUNE ȘCOLARĂ**A. Despre tine****A1. Eu sunt:**

1. Fată	
2. Băiat	

A2. Eu sunt:

1. Român	
2. Maghiar	
3. Rrom	
4. Altă etnie:	

A3. Eu am împlinit: ani**A4. Sunt în clasa:****A5. Locuiesc acasă cu (bifează cu cine, în dreptul tuturor persoanelor cu care locuiești):**

a) Mama		e) Bunici	
b) Tata		f) Alte rude	
c) Frate/soră mai mică		g) Altcineva	
d) Frate/soră mai mare		h) Altă situație:	

A6. Pe perioada școlii locuiesc (bifează doar o căsuță):

1. Acasă		4. În gazdă	
2. La bunici		5. La internat	
3. La alte rude		6. Altă situație:	

A7. Părinții mei sunt plecați, în prezent, la muncă în străinătate:

1. Nu sunt plecați		3. Numai tata	
2. Numai mama		4. Amândoi	

A8. De cât timp a/au plecat la muncă în străinătate?

a) Mama	deani și luni
b) Tata	deani și luni

A9. Ocupația/Meseria mamei mele este:

.....

A10. Ocupația/Meseria tatălui meu este:

.....

A11. Ce școală a terminat mama?:

.....

A12. Ce școală a terminat tata?:

.....

A13. Ce școală a terminat fratele/sora mai mare?

.....

A14. La mine în familie (bifează doar o căsuță):

1. Nu ne ajung banii, ne descurcăm greu	
2. De-abia ne ajung banii	
3. Ne ajung (ne descurcăm fără să împrumutăm bani)	
4. Reușim să cumpărăm și unele lucruri mai scumpe	
5. Reușim să avem tot ce ne trebuie	

A15. Eu primesc:

1. Bursă socială	
2. Bursă de studiu	
3. Alte ajutoare de la școală	
4. Alte ajutoare de la primărie, sau de la fundații	

A16. Eu acasă am:

	Da	Nu
O cameră a mea		
Un birou/o masă pe care să-mi fac temele		
Calculator		

B. Despre școala ta**B1. Ce medii ai obținut la materiile studiate în semestrul trecut?**

1. La majoritatea materiilor 10	
2. La majoritatea materiilor 9 și 10	
3. La majoritatea materiilor 8 și 9	
4. La majoritatea materiilor 7 și 8	
5. La majoritatea materiilor 6 și 7	
6. La majoritatea materiilor 5 și 6	
7. La majoritatea materiilor 4 și 5	

B2. Câte medii sub 5 ai avut în ultimul semestru?

1. Niciuna		3. Două	
2. Una		4. Trei sau mai multe	

B3. De câte ori s-a întâmplat să repeți clasa din cauza notelor rele?

1. Niciodată		3. De două ori	
2. Odată		4. De trei sau mai multe	

B4. În comparație cu colegii tăi de clasă, ultimele medii ale tale (din semestrul trecut) sunt:

1. Mult mai bune decât ale celor mai mulți	
2. Mai bune decât ale celor mai mulți	
3. La fel ca ale celor mai mulți	
4. Mai slabe decât ale celor mai mulți	
5. Mult mai slabe decât ale celor mai mulți	

B5. Cât de des ți s-a întâmplat vreunul din următoarele lucruri în ultima lună?

În ultima lună:	Niciodată	1-2 ori	De mai multe ori
a) Nu mi-am făcut tema.			
b) Am întârziat la ore.			
c) Am chiulit de la cel puțin o oră.			
d) Am lipsit nemotivat de la școală.			
e) Am fost indisciplinat/ă.			
f) Un profesor mi-a făcut observație din cauza absențelor sau a comportamentului la oră.			
g) A trebuit să merg în biroul directorului sau la comisia de disciplină din cauza comportamentului meu la școală.			
h) Părinții mei / persoanele care au grijă de mine au fost anunțați/te despre comportamentul meu la școală.			
i) Părinții mei /persoanele care au grijă de mine au fost anunțați/te că am note mici sau că nu-mi fac temele.			
j) M-am certat cu unul dintre profesorii mei.			
k) M-am bătut cu un alt elev.			

B6. Notează mai jos maxim 3 materii la care nu te descurci și ai avea nevoie de ajutor (în ordinea importanței):

	Materia
1.	
2.	
3.	

B7. Participi la activități organizate de școală în afara orelor, ca de exemplu:

	Da	Nu
1. Excursii		
2. Concursuri		
3. Activități sportive		
4. Cercuri		
5. Festivități		

B8. În ultima lună, cam câte ore pe zi (aproximativ) ai stat să înveți sau să-ți faci temele (în afara orelor de la școală)?

1. Nici o oră		5. Cam trei ore	
2. Mai puțin de o oră		6. Cam patru ore	
3. Cam o oră		7. Mai mult de patru ore	
4. Cam două ore			

B9. Cât de mult ți se potrivește fiecare dintre următoarele propoziții?

	Deloc	Puțin	Mult
a) E distractiv să fii la școală.			
b) Îmi place să învăț lucruri noi la școală.			
c) Mi se pare interesant să merg la școală.			
d) Mă plictisesc la școală.			

B10. În ce măsură ești de acord cu fiecare dintre următoarele afirmații despre școala ta?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Fiecare elev e la fel de important în școala mea.				
b) Școala mea e o școală foarte bună.				
c) Profesorii/învățătorii din școala mea ascultă ideile și părerile elevilor.				
d) Elevii primesc o educație bună în școala mea.				
e) Profesorilor din școala mea le pasă de elevi.				
f) Directorului/ directoarei din școala mea îi pasă dacă elevii vin la școală sau nu.				
g) Școala aceasta mi se potrivește.				

B11. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Profesorii îmi spun multe lucruri despre diferite locuri de muncă sau meserii				
b) Profesorii mă întrebă despre interesul meu în viitoare locuri de muncă sau meserii				
c) Profesorii mă ajută să fac legătura între ceea ce învăț în clasă și lumea din jur				
d) Profesorii mă ajută să înțeleg de ce este important ceea ce trebuie să învăț la școală				
e) Profesorii mă ajută să fac legătura între cele învățate în clasă și propriile mele interese și experiențe.				
f) În clasă profesorii folosesc exemple legate de locuri de muncă sau meserii				
g) Profesorii mă ajută să fac legătura între ce învăț în clasă și posibile locuri de muncă sau meserii.				
h) Profesorii discută cu mine despre viitorul meu ca și adult				

B12. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Profesorilor mei le pasă de mine				
b) Profesorii mei ascultă ce am eu de spus				
c) Profesorilor mei le pasă dacă vin sau nu la școală				
d) Profesorii mei mă încurajează mult				
e) Profesorii mei mă respectă și mă apreciază				
f) Profesorii mei știu care sunt calitățile mele.				
g) Profesorii mă laudă atunci când muncesc serios				
h) Profesorii mei îmi dau notele pe merit				

B13. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult
a) Se așteaptă să reușesc în ce fac			
b) Au pretenții mari de la mine.			
c) Mă stimulează să reușesc la școală.			
d) Îmi dau teme care mă fac să gândesc.			
e) Mă atenționează când fac mai puțin decât sunt în stare.			
f) Mă încurajează când cred că aș putea face mai bine.			
g) Pun întrebări care mă fac să gândesc.			
h) Îmi dau teme pentru care trebuie să mă străduiesc.			
i) Îmi spun cum pot să-mi îmbunătățesc performanța în școală.			
j) Îmi spun când fac treabă bună.			

B14. Cât de mult ți se potrivesc următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult
a) Îmi place să merg la mine la școala.			
b) Mă înțeleg bine cu colegii mei.			
c) Mă simt apropiat de colegii mei.			
d) Mă înțeleg bine cu profesorii mei			
e) Primesc o educație bună la mine la școala.			
f) Simt că fac parte din școala mea.			
g) Sunt mulțumit că sunt la această școală.			

B15. Cât de des te temi că cineva se va lega de tine la școală?

1. Niciodată	
2. Câteodată	
3. Des	
4. Tot timpul	

B16. La tine la școală cât de apărat te simți de:

	Deloc apărat	Nu prea apărat	Destul de apărat	Foarte apărat
a) Violență				
c) Furt				
d) Jigniri, înjurături				
e) Șantaj				

B17. Cât de des se întâmplă în școala ta următoarele:

	Niciodată	Rar	Des	Foarte des
a) Elevi care fac glume pe seama celorlalți.				
b) Elevi care se „leagă” tot timpul de alți elevi.				
c) Conflicte/certuri între elevi de diferite etnii (între români și unguri, români și țigani, etc).				
d) Bătăile între elevi.				
e) Distrugerea unor lucruri din școală de către elevi				
f) Elevi care beau alcool				
g) Elevi care fumează.				
h) Elevi care se droghează				
i) Elevi care poartă arme (cuțite, bâte).				
j) Bande de elevi				
k) Elevi care vorbesc urât cu profesorii				
l) Elevi care îi lovesc pe profesori.				

B18. Cât de mult te ajută școala să te pregătești pentru ce dorești tu să faci după ce termini acest ciclu școlar (gimnaziu sau liceu)?

1. Nu știu ce vreau să fac după ce termin școala	
2. Nu mă ajută deloc	
3. Mă ajută în mică măsură	
4. Mă ajută mult	

B19. Vrei să-ți continui studiile după ce termini ciclul în care te afli acum?

1. Nu cred că voi termina nici ciclul acesta	
2. Nu voi merge mai departe	
3. Cred că da, voi continua	
4. Da, sigur voi continua	

B20. În ultima lună, cât de des ți s-au întâmplat următoarele?

	Niciodată	Rar	Des
a) Cineva din școală a vorbit urât cu tine sau te-a înjurat.			
b) Cineva din școală s-a purtat urât cu tine.			
c) Cineva din școală te-a ignorat când ai pus o întrebare.			
d) Cineva din școală te-a exclus de la o activitate la care ai vrut să participi.			
e) Cineva din școală te-a bănuț pe nedrept că ai făcut ceva rău.			
f) Cineva din școală te-a tratat incorect.			
g) Cineva din școală te-a descurajat să faci ceva important pentru tine.			
h) Cineva din școală te-a insultat pentru că ești maghiar sau rom.			
i) Cineva din școală te-a insultat pentru că ești mai sărac, că nu ai bani de buzunar.			
j) Cineva din școală s-a legat de tine.			
k) Cineva din școală te-a amenințat că te bate.			
l) Cineva din școală te-a împins sau lovit.			

**B21. Dacă ai o problemă personală, cu cine ți-ar place cel mai mult s-o discuți?
(alege o singură variantă):**

a) Cu prietenii	
b) Cu părinții mei	
c) Cu unul dintre profesorii mei	
d) Cu dirigintele meu/diriginta mea	
e) Cu un adult din afara școlii	

B22. În timpul tău liber ce ai prefera să faci? (alege o singură variantă):

a) Să stau acasă cu familia mea	
b) Să fiu cu prietenii mei	
c) Să muncesc ca să câștig bani	

B23. În ultimii 2 ani ai fost nevoit(ă) să te angajezi pentru a duce bani în casă?:

Da	Nu

B24a. Ca să îți poți găsi de lucru ai avea nevoie de o calificare de scurtă durată?:

Da	Nu

B24b. Crezi că te-ar fi ajutat mai mult să te înscrii la altă specializare decât cea pe care o urmezi momentan?:

Da	Nu

B25. Ce crezi că te-ar ajuta să te simți mai bine în școala ta sau în clasa ta?

.....

.....

.....

C. Despre alte forme de sprijin

C1. Ai beneficiat în ultimii doi ani de serviciile unui centru de zi/unei organizații (asociație, fundație)?

	Niciodată	Rar	Des	Foarte des
a) Meditații				
b) Ajutor la teme				
c) Consiliere psihologică				
d) Grup de dezvoltare personală				
e) Sprijin din partea asistentului social				
f) Educație pentru sănătate				
g) Timp liber (sport, desen/pictură, muzică, excursii, etc)				
h) Consiliere vocațională				
i) Altele (îmbrăcăminte, rechizite, alimente)				

C2. Care dintre servicii te-a ajutat și în ce măsură?

	Nu m-a ajutat	M-a ajutat destul de mult	M-a ajutat foarte mult
a) Meditații			
b) Ajutor la teme			
c) Consiliere psihologică			
d) Grup de dezvoltare personală			
e) Sprijin din partea asistentului social			
f) Educație pentru sănătate			
g) Timp liber (sport, desen/pictură, muzică, excursii, etc)			
h) Consiliere vocațională / calificare profesională			
i) Altele (îmbrăcăminte, rechizite, alimente)			

C3: În caz că NU ai beneficiat până acum de serviciile unui centru de zi/unei organizații, bifează în tabelul de mai jos de care serviciu ai vrea să beneficiezi:

a) Meditații	
b) Ajutor la teme sau să mă duc într-un loc unde pot să-mi fac temele	
c) Consiliere psihologică	
d) Grup de dezvoltare personală	
e) Sprijin din partea asistentului social	
f) Educație pentru sănătate	
g) Timp liber (sport, desen/pictură, muzică, excursii, etc)	
h) Consiliere vocațională / calificare profesională	
i) Altele (îmbrăcăminte, rechizite, alimente)	
j) Să mă ajute să stau la un internat/la un adăpost	
k) Să mă asiste în căutarea unui loc de muncă	

C4: Dacă ai ceva de adăugat sau să-ți spui părerea despre ceea ce te preocupă cel mai mult, te rugăm s-o faci:

.....

.....

.....

Codarea itemilor din variabilele demografice și de proximitate

Mai jos descriem cum am codat variabilele demografice și de proximitate. Recomandăm păstrarea aceluiași stil de lucru în alcătuirea bazei de date pentru a obține rezultate comparabile.

I. VARIABILE DEMOGRAFICE

A1. Sexul

Fată = 2

Băiat = 1

Variabilă dummy: Băiat = 1, Fată = 0

A2. Etnia

Română = 1

Maghiară = 2

Rromă = 3

Alta = 4

Variabilă dummy: Rromă = 1, Restul = 0 (Română, Maghiară, Alta)

A3. Vârsta = valoare numerică

A4. Anul școlar = valoare numerică

Variabilă dummy: Clasa a 12-a = 1, Restul = 0 (a 9-a până în a 11-a)

A5. Locuiește acasă cu

- a. Mama = 1 dacă da, 0 dacă nu
- b. Tata = 1 dacă da, 0 dacă nu
- c. Frate/soră mai mic/ă = 1 dacă da, 0 dacă nu
- d. Frate/soră mai mare = 1 dacă da, 0 dacă nu
- e. Bunici = 1 dacă da, 0 dacă nu
- f. Alte rude = 1 dacă da, 0 dacă nu

g. Altcineva = 1 dacă da, 0 dacă nu

h. Altă situație = valoare tip șir

Calculare: Numărul total de persoane din gospodărie se calculează ca o variabilă:

$$\text{pers_gospod} = A5a + A5b + A5c + A5d + A5e + A5f + A5g$$

A6. Unde locuiește

Acasă = 1

La bunici = 2

La alte rude = 3

În gazdă = 4

La internat = 5

Altă situație = valoare tip șir

A7. Migrația părinților

Nu au emigrat = 1

Mama emigrată = 2

Tata emigrat = 3

Ambii părinți emigrați = 4

Variabilă dummy: Nu au emigrat = 0, Au emigrat = 1 (Mama, Tata, Amândoi)

A8. Durata perioadei de emigrare

Mama = numărul de luni

Tata = numărul de luni

A9. Ocupația mamei

Șomeră = 1

Meserie necalificată = 2

Meserie calificată = 3

Profesie = 4

Variabilă dummy: Profesie = 1, Restul = 0

A10. Ocupația tatălui

Șomer = 1

Meserie necalificată = 2

Meserie calificată = 3

Profesie = 4

Variabilă dummy: Profesie = 1, Restul = 0

A11. Educația mamei

Mai puțin de 8 clase = 1

Școală generală = 2

Școală profesională = 3

Liceu = 4

Școală postliceală = 5

Studii superioare = 6

Variabilă dummy: Studii superioare = 1, Restul = 0

A12. Educația tatălui

Mai puțin de 8 clase = 1

Școală generală = 2

Școală profesională = 3

Liceu = 4

Școală postliceală = 5

Studii superioare = 6

Variabilă dummy: Studii superioare = 1, Restul = 0

A13. Veniturile

Foarte mici = 1

Mici = 2

Suficiente = 3

Mari = 4

Foarte mari = 5

A14. Primirea de ajutoare sociale

Bursă socială = 1 dacă da, 0 dacă nu

II. VARIABILE DE PROXIMITATE

B8. Numărul zilnic de ore petrecute studiind

Niciuna = 1

Mai puțin de 1 oră = 2

Cam 1 oră = 3

Cam 2 oră = 4

Cam 3 oră = 5

Cam 4 oră = 6

Mai mult de 4 ore = 7

Variabilă dummy: Niciuna = 1, Restul = 0

B9d. Plictiseală la școală

Deloc = 1

Puțin = 2

Mult = 3

Variabilă dummy: Mult = 1, Restul = 0

B18. Relevanța școlii pentru planurile de viitor

Indecis = 1

Irelevantă = 2

Puțin relevantă = 3

Foarte relevantă = 4

Variabilă dummy: Irelevantă = 1, Restul = 0

B19. Decizia de a continua studiile

Nu crede că va absolvi = 1

Nu crede că va continua = 2

Probabil va continua = 3

Sigur va continua = 4

Variabilă dummy: Nu crede că va continua = 1, Restul = 0

Construirea indicatorilor incluziunii școlare

Mai jos prezentăm modul în care am codat și calculat indicatorii incluziunii școlare. Instrumentul are la bază 4 dimensiuni cheie ale incluziunii: percepții despre școală ca instituție educațională, percepții despre profesori, sentimente de siguranță, și performanță. Scalele au fost preluate din versiunea românească a chestionarului *Profilul Succesului Școlar* (Hărăguș, Roth & Mezei, 2010; Bowen & Richman, 2005).

I. ȘCOALĂ

1. Climatul educațional (scala B10)

Definiție: Respondenții merg la o școală unde elevii primesc o educație bună, unde nevoile lor sunt pe primul loc, unde adulții susțin că le pasă de elevi și unde fiecare elev este valorizat.

Itemi:

1. Fiecare elev e la fel de important în școala mea.
2. Școala mea e o școală foarte bună.
3. Profesorii/învățătorii din școala mea ascultă ideile și părerile elevilor.
4. Elevii primesc o educație bună în școala mea.
5. Profesorilor din școala mea le pasă de elevi.
6. Directorului/ directoarei din școala mea îi pasă dacă elevii vin la școală sau nu.
7. Școala aceasta mi se potrivește.

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult), 4 (Foarte mult)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită (b10a → b10ainv etc.), iar valorile devin (1=0), (2=0), (3=1), (4=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$$cl_edu = b10ainv + b10binv + b10cinv + b10dinv + b10einv + b10finv + b10ginv$$

2. Satisfacția școlară (scala B14)

Definiție: Respondenților le face plăcere să meargă la școală, se înțeleg bine cu profesorii și cu ceilalți elevi și declară că primesc o educație bună.

Itemi:

1. Îmi place să merg la mine la școală.
2. Mă înțeleg bine cu colegii mei.
3. Mă simt apropiat de colegii mei.
4. Mă înțeleg bine cu profesorii mei
5. Primesc o educație bună la mine la școală.
6. Simt că fac parte din școală mea.
7. Sunt mulțumit că sunt la această școală.

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită (b14a → b14ainv etc.), iar valorile devin (1=0) (2=0) (3=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$satis_sc = b14ainv + b14binv + b14cinv + b14dinv + b14einv + b14finv + b14ginv$

II. PROFESORI

3. Sprijinul profesorilor (scala B12)

Definiție: Respondenții simt că profesorii îi sprijină, că le pasă de ei și de rezultatele lor școlare și că se așteaptă să își dea silința.

Itemi:

1. Profesorilor mei le pasă de mine
2. Profesorii mei ascultă ce am eu de spus
3. Profesorilor mei le pasă dacă vin sau nu la școală
4. Profesorii mei mă încurajează mult
5. Profesorii mei mă respectă și mă apreciază
6. Profesorii mei știu care sunt calitățile mele.
7. Profesorii mă laudă atunci când muncesc serios
8. Profesorii mei îmi dau notele pe merit

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult), 4 (Foarte mult)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită (b12a → b12ainv etc.), iar valorile devin (1=0), (2=0), (3=1), (4=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$$sp_prof = b12ainv + b12binv + b12cinv + b12dinv + b12einv + b12finv + b12ginv + b12hinv$$

4. Relevanța academică (scala B11)

Definiție: Respondenții cred că ceea ce învață la școală este relevant pentru cariera lor și că profesorii fac legături între ceea ce predau și ceea ce se cere în practică pe piața muncii.

Itemi:

1. Profesorii îmi spun multe lucruri despre diferite locuri de muncă sau meserii.
2. Profesorii mă întreabă despre interesul meu în viitoare locuri de muncă sau meserii.
3. Profesorii mă ajută să fac legătura între ceea ce învăț în clasă și lumea din jur.
4. Profesorii mă ajută să înțeleg de ce este important ceea ce trebuie să învăț la școală.
5. Profesorii mă ajută să fac legătura între cele învățate în clasă și propriile mele interese și experiențe.
6. În clasă profesorii folosesc exemple legate de locuri de muncă sau meserii.
7. Profesorii mă ajută să fac legătura între ce învăț în clasă și posibile locuri de muncă sau meserii.
8. Profesorii discută cu mine despre viitorul meu ca și adult.

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult), 4 (Foarte mult)

Recodare: Itemii nu se recodează.

Calculare: Itemii scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$$rel_acad = b11a + b11b + b11c + b11d + b11e + b11f + b11g + b11h$$

5. Rigoarea academică (scala B13)

Definiție: Respondenții cred că profesorii îi ajută să obțină rezultate școlare mai bune, au standarde înalte și îi stimulează să gândească.

Itemi:

1. Se așteaptă să reușesc în ce fac
2. Au pretenții mari de la mine.

3. Mă stimulează să reușesc la școală.
4. Îmi dau teme care mă fac să gândesc.
5. Mă atenționează când fac mai puțin decât sunt în stare.
6. Mă încurajează când cred că aș putea face mai bine.
7. Pun întrebări care mă fac să gândesc.
8. Îmi dau teme pentru care trebuie să mă străduiesc.
9. Îmi spun cum pot să-mi îmbunătățesc performanța în școală.
10. Îmi spun când fac treabă bună.

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult)

Recodare: Itemii nu se recodează.

Calculare: Itemii scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$$\text{rig_acad} = b13a + b13b + b13c + b13d + b13e + b13f + b13g + b13h + b13i + b13j$$

III. SIGURANȚĂ

6. Siguranța școlară (scala B17)

Definiție: Respondenții merg la o școală care are un nivel redus de violență, comportamente problematice și elevi scandalagii.

Itemi:

1. Elevi care fac glume pe seama celorlalți.
2. Elevi care se „leagă” tot timpul de alți elevi.
3. Conflicte/certuri între elevi de diferite etnii.
4. Bătăile între elevi.
5. Distrugerea unor lucruri din școală de către elevi
6. Elevi care beau alcool
7. Elevi care fumează.
8. Elevi care se droghează
9. Elevi care poartă arme (cuțite, bâte).
10. Bandele de elevi
11. Elevi care vorbesc urât cu profesorii
12. Elevi care îi lovesc pe profesori.

Variante de răspuns: 1 (Niciodată), 2 (Rar), 3 (Des), 4 (Foarte des)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită (b17a → b17ainv etc.), iar valorile devin (1=4) (2=3) (3=2) (4=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$\text{sig_sc} = \text{b17ainv} + \text{b17binv} + \text{b17cinv} + \text{b17dinv} + \text{b17einv} + \text{b17finv} + \text{b17ginv} + \text{b17hinv} + \text{b17iinv} + \text{b17jinv} + \text{b17kinv} + \text{b17linv}$

7. Siguranța personală în școală (scala B16)

Definiție: Respondenții nu se simt expuși la hărțuiri și abuzuri la școală.

Itemi:

1. La școală mă simt apărat de violență
2. La școală mă simt apărat de furt
3. La școală mă simt apărat de jigniri, înjurături
4. La școală mă simt apărat de șantaj

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Nu prea), 3 (Destul), 4 (Foarte)

Recodare: Itemii nu se recodează.

Calculare: Itemii scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$\text{pers_sig} = \text{b16a} + \text{b16b} + \text{b16c} + \text{b16d}$

8. Statutul de non-victimă (scala B20)

Definiție: Respondenții nu se simt discriminați, excluși sau tratați necorespunzător la școală.

Itemi:

1. Cineva din școală a vorbit urât cu tine sau te-a înjurat.
2. Cineva din școală s-a purtat urât cu tine.
3. Cineva din școală te-a ignorat când ai pus o întrebare.
4. Cineva din școală te-a exclus de la o activitate la care ai vrut să participi.
5. Cineva din școală te-a bănuț pe nedrept că ai făcut ceva rău.
6. Cineva din școală te-a tratat incorect.
7. Cineva din școală te-a descurajat să faci ceva important pentru tine.
8. Cineva din școală te-a insultat pentru că ești maghiar sau rom.
9. Cineva din școală te-a insultat pentru că ești mai sărac, că nu ai bani de buzunar.

10. Cineva din școală s-a legat de tine.
11. Cineva din școală te-a amenințat că te bate.
12. Cineva din școală te-a împins sau lovit.

Variante de răspuns: 1 (Niciodată), 2 (Rar), 3 (Des)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită (b20a → b20ainv etc.), iar valorile devin (1=3) (2=2) (3=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

nonvict = b20ainv + b20binv + b20cinv + b20dinv + b20einv + b20finv + b20ginv + b20hinv + b20iinv + b20jinv + b20kinv + b20linv

IV. PERFORMANȚĂ

9. Angajamentul școlar (scala B9, itemii a, b și c)

Definiție: Respondenții declară că școala li se pare distractivă și interesantă, așteaptă cu nerăbdare să învețe lucruri noi la școală și sunt dornici să meargă la școală.

Itemi:

1. E distractiv să fii la școală.
2. Îmi place să învăț lucruri noi la școală.
3. Mi se pare interesant să merg la școală.

Variante de răspuns: 1 (Deloc), 2 (Puțin), 3 (Mult)

Recodare: Itemii nu se recodează.

Calculare: Itemii scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

ang_sc = b9a + b9b + b9c

10. Evitarea necazurilor la școală (scala B5)

Definiție: Respondenții declară că în ultima lună au evitat comportamentele problematice care le aduc necazuri la școală.

Itemii:

1. Nu mi-am făcut tema.
2. Am întârziat la ore.
3. Am chiulit de la cel puțin o oră.
4. Am lipsit nemotivat de la școală.
5. Am fost indisciplinat/ă.
6. Un profesor mi-a făcut observație din cauza absențelor sau a comportamentului la oră.
7. A trebuit să merg în biroul directorului din cauza comportamentului meu la școală.
8. Părinții mei au fost anunțați despre comportamentul meu la școală.
9. Părinții mei au fost anunțați că am note mici sau că nu-mi fac temele.
10. M-am certat cu unul dintre profesorii mei.
11. M-am bătut cu un alt elev.

Variante de răspuns: 1 (Niciodată), 2 (1-2 ori), 3 (De mai multe ori)

Recodare: Fiecare item al scalei este recodat într-o variabilă diferită ($b5a \rightarrow b5ainv$ etc.), iar valorile devin (1=2) (2=2) (3=1).

Calculare: Itemii recodați ai scalei sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$$\text{evit_nec} = b5ainv + b5binv + b5cinv + b5dinv + b5einv + b5finv + b5ginv + b5hinv + b5iinv + b5jinv + b5kinv$$

11. Notele (întrebările B1, B2 și B4)

Definiție: Respondenții raportează cel puțin medii de 7 sau 8 în ultimul semestru, nicio medie de 5 sau 4, și își descriu mediile ca mai bune sau mult mai bune decât ale colegilor de clasă.

Itemii întrebarea B1: Ce medii ai obținut semestrul trecut?

1. La majoritatea materiilor 10
2. La majoritatea materiilor 9 și 10
3. La majoritatea materiilor 8 și 9
4. La majoritatea materiilor 7 și 8
5. La majoritatea materiilor 6 și 7
6. La majoritatea materiilor 5 și 6
7. La majoritatea materiilor 4 și 5

Recodare: Itemii se recodează într-o variabilă diferită ($b1 \rightarrow b1inv$), iar valorile devin:

$$(1=7) (2=6) (3=5) (4=4) (5=3) (6=2) (7=1)$$

Itemii întrebarea B2: Câte medii sub 5 ai avut în semestrul trecut?

1. Niciuna
2. Una
3. Două
4. Trei sau mai multe

Recodare: Itemii se recodează într-o variabilă diferită ($b2 \rightarrow b2inv$), iar valorile devin:

(1=3) (2=2) (3=1) (4=1)

Itemii întrebarea B4: În comparație cu colegii tăi de clasă, cum sunt mediile tale din semestrul trecut?

1. Mult mai bune decât ale celor mai mulți
2. Mai bune decât ale celor mai mulți
3. La fel ca ale celor mai mulți
4. Mai slabe decât ale celor mai mulți
5. Mult mai slabe decât ale celor mai mulți

Recodare: Itemii se recodează într-o variabilă diferită ($b4 \rightarrow b4inv$), iar valorile devin:

(1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1)

Calculare: Itemii recodați sunt însumați pentru a forma un singur indicator:

$note = b1inv + b2inv + b4inv$

Corelații între itemii indicatorilor incluziunii școlare

1. Climatul educațional ($\alpha = 0.81$)

	1	2	3	4	5	6	7
1 Fiecare elev e la fel de important în școala mea.	1	.361**	.262**	.290**	.201**	.276**	.154**
2 Școala mea e o școală foarte bună.		1	.418**	.595**	.456**	.340**	.458**
3 Profesorii/învățătorii din școala mea ascultă ideile și părerile elevilor.			1	.616**	.603**	.369**	.271**
4 Elevii primesc o educație bună în școala mea.				1	.652**	.436**	.387**
5 Profesorilor din școala mea le pasă de elevi.					1	.485**	.391**
6 Directorului/ directoarei din școala mea îi pasă dacă elevii vin la școală sau nu.						1	.291**
7 Școala aceasta mi se potrivește.							1

**p<.001

2. Satisfacția școlară ($\alpha = 0.84$)

	1	2	3	4	5	6	7
1 Îmi place să merg la mine la școala.	1	.260**	.327**	.454**	.511**	.589**	.501**
2 Mă înțeleg bine cu colegii mei.		1	.608**	.250**	.261**	.350**	.272**
3 Mă simt apropiat de colegii mei.			1	.280**	.305**	.448**	.341**
4 Mă înțeleg bine cu profesorii mei				1	.637**	.501**	.361**
5 Primesc o educație bună la mine la școala.					1	.607**	.479**
6 Simt că fac parte din școala mea.						1	.642**
7 Sunt mulțumit că sunt la această școală.							1

**p<.001

3. Sprijinul profesorilor ($\alpha = 0.90$)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Profesorilor mei le pasă de mine	1	.693**	.574**	.649**	.632**	.514**	.494**	.489**
2 Profesorii mei ascultă ce am eu de spus		1	.549**	.657**	.642**	.488**	.504**	.466**
3 Profesorilor mei le pasă dacă vin sau nu la școală			1	.591**	.537**	.462**	.423**	.390**
4 Profesorii mei mă încurajează mult				1	.675**	.523**	.532**	.476**
5 Profesorii mei mă respectă și mă apreciază					1	.563**	.588**	.461**
6 Profesorii mei știu care sunt calitățile mele.						1	.552**	.374**
7 Profesorii mă laudă atunci când muncesc serios							1	.426**
8 Profesorii mei îmi dau notele pe merit								1

**p<.001

4. Relevanța academică ($\alpha = 0.89$)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Profesorii îmi spun multe lucruri despre diferite locuri de muncă sau meserii	1	.606**	.463**	.425**	.391**	.521**	.498**	.379**
2 Profesorii mă întreabă despre interesul meu în viitoare locuri de muncă sau meserii		1	.545**	.472**	.469**	.474**	.562**	.543**
3 Profesorii mă ajută să fac legătura între ceea ce învăț în clasă și lumea din jur			1	.643**	.662**	.517**	.583**	.515**
4 Profesorii mă ajută să înțeleg de ce este important ceea ce trebuie să învăț la școală				1	.650**	.439**	.527**	.429**
5 Profesorii mă ajută să fac legătura între cele învățate în clasă și propriile mele interese și experiențe.					1	.518**	.593**	.509**

6	În clasă profesorii folosesc exemple legate de locuri de muncă sau meserii	1	.686**	.505**
7	Profesorii mă ajută să fac legătura între ce învăț în clasă și posibile locuri de muncă sau meserii.		1	.597**
8	Profesorii discută cu mine despre viitorul meu ca și adult			1

**p<.001

5. Rigoarea academică ($\alpha = 0.87$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	.382**	.486**	.328**	.425**	.508**	.349**	.337**	.386**	.400**
2		1	.391**	.283**	.376**	.274**	.348**	.361**	.302**	.302**
3			1	.375**	.380**	.462**	.401**	.346**	.454**	.410**
4				1	.429**	.347**	.489**	.658**	.485**	.284**
5					1	.508**	.442**	.411**	.462**	.421**
6						1	.471**	.413**	.496**	.520**
7							1	.494**	.452**	.421**
8								1	.483**	.329**
9									1	.533**
10										1

**p<.001

6. Siguranța școlară ($\alpha = 0.88$)

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Elevi care fac glume pe seama celorlalți.	1	.602**	.417**	.372**	.429**	.343**	.412**	.330**	.247**	.296**	.439**	.169**
2	Elevi care se „leagă” tot timpul de alți elevi.		1	.511**	.449**	.455**	.393**	.361**	.350**	.317**	.345**	.493**	.207**
3	Conflicte/certuri între elevi de diferite etnii.			1	.531**	.437**	.400**	.259**	.340**	.318**	.325**	.387**	.252**
4	Bătăile între elevi.				1	.531**	.410**	.299**	.388**	.328**	.371**	.394**	.310**
5	Distrugerea unor lucruri din școală de către elevi					1	.483**	.316**	.416**	.431**	.397**	.484**	.318**
6	Elevi care beau alcool						1	.308**	.621**	.475**	.414**	.362**	.386**
7	Elevi care fumează.							1	.327**	.133**	.260**	.446**	.074
8	Elevi care se droghează								1	.538**	.447**	.480**	.395**
9	Elevi care poartă arme (cuțite, bâte).									1	.522**	.391**	.526**
10	Bandele de elevi										1	.398**	.407**
11	Elevi care vorbesc urât cu profesorii											1	.264**
12	Elevi care îi lovesc pe profesori.												1

**p<.001

7. Siguranța personală în școală ($\alpha = 0.89$)

		1	2	3	4
1	La școală mă simt apărat de violență		1	.742**	.606**
2	La școală mă simt apărat de furt			1	.635**
3	La școală mă simt apărat de jigniri, înjurături				1
4	La școală mă simt apărat de șantaj				

**p<.001

8. Statutul de non-victimă ($\alpha = 0.87$)

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Cineva din școală a vorbit urât cu tine sau te-a înjurat.	1	.703**	.431**	.251**	.339**	.413**	.287**	.210**	.212**	.537**	.379**	.389**
2	Cineva din școală s-a purtat urât cu tine.		1	.434**	.338**	.341**	.454**	.360**	.226**	.288**	.578**	.430**	.427**
3	Cineva din școală te-a ignorat când ai pus o întrebare.			1	.363**	.335**	.476**	.349**	.249**	.288**	.362**	.261**	.329**
4	Cineva din școală te-a exclus de la o activitate la care ai vrut să participi.				1	.376**	.344**	.311**	.273**	.331**	.295**	.259**	.257**
5	Cineva din școală te-a bănuț pe nedrept că ai făcut ceva rău.					1	.483**	.359**	.256**	.322**	.332**	.308**	.305**
6	Cineva din școală te-a tratat incorect.						1	.458**	.193**	.272**	.419**	.359**	.302**
7	Cineva din școală te-a descurajat să faci ceva important pentru tine.							1	.199**	.303**	.405**	.324**	.334**
8	Cineva din școală te-a insultat pentru că ești maghiar sau rom.								1	.456**	.342**	.294**	.381**
9	Cineva din școală te-a insultat pentru că ești mai sărac, că nu ai bani de buzunar.									1	.437**	.462**	.463**
10	Cineva din școală s-a legat de tine.										1	.642**	.571**
11	Cineva din școală te-a amenințat că te bate.											1	.531**
12	Cineva din școală te-a împins sau lovit.												1

**p<.001

9. Angajamentul școlar ($\alpha = 0.70$)

	1	2	3
1 E distractiv să fii la școală.	1	.385**	.431**
2 Îmi place să învăț lucruri noi la școală.		1	.509**
3 Mi se pare interesant să merg la școală.			1

**p<.001

10. Evitarea necazurilor la școală ($\alpha = 0.85$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 Nu mi-am făcut tema.	1	.228**	.265**	.216**	.159**	.160**	.072	.144**	.162**	.123**	.070
2 Am întârziat la ore.		1	.515**	.511**	.441**	.448**	.228**	.282**	.259**	.376**	.247**
3 Am chiulit de la cel puțin o oră.			1	.662**	.394**	.441**	.190**	.270**	.281**	.335**	.239**
4 Am lipsit nemotivat de la școală.				1	.495**	.520**	.236**	.370**	.333**	.374**	.267**
5 Am fost indisciplinat/ă.					1	.609**	.407**	.469**	.391**	.589**	.400**
6 Un profesor mi-a făcut observație din cauza absențelor sau a comportamentului la oră.						1	.397**	.428**	.459**	.549**	.390**
7 A trebuit să merg în biroul directorului din cauza comportamentului meu la școală.							1	.422**	.345**	.397**	.444**
8 Părinții mei au fost anunțați despre comportamentul meu la școală.								1	.604**	.365**	.360**
9 Părinții mei au fost anunțați că am note mici sau că nu-mi fac temele.									1	.427**	.387**
10 M-am certat cu unul dintre profesorii mei.										1	.464**
11 M-am bătut cu un alt elev.											1

**p<.001

11. Notele ($\alpha = 0.70$)

	1	2	3
1 Ce medie generală ai obținut semestrul trecut?	1	.439**	.520**
2 Câte medii sub 5 ai avut în semestrul trecut?		1	.357**
3 În comparație cu colegii tăi de clasă, cum sunt mediile tale din semestrul trecut?			1

**p<.001

Analiza Componentelor Principale

Pentru a valida instrumentul, am folosit metoda Analiza Componentelor Principale (PCA). Am urmărit dacă itemii din fiecare scală încarcă satisfăcător pe un singur factor. Ca metodă de extracție am utilizat PCA, cu rotație Varimax și Normalizare Kaiser și am suprimat valorile sub .40. Valorile indicelui KMO la toate scalele arată că mărimea eșantionului nostru este adecvată ($KMO > .50$) pentru a se realiza analize factoriale satisfăcătoare.

Mai întâi, am extras factorii pe baza valorii Eigenvalue (criteriu: Eigenvalue > 1). Urmărind această procedură, am extras mai mult de un factor pentru 5 scale: *Satisfacția școlară*, *Rigoarea academică*, *Siguranța școlii*, *Statutul de non-victimă*, and *Evitarea necazurilor*.

Valorile Eigenvalue pentru factorii 2 și 3 au fost foarte apropiate de 1, sugerând că acești factori sunt foarte slabi. Astfel, am extras ulterior un număr fix de factori (1) din toate scalele, forțând itemii să încarce pe factorul cu cea mai mare valoare Eigenvalue. Noile valori sunt afișate în caractere bold într-o coloană adițională a tabelelor.

I. ȘCOALĂ

1. Climatul educațional (KMO=.840)

Itemii	Componente
	1
Fiecare elev e la fel de important în școala mea.	0.470
Școala mea e o școală foarte bună.	0.744
Profesorii/învățătorii din școala mea ascultă ideile și părerile elevilor.	0.747
Elevii primesc o educație bună în școala mea.	0.845
Profesorilor din școala mea le pasă de elevi.	0.804
Directorului/ directoarei din școala mea îi pasă dacă elevii vin la școală sau nu.	0.646
Școala aceasta mi se potrivește.	0.588
Eigenvalue	3.45

2. Satisfacția școlară (KMO = .824)

Itemii	Componente		Componente extrase
	1	2	1
Îmi place să merg la mine la școală.	0.747		0.740
Mă înțeleg bine cu colegii mei.		0.883	0.561
Mă simt apropiat de colegii mei.		0.857	0.629
Mă înțeleg bine cu profesorii mei	0.755		0.702
Primesc o educație bună la mine la școală.	0.831		0.775
Simt că fac parte din școala mea.	0.787		0.844
Sunt mulțumit că sunt la această școală.	0.700		0.731
Eigenvalue	3.59	1.13	3.59

II. PROFESORI

3. Sprijinul profesorilor (KMO=.931)

Itemii	Componente
	1
Profesorilor mei le pasă de mine	0.824
Profesorii mei ascultă ce am eu de spus	0.818
Profesorilor mei le pasă dacă vin sau nu la școală	0.731
Profesorii mei mă încurajează mult	0.836
Profesorii mei mă respectă și mă apreciază	0.832
Profesorii mei știu care sunt calitățile mele.	0.725
Profesorii mă laudă atunci când muncesc serios	0.729
Profesorii mei îmi dau notele pe merit	0.644
Eigenvalue	4.74

4. Relevanța academică (KMO=.897)

Itemii	Componente
	1
Profesorii îmi spun multe lucruri despre diferite locuri de muncă sau meserii	0.689
Profesorii mă întreabă despre interesul meu în viitoare locuri de muncă sau meserii	0.761
Profesorii mă ajută să fac legătura între ceea ce învăț în clasă și lumea din jur	0.811
Profesorii mă ajută să înțeleg de ce este important ceea ce trebuie să învăț la școală	0.749
Profesorii mă ajută să fac legătura între cele învățate în clasă și propriile mele interese și experiențe.	0.787

În clasă profesorii folosesc exemple legate de locuri de muncă sau meserii	0.762
Profesorii mă ajută să fac legătura între ce învăț în clasă și posibile locuri de muncă sau meserii.	0.834
Profesorii discută cu mine despre viitorul meu ca și adult	0.735
Eigenvalue	4.70

5. Rigoarea academică (KMO=.894)

Itemii	Componente		Componente extrase
	1	2	1
Se așteaptă să reușesc în ce fac	0.746		0.665
Au pretenții mari de la mine.	0.505		0.562
Mă stimulează să reușesc la școală.	0.694		0.682
Îmi dau teme care mă fac să gândesc.		0.876	0.684
Mă atenționează când fac mai puțin decât sunt în stare.	0.583	0.408	0.710
Mă încurajează când cred că aș putea face mai bine.	0.732		0.733
Pun întrebări care mă fac să gândesc.		0.602	0.712
Îmi dau teme pentru care trebuie să mă străduiesc.		0.845	0.705
Îmi spun cum pot să-mi îmbunătățesc performanța în școală.	0.554		0.748
Îmi spun când fac treabă bună.	0.730		0.679
Eigenvalue	4.75	1.02	4.75

III. SIGURANȚĂ

6. Siguranța școlii (KMO = .899)

Itemii	Componente		Componente extrase
	1	2	1
Elevi care fac glume pe seama celorlalți.	0.773		0.636
Elevi care se „leagă” tot timpul de alți elevi.	0.771		0.697
Conflicte/certuri între elevi de diferite etnii (între români și unguri, români și țigani, etc).	0.618		0.657
Bătăile între elevi.	0.578		0.688
Distrușgerea unor lucruri din școală de către elevi	0.572	0.455	0.728
Elevi care beau alcool		0.649	0.715
Elevi care fumează.	0.676		0.512

Elevi care se droghează.		0.695	0.720
Elevi care poartă arme (cuțite, bâte).		0.815	0.664
Bande de elevi		0.649	0.652
Elevi care vorbesc urât cu profesorii	0.639		0.700
Elevi care îi lovesc pe profesori.		0.772	0.530
Eigenvalue	5.25	1.40	5.25

7. Siguranța personală în școală (KMO=.841)

Itemii	Componente
	1
La școală mă simt apărat de violență	0.880
La școală mă simt apărat de furt	0.904
La școală mă simt apărat de jigniri, înjurături	0.816
La școală mă simt apărat de șantaj	0.901
Eigenvalue	3.07

8. Statutul de non-victimă (KMO=.893)

Itemii	Componente			Componente extrase
	1	2	3	1
Cineva din școală a vorbit urât cu tine sau te-a înjurat.	0.799			0.682
Cineva din școală s-a purtat urât cu tine.	0.782			0.737
Cineva din școală te-a ignorat când ai pus o întrebare.		0.623		0.623
Cineva din școală te-a exclus de la o activitate la care ai vrut să participi.		0.663		0.559
Cineva din școală te-a bănuț pe nedrept că ai făcut ceva rău.		0.704		0.600
Cineva din școală te-a tratat incorect.		0.690		0.666
Cineva din școală te-a descurajat să faci ceva important pentru tine.		0.565		0.594
Cineva din școală te-a insultat pentru că ești maghiar sau rom.			0.719	0.502
Cineva din școală te-a insultat pentru că ești mai sărac, că nu ai bani de buzunar.			0.773	0.618
Cineva din școală s-a legat de tine.	0.694		0.473	0.784
Cineva din școală te-a amenințat că te bate.	0.557		.0567	0.695
Cineva din școală te-a împins sau lovit.	0.474		0.633	0.688
Eigenvalue	5.07	1.22	1.06	5.07

IV. PERFORMANȚĂ

9. Angajamentul școlar (KMO=.662)

Itemi	Componente
	1
E distractiv să fii la școală.	0.751
Îmi place să învăț lucruri noi la școală.	0.800
Mi se pare interesant să merg la școală.	0.826
Eigenvalue	1.88

10. Evitarea necazurilor la școală (KMO=.883)

Itemi	Componente		Componente extrase
	1	2	1
Nu mi-am făcut tema.		0.493	0.288
Am întârziat la ore.		0.711	0.634
Am chiulit de la cel puțin o oră.		0.813	0.639
Am lipsit nemotivat de la școală.		0.775	0.702
Am fost indisciplinat/ă.	0.637	0.438	0.772
Un profesor mi-a făcut observație din cauza absențelor sau a comportamentului la oră.	0.615	0.491	0.787
A trebuit să merg în biroul directorului sau la comisia de disciplină din cauza comportamentului meu la școală.	0.734		0.589
Părinții mei au fost anunțați despre comportamentul meu la școală.	0.708		0.675
Părinții mei au fost anunțați că am note mici sau că nu-mi fac temele.	0.697		0.659
M-am certat cu unul dintre profesorii mei.	0.693		0.733
M-am bătut cu un alt elev.	0.711		0.601
Eigenvalue	4.73	1.34	4.73

Notă: valoarea **marcată** este prea scăzută, indicând că itemul trebuie eliminat din scală.

11. Notele (KMO = .650)

Itemi	Componente
	1
Ce medie generală ai obținut semestrul trecut?	.840
Câte medii sub 5 ai avut în semestrul trecut?	.741
În comparație cu colegii tăi de clasă, cum sunt mediile tale din semestrul trecut?	.791
Eigenvalue	1.88

Școala

Nr. matricol

CHESTIONAR PSS-INCLUZIUNE ȘCOLARĂ - VARIANTA FINALĂ -

A. Despre tine

A1. Eu sunt:

1. Fată	
2. Băiat	

A2. Eu sunt:

1. Român	
2. Maghiar	
3. Rrom	
4. Altă etnie:	

A3. Eu am împlinit: ani

A4. Sunt în clasa:

A5. Locuiesc acasă cu (bifează cu cine în dreptul tuturor persoanelor cu care locuiești):

a) Mama		e) Bunici	
b) Tata		f) Alte rude	
c) Frate/ soră mai mic/ ă		g) Altcineva	
d) Frate/ soră mai mare		h) Altă situație:	

A6. Pe perioada școlii locuiesc (bifează doar o căsuță):

1. Acasă		4. În gazdă	
2. La bunici		5. La internat	
3. La alte rude		6. Altă situație:	

A7. Părinții mei sunt plecați, în prezent, la muncă în străinătate:

1. Nu sunt plecați		3. Numai tata	
2. Numai mama		4. Amândoi	

A8. De cât timp a/au plecat la muncă în străinătate?

a) Mama	deani și luni
b) Tata	deani și luni

A9. Ocupația/Meseria mamei mele este:

.....

A10. Ocupația/Meseria tatălui meu este:

.....

A11. Ce școală a terminat mama?

.....

A12. Ce școală a terminat tata?

.....

A13. La mine în familie veniturile sunt (bifează doar o căsuță):

1. Foarte mari	
2. Mari	
3. Suficiente	
4. Mici	
5. Foarte mici	

A14. Eu primesc:

1. Bursă socială	
------------------	--

B. Despre școala ta**B1. Ce medie generală ai obținut în semestrul trecut?**

1. Între 9,50 și 10	
2. Între 9,00 și 9,49	
3. Între 8,00 și 8,99	
4. Între 7,00 și 7,99	
5. Între 6,00 și 6,99	
6. Între 5,00 și 5,99	
7. Între 4,00 și 4,99	

B2. Câte medii sub 5 ai avut în ultimul semestru?

1. Niciuna		3. Două	
2. Una		4. Trei sau mai multe	

B3. De câte ori s-a întâmplat să repeți clasa din cauza notelor rele?

1. Niciodată		3. De două ori	
2. Odată		4. De trei sau mai multe	

B4. În comparație cu colegii tăi de clasă, ultimele medii ale tale (din semestrul trecut) sunt:

1. Mult mai bune decât ale celor mai mulți	
2. Mai bune decât ale celor mai mulți	
3. La fel ca ale celor mai mulți	
4. Mai slabe decât ale celor mai mulți	
5. Mult mai slabe decât ale celor mai mulți	

B5. Cât de des ți s-a întâmplat vreunul din următoarele lucruri în ultima lună?

În ultima lună:	Niciodată	1-2 ori	De mai multe ori
a) Nu mi-am făcut tema.			
b) Am întârziat la ore.			
c) Am chiulit de la cel puțin o oră.			
d) Am lipsit nemotivat de la școală.			
e) Am fost indisciplinat/ă.			
f) Un profesor mi-a făcut observație din cauza absențelor sau a comportamentului la oră.			
g) A trebuit să merg în biroul directorului sau la comisia de disciplină din cauza comportamentului meu la școală.			
h) Părinții mei / persoanele care au grijă de mine au fost anunțați/te despre comportamentul meu la școală.			
i) Părinții mei /persoanele care au grijă de mine au fost anunțați/te că am note mici sau că nu-mi fac temele.			
j) M-am certat cu unul dintre profesorii mei.			
k) M-am bătut cu un alt elev.			

B6. Notează mai jos maxim 3 materii la care nu te descurci și ai avea nevoie de ajutor (în ordinea importanței):

	Materia
1.	
2.	
3.	

B7. Participi la activități organizate de școală în afara orelor, ca de exemplu:

	Da	Nu
1. Excursii		
2. Concursuri		
3. Activități sportive		
4. Cercuri		
5. Festivități		

B8. În ultima lună, cam câte ore pe zi (aproximativ) ai stat să înveți sau să-ți faci temele (în afara orelor de la școală)?

1. Nicio oră (deloc)		5. Cam trei ore	
2. Mai puțin de o oră		6. Cam patru ore	
3. Cam o oră		7. Mai mult de patru ore	
4. Cam două ore			

B9. Cât de mult ți se potrivește fiecare dintre următoarele propoziții?

	Deloc	Puțin	Mult
a) E distractiv să fii la școală.			
b) Îmi place să învăț lucruri noi la școală.			
c) Mi se pare interesant să merg la școală.			
d) Mă plictisesc la școală.			

B10. În ce măsură ești de acord cu fiecare dintre următoarele afirmații despre școala ta?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Fiecare elev e la fel de important în școala mea.				
b) Școala mea e o școală foarte bună.				
c) Profesorii din școala mea ascultă ideile și părerile elevilor.				
d) Elevii primesc o educație bună în școala mea.				
e) Profesorilor din școala mea le pasă de elevi.				
f) Directorului/ directoarei din școala mea îi pasă dacă elevii vin la școală sau nu.				
g) Școala aceasta mi se potrivește.				

B11. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Profesorii îmi spun multe lucruri despre diferite locuri de muncă sau meserii.				
b) Profesorii mă întreabă despre interesul meu în viitoare				

locuri de muncă sau meserii.				
c) Profesorii mă ajută să fac legătura între ceea ce învăț în clasă și lumea din jur.				
d) Profesorii mă ajută să înțeleg de ce este important ceea ce trebuie să învăț la școală.				
e) Profesorii mă ajută să fac legătura între cele învățate în clasă și propriile mele interese și experiențe.				
f) În clasă profesorii folosesc exemple legate de locuri de muncă sau meserii.				
g) Profesorii mă ajută să fac legătura între ce învăț în clasă și posibile locuri de muncă sau meserii.				
h) Profesorii discută cu mine despre viitorul meu ca și adult.				

B12. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult	Foarte mult
a) Profesorilor mei le pasă de mine.				
b) Profesorii mei ascultă ce am eu de spus.				
c) Profesorilor mei le pasă dacă vin sau nu la școală.				
d) Profesorii mei mă încurajează mult.				
e) Profesorii mei mă respectă și mă apreciază.				
f) Profesorii mei știu care sunt calitățile mele.				
g) Profesorii mă laudă atunci când muncesc serios.				
h) Profesorii mei îmi dau notele pe merit.				

B13. Când te gândești la profesorii tăi, cât de adevărate sunt următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult
a) Se așteaptă să reușesc în ce fac.			
b) Au standarde ridicate pentru clasa mea.			
c) Mă stimulează să reușesc la școală.			
d) Îmi dau teme care mă fac să gândesc.			
e) Mă atenționează când fac mai puțin decât sunt în stare.			
f) Mă încurajează când cred că aș putea face mai bine.			
g) Pun întrebări care mă fac să gândesc.			
h) Îmi dau teme pentru care trebuie să mă străduiesc.			
i) Îmi spun cum pot să-mi îmbunătățesc performanța în școală.			
j) Îmi spun când fac treabă bună.			

B14. Cât de mult ți se potrivesc următoarele afirmații?

	Deloc	Puțin	Mult
a) Îmi place să merg la mine la școala.			
b) Mă înțeleg bine cu colegii mei.			
c) Mă simt apropiat de colegii mei.			
d) Mă înțeleg bine cu profesorii mei			
e) Primesc o educație bună la mine la școala.			
f) Simt că fac parte din școala mea.			
g) Sunt mulțumit că sunt la această școală.			

B15. De câte ori ai mers la meditații private în ultima lună (ore private plătite de părinți)?

1. Niciodată	
2. O dată pe săptămână	
3. De două ori pe săptămână	
4. De mai mult de două ori pe săptămână	

B16. La tine la școală cât de apărat te simți de:

	Deloc apărat	Nu prea apărat	Destul de apărat	Foarte apărat
a) Violență				
c) Furt				
d) Jigniri, înjurături				
e) Șantaj				

B17. Cât de des se întâmplă în școala ta următoarele:

	Niciodată	Rar	Des	Foarte des
a) Elevi care fac glume pe seama celorlalți				
b) Elevi care se „leagă” tot timpul de alți elevi				
c) Conflicte/ certuri între elevi de diferite etnii (între				
d) Bătăile între elevi				
e) Distrugerea unor lucruri din școală de către elevi				
f) Elevi care beau alcool				
g) Elevi care fumează				
h) Elevi care se droghează				
i) Elevi care poartă arme (cuțite, bâte)				
j) Bande de elevi				
k) Elevi care vorbesc urât cu profesorii				
l) Elevi care îi lovesc pe profesori.				

B18. Cât de mult te ajută școala să te pregătești pentru ce dorești tu să faci după ce termini acest ciclu școlar (gimnaziu sau liceu)?

1. Nu știu ce vreau să fac după ce termin școala	
2. Nu mă ajută deloc	
3. Mă ajută în mică măsură	
4. Mă ajută mult	

B19. Vrei să-ți continui studiile după ce termini ciclul în care te afli acum (gimnaziu sau liceu)?

1. Nu cred că voi termina nici ciclul acesta	
2. Nu voi merge mai departe	
3. Cred că da, voi continua	
4. Da, sigur voi continua	

B20. În ultima lună, cât de des ți s-au întâmplat următoarele?

	Niciodată	Rar	Des
a) Cineva din școală a vorbit urât cu tine sau te-a înjurat.			
b) Cineva din școală s-a purtat urât cu tine.			
c) Cineva din școală te-a ignorat când ai pus o întrebare.			
d) Cineva din școală te-a exclus de la o activitate la care ai vrut să participi.			
e) Cineva din școală te-a bănuț pe nedrept că ai făcut ceva rău.			
f) Cineva din școală te-a tratat incorect.			
g) Cineva din școală te-a descurajat să faci ceva important pentru tine.			
h) Cineva din școală te-a insultat pentru că ești maghiar sau rom.			
i) Cineva din școală te-a insultat pentru că ești mai sărac, că nu ai bani de buzunar.			
j) Cineva din școală s-a legat de tine.			
k) Cineva din școală te-a amenințat că te bate.			
l) Cineva din școală te-a împins sau lovit.			

Notă: Orice persoană sau instituție care dorește să utilizeze chestionarul PSS-Incluziune școlară trebuie să obțină permisiunea de la deținătorii drepturilor de autor pentru România (Centrul pentru Evaluarea Profileror Socio-Educaționale: cepes@ymail.com, persoane de contact: dr. Maria Roth și dr. Diana Dămean). La cerere, CEPSE poate oferi servicii de consultanță pentru interpretarea datelor și planificarea intervențiilor.

Propunerea unei proceduri de lucru în MS Excel

Pentru că programul SPSS necesită achiziționarea unei licențe și cunoștințe de operare, propunem o procedură de lucru în MS Excel pentru profesioniștii din ONG-uri care nu sunt interesați de analize complexe ale datelor, ci doar de identificarea cazurilor de risc. Baza de date în Excel prezintă avantajul de a putea fi importată/ exportată din SPSS. Mai mult, Excel este disponibil tuturor, fiind inclus în orice pachet Microsoft Office. Instrucțiunile detaliate despre codarea itemilor și analiza datelor sunt prezentate în continuare.

Mai întâi, documentul Excel este pregătit pentru introducerea datelor. Pe rândul de sus al foii se introduc numele variabilelor (A1, A2 etc.), prima variabilă fiind numărul de identificare al respondentului.

Pentru bazele de date mai mari este mai ușor să putem vedea primul rând când ne uităm mai jos pe pagină, de aceea recomandăm înghețarea primului rând (View > Freeze Panes > Freeze Top Rows). Pentru că prima coloană conține numărul de identificare al respondentului (sau chiar numele), este util să îl putem vedea când ne uităm la scorurile din partea dreaptă a foii, de aceea recomandăm și înghețarea primei coloane (View > Freeze Panes > Freeze First Column).

Persoana care introduce datele în baza de date trebuie să se asigure că introduce valorile descrise în **Anexele 2 și 3**. Din moment ce Excel nu are o funcție care să permită recodarea variabilelor, operatorul va introduce valorile inițiale, pe care le va copia pe o foaie separată (pregătită ca și prima) și le va înlocui cu valorile recodate folosind funcția *Find and Replace*.

Pentru scale și indicatori compuși, itemii se vor calcula folosind funcția pentru adunare *SUM* și introducând numărul de celule corespunzătoare scalei pentru primul respondent. Formula se poate auto-propaga pentru toți respondenții dând dublu-click în colțul de jos dreapta al celulei care conține formula. Pe primul rând, deasupra indicatorilor calculați, se va introduce acronimul scalei / indicatorului.

Pentru calcularea mediilor pentru o scală sau un grup (ex. o clasă, un grup de elevi care au fost incluși într-un program de intervenție etc.), se poate utiliza funcția

AVERAGE, selectându-se coloana corespunzătoare scalei de care suntem interesați. Pe primul rând corespunzător acestei coloane trebuie introdusă descrierea mediei (ex. *AVG_Ang_șc*).

Profioniștii din ONG-uri sunt în principal interesați să identifice cazurile vulnerabile – în situația de față, elevii cu risc de neincluziune școlară. **Scorul obținut de fiecare respondent la scalele incluziunii școlare (coloana calculată cu SUM) semnalează dacă un respondent se află în situație de risc sau nu.** În acest scop trebuie comparate scorurile din coloana SUM cu scorurile medii obținute pe eșantionul de elevi dezavantajați din Cluj-Napoca (sau eșantionul local de referință).

Acest lucru se poate face automat, utilizând 2 funcții diferite din Excel: *Conditional Formatting* și *IF*.

- **Conditional Formatting:** Se selectează coloana dorită (ex. *Ang_șc* – conținând indicatorul însumat pentru *Angajament școlar*). Se merge la Home > Conditional Formatting > Highlight Cells Rules > Less Than > se introduce valoarea dorită (pentru *Ang_șc* media pe eșantionul de elevi dezavantajați este 6.66), apoi se apasă OK. Toate câmpurile care conțin valori sub 6.66 vor fi subliniate în roșu. Se selectează toate coloanele din baza de date și se introduce filtrul de la Data > Filter. Apoi se merge la coloana *Ang_șc* și se filtrează intrările după culoare. Non-răspunsurile trebuie de asemenea eliminate din filtru. Astfel se obțin toate cazurile la care angajamentul școlar este sub pragul acceptat. Procedura trebuie repetată pentru toți indicatorii incluziunii școlare.
- **IF:** Pe o coloană separată se introduce următoarea formulă: =IF(S2<6.66;0;1), unde S2 este prima celulă care conține date în coloana de *Ang_șc*. Formula va afișa valoarea 0 dacă scorul este sub pragul acceptat, respectiv valoarea 1 dacă scorul este egal cu sau peste pragul acceptat. Restul celulelor coloanei pot fi populate cu rezultate dând dublu-click în colțul de jos dreapta al celulei care conține formula. Procedura trebuie repetată pentru toți indicatorii incluziunii școlare. Odată ce noua coloană afișează rezultatele, se aplică filtre pe întreaga bază de date (se selectează toate coloanele și se introduc filtre de la Data > Filter), iar valorile de 1 și non-răspunsurile sunt eliminate din filtru. Toate cazurile cu angajament școlar sub pragul acceptat sunt afișate.

Alternativ, pentru o prelucrare mai rapidă a datelor, recomandăm utilizarea tabelelor pivot. Pe o foaie separată a documentului se creează un tabel pivot de la Insert > Pivot Table, apoi se selectează intervalul dorit de pe foaia care conține baza de date (toate coloanele cu date). Tabelul pivot permite reprezentarea variabilelor dorite în coloane și pe rânduri, permite filtrarea datelor după variabila dorită (școală, sex, clasă etc.), permite calcularea de sume, medii și procentaje precum și afișarea valorii minime și maxime. Pe baza datelor generate în tabelul pivot pot fi realizate grafice (Insert > Charts). Excel suportă orice număr de tabele pivot, cu condiția să fie plasate pe foi separate. Aceste tabele sunt actualizate în timp real când se introduc date noi în baza de date, dacă se dă click pe Data > Refresh all.

Excel permite și efectuarea de teste statistice (test T, corelație, estimarea varianței etc.), fiind potrivit și pentru analize de profunzime. Datorită compatibilității sale cu softurile de statistică, poate fi importat cu ușurință în SPSS pentru a efectua analize mai complexe.

Focus-grup adolescenți
Ghid de focus-grup

Locația:

Data:

Despre voi

- Care a fost cel mai important eveniment din viața voastră în acest an? Dar în viață?
- Ce vă place să faceți în timpul liber?
- Ce faceți atunci când nu mergeți la școală, când plecați de la ore?

Relația cu școala

- Vă place la școală? Da/ De ce? Nu/ De ce?
- Cum vă înțelegeți cu profesorii? Care sunt profesorii care vă plac? Și cei care nu vă plac? De ce?
- Ce note luați la școală? Notele voastre sunt pe merit?
- Se întâmplă să vă bateți/ să fiți bătuți la școală de către colegi sau alți elevi? Dacă activitățile de la Centru ar fi organizate și în cadrul școlii, unde ați prefera să mergeți: - la Centru/ De ce? sau
- la școală/ De ce?

Contactul cu centrul

- De unde ați aflat de acest centru?
- Cum v-ați decis să veniți la Centru?
- Părinții voștri știu că veniți la Centru? Ce părere au despre asta?
- La școală cine știe că veniți la Centru?

Impactul centrului

- Cu ce s-a schimbat viața voastră acum față de ce a fost înainte de a veni la Centru?
- Sunt lucruri despre care gândiți altfel?
- V-ați făcut prieteni noi? Cu cine v-ați împrietenit aici?

Activitatea din centru

- La ce activități ați participat în cadrul Centru în acest an?
- Care activități v-au plăcut cel mai mult? De ce?
- Ce altceva ați dori să faceți la Centru?
- Sunt activități la care nu vă place să participați? De ce?

Ghid de interviu
pentru profesori

Evaluarea incluziunii școlare a copiilor care provin din familii defavorizate

Școala:

Funcția interviuatului (*bifați*): diriginte profesor

Materia pe care o predă:

Completat de către:

Data:/...../.....

Vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări legate de relația cu școala a copiilor care provin din medii defavorizate. Răspunsurile Dvs. ne ajută să dezvoltăm programe de incluziune școlară și socială care să răspundă cât mai bine nevoilor acestor copii.

1. Ce părere aveți despre frecvența cu care vin copiii la școală? Care credeți că ar fi motivele pentru care copiii care vin din familii defavorizate absentează de la școală? Ei absentează zile întregi? Absentează doar de la anumite ore? Care ore?
2. Care sunt rezultatele (performanțele) școlare ale copiilor dezavantajați?
3. Care este atitudinea copiilor dezavantajați față de școală? Care credeți că sunt cauzele pentru care au această atitudine?
4. În opinia Dvs., ar putea să existe anumite bariere de învățare și participare în cadrul școlii în cazul copiilor dezavantajați? Dacă da, care ar fi acestea?
5. Cum credeți că ar putea fi reduse sau minimalizate aceste bariere?
6. Ce resurse interne sunt disponibile pentru a susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
7. Ce resurse credeți că există sau ar trebui să existe pe plan local care susțin sau ar putea susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
8. Cum ar putea fi mobilizate resursele pentru a susține învățarea și participarea copiilor? Cine ar trebui sau ar putea să facă acest lucru ?
9. Cum procedați în caz de violență verbală sau fizică, dacă se întâmplă să asistați la așa ceva?

Vă mulțumim!

Ghid de interviu
pentru inspectori școlari

Evaluarea incluziunii școlare la copiii care provin din familii defavorizate

Specialitatea:

Funcția:

Completat de către:

Data:/...../.....

Vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări legate de relația cu școala a copiilor care provin din medii defavorizate. Răspunsurile Dvs. ne ajută să dezvoltăm programe de incluziune școlară și socială care să răspundă cât mai bine nevoilor acestor copii.

1. Ce părere aveți despre frecvența copiilor la școală? Care credeți că ar fi motivele pentru care copiii absentează de la școală?
2. Ce credeți despre modul în care profesorii tratează problema absențelor nemotivate?
3. Ce părere aveți despre atitudinea față de școală a copiilor din familii dezavantajate?
4. Din ce ne-au spus copiii din familii defavorizate, ei simt că profesorii se comportă diferit cu ei decât cu ceilalți copii. Din ce motive credeți că fac profesorii aceste diferențe?
5. Care credeți că ar trebui să fie reacția profesorilor în momentul în care observă că elevii se comportă violent (se înjură, se bat)?
6. În opinia Dvs., care ar fi barierele de învățare și participare în cadrul școlii în cazul copiilor care provin din familii defavorizate?
7. Cum credeți că ar putea fi reduse (minimalizate) aceste bariere?
8. Ce resurse interne sunt disponibile pentru a susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
9. Ce resurse credeți că există sau ar trebui să existe pe plan local care susțin sau ar putea susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
10. Cum pot fi mobilizate resursele pentru a susține învățarea și participarea copiilor? Cine ar trebui sau ar putea să facă acest lucru ?

Vă mulțumim!

GHID DE INTERVIU
pentru reprezentanți ai autorităților locale

Evaluarea integrării școlare la copiii care provin din familii defavorizate

Numele:

Funcția:.....

Data:

Vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări legate de relația cu școala a copiilor care provin din medii defavorizate. Răspunsurile Dvs. ne ajută să dezvoltăm programe de incluziune școlară și socială care să răspundă cât mai bine nevoilor acestor copii.

1. Care este strategia pentru educație – învățământ a instituției Dvs.?
1.1 Cum se urmărește realizarea obiectivelor stabilite în această strategie?
 2. De unde va informați în legătură cu situația școlilor de care răspundeți?
a) infrastructura
b) susținerea materială a activităților educative
c) salariile cadrelor didactice
d) calitatea învățământului
e) problemele elevilor
 3. Cum interacționați cu școlile? Prin cine? Cine vă furnizează informațiile? Cum verificați corectitudinea informațiilor?
 4. Ce știți despre problemele elevilor care provin din familii defavorizate? Ce servicii se asigură pentru aceștia?
 5. Ce credeți ca s-ar putea face pentru remedierea problemelor elevilor dezavantajați (mediu rural, venituri mici, etnie romă etc.)?
 6. Ce resurse credeți că există sau ar trebui să existe pe plan local care susțin sau ar putea susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați? (alte instituții?...ONG-urile?)
 8. Cum ar putea fi mobilizate resursele pentru a susține învățarea și participarea copiilor? Cine ar trebui sau ar putea să facă acest lucru ?
 9. Despre proiectele cu finanțare externă ce puteți să-mi spuneți? Despre parteneriate?
- Ați mai avea de adăugat si altceva?*

Vă mulțumim!

Ghid de interviu

pentru specialiștii din cadrul serviciilor educaționale oferite de ONG

Evaluarea nevoilor copiilor care provin din familii defavorizate

Profesia:

Funcția:

Tipurile de servicii/ activități în care sunteți implicat/ă în cadrul organizației:

Vechimea în mediul ONG:ani.....luni

Data:/...../.....

Vă rugăm să răspundeți la următoarele întrebări legate de relația cu școala a copiilor care provin din medii defavorizate. Răspunsurile Dvs. ne ajută să dezvoltăm programe de incluziune școlară și socială care să răspundă cât mai bine nevoilor acestor copii.

1. Ce părere aveți despre frecvența cu care se duc copiii la școală? Care credeți că ar fi motivele pentru care copiii din familii defavorizate absentează de la școală și/sau au rezultate școlare slabe?
2. În opinia Dvs., ar putea să existe anumite bariere de învățare și participare în cadrul școlii în cazul copiilor dezavantajați? Dacă da, vă rugăm să le menționați în primul rând pe acelea care țin de sistemul școlar sau de școală.
3. Cum credeți că ar putea fi minimalizate aceste bariere?
4. Se întâmplă ca Dvs. să întâmpinați greutăți în relația cu școala?
5. Ce resurse aveți în cadrul serviciului pentru a susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
6. Care sunt greutățile pe care le întâmpinați atunci când lucrați pentru o integrare școlară mai bună a copiilor dezavantajați?
7. Ce resurse credeți că a) există b) ar trebui să existe pe plan local care susțin sau ar putea susține învățarea și participarea copiilor dezavantajați?
 a).....
 b).....
8. Cum realizați măsurarea impactului muncii Dvs. cu beneficiarii? Cum credeți că ați putea îmbunătăți metodele de măsurare și evaluare pe care le folosiți?

Dacă aveți și alte opinii legate de subiectul propus de noi, vă rugăm să le exprimați!

Vă mulțumim!

Ghid pentru sesiunea SWOT

Tema sesiunii SWOT a fost anunțată după prezentarea *Ghidului metodologic*. I-am rugat pe profesioniștii din ONG-uri să citească cu atenție acest document și să participe la această sesiune pentru a discuta despre:

- Cum au înțeles și au interpretat metodologia;
- Cum pot fi utilizate instrumentele prezentate în acest Ghid; în ce context; dacă este nevoie ca aceste instrumente să fie modificate sau adaptate pentru a corespunde intervențiilor specifice pe care ei le întreprind;
- Orice alte observații și propuneri legate de metodologia propusă.

Rezultatele analizei SWOT

PĂRȚILE BUNE	PĂRȚILE SLABE
<ul style="list-style-type: none"> – Chestionarul se poate completa direct, de către elevi, nu este prea lung (durează aprox. 30 minute), deci se poate aplica la fiecare beneficiar atunci când intră în proiect – Datele demografice pot fi controlate /comparate cu datele din ancheta socială – Există formulare/ documente care conțin date calitative, care se pot folosi împreună cu datele din chestionar pentru a avea o imagine holistică asupra beneficiarilor – Avem și date reprezentative din Cluj-Napoca (cele rezultate din cercetarea 2011), așa că se poate compara situația beneficiarilor centrelor cu cea a elevilor defavorizați din Cluj – Rezultatele intervențiilor/ serviciilor pot fi demonstrate mai ușor la sfârșitul anului școlar 	<ul style="list-style-type: none"> – Metodologia trebuie explicată în detaliu și prelucrarea datelor exersată de către fiecare membru al echipei de lucru din centre: în special introducerea datelor, codificarea și analiza acestora. Este nevoie de o formare în acest scop. – Există membri ai staffului care nu sunt formați în prelucrarea statistică a datelor, dar care au dorința de a învăța/ de a se folosi de acest lucru – Colectarea datelor și analiza acestora ar trebui să fie făcute de către o anumită persoană pentru că implică un mare consum de timp – Sunt mulți elevi care devin beneficiarii centrelor într-un an școlar (octombrie – iunie): 400-450, ceea ce implică o mare încărcare în activitatea echipei din centru
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
<ul style="list-style-type: none"> – Se poate începe colectarea datelor din octombrie 2011, după începerea noului an școlar – Avem personal profesionist în centre (psihologi), care pot aplica metodologia mai ușor, fiind familiarizați cu metodele de cercetare – Avem infrastructura necesară (calculatoare, programe etc.) – Dispunem de date calitative stocate în dosarul fiecărui copil/ elev 	<ul style="list-style-type: none"> – Lipsa fondurilor – Fluctuația personalului

LOCAȚIA: Centrul CAS

Participanți: 1 coordonator centru, 2 psihologi, 1 psihoterapeut, 1 psihopedagog, 3 asistenți sociali, profesor de limba română, profesor de matematică, animator, medic, 3 persoane de la asociația “Artemis” - psihologi = 15 persoane.

Observații directe în timpul completării chestionarelor și informații de la profesori

Școala 1

Director nou, în al doilea an al exercițiului, încearcă să schimbe uzanțele, să impună disciplină.

Majoritatea elevilor (80%) vin din familii cu probleme mari: neglijență, violență, părinți plecați din țară, părinți șomeri.

Tonul cadrelor didactice: dur, autoritar.

Comportamentul elevilor în clasă:

- unii joacă cărți, mănâncă, vorbesc la telefon, stau cu căștile și ascultă muzică
- lipsă totală de respect față de profesori
- lipsesc mulți din clasă, nu se face prezență.

Școala 2

600 copii, din care 400 la cursurile de zi

Majoritatea elevilor (75%) vin din familii cu probleme mari: neglijență, violență, divorț, consum de alcool – în special la cei de la țară, de unde se întâmplă să vină și copiii sub influența alcoolului; părinți plecați din țară (10% dintre copii au cel puțin un părinte plecat), părinți șomeri.

Directoare nouă, conștientă de problemele multiple ale elevilor și dornică să afle rezultatele cercetării.

Comportamentul elevilor în clasă:

- violență verbală accentuată, înjurături în clasă, agresivitate, chiar și în prezența profesorilor
- vorbesc la telefoanele mobile în timpul orelor sau trimit mesaje, mănâncă, joacă cărți
- indisciplină, absenteism 50%
- la ședințele cu părinții vin 6-7
- au fost mai multe cazuri de încercări de suicid în ultimii doi ani.

Școala 3

Directorul a fost foarte atent, a citit Chestionarul pentru copii și Ghidul pentru profesori cu atenție, a pus întrebări pentru a se clarifica și s-a interesat de rezultate.

Majoritatea elevilor (905%) vin din familii cu probleme;

- Mulți copii romi și maghiari din zonă
- Toți copiii au fost prezenți, 1-2 elevi lipsă în clase, dar deja verificați de către profesori
- Copiii se ridică în picioare la începutul orei și salută profesorul /pe mine
- Profesorii menționează disciplina existentă și importanța ei
- Psiholog școlar foarte bine integrat și respectat de copii și de profesori.

Școala 4

Director adjunct cooperant, amabil. Școală în curs de mutare la o altă școală.

- copii indisciplinați, urlete pe coridor, pleacă de la ore fără să se ceară, să anunțe;
- majoritatea profesorilor cooperanți în timpul cercetării, interesați de soarta copiilor
- violenți, în fața mea se înjură și se bat, cu greu i-am oprit
- foarte greu au rezistat cele 30 minute să completeze chestionarul, nu se pot concentra.

Școala 5

Directoare foarte interesată și cooperantă, vorbește deschis despre problemele copiilor, absențele nemotivate, violența din clase. Dorește să vadă rezultatele.

- violență mare pe coridoare, în curte; profesorii spun că violența este și mai mare în clasele mici, V-VIII
- foarte mulți copii romi; au mediator școlar și profesor de sprijin, care lucrează bine dar nu fac față la numărul mare de copii
- părinți agresivi, neglijenți cu copiii lor
- etno-botanicele sunt la discreție, chiar în școală.

Școala 6

Nu m-am întâlnit cu directoarea, am avut acces doar la psihologul școlar. Nu am putut face niciun interviu cu profesorii, pt. că „erau foarte ocupați”.

30% din copii vin din familii foarte sărace, cam 30% din familii modeste; mulți fac naveta de la țară (21%). Majoritatea acestora se scoală la ora 4-5 și se întorc acasă la ora 4, unde îi așteaptă munca în gospodărie.

Sunt puțini copii cu tulburări de comportament, cei mai mulți au probleme legate de imaginea de sine, rezistență scăzută la frustrare.

O parte dintre profesori se poartă autoritar cu ei, îi jignesc, după care copiii evită să vină la orele lor; ei se plâng că nu sunt înțeleși și nu primesc suficient suport.

Copiii vin la psiholog și din propria inițiativă, mai ales când au acumulat multe absențe nemotivate /note proaste și sunt în pericol de corigență/repetență; mai vin pentru că au insomnii, oboseală cronică etc.

Școala 7

Psiholog școlar foarte implicat, la care m-a trimis direct directorul școlii.

- profesorii fumează pe coridorul sălii profesoriale, cu ușa deschisă;
- absenteism mare, copii mulți din familii sărace.

Sunt câțiva profesori tineri, care la început vin și încearcă să schimbe lucrurile în bine, dar pe parcurs renunță (am stat de vorbă cu 3 dintre ei, foarte dezamăgiți și demotivați, își caută loc de muncă în altă parte). Există intervenții din partea directorului, inspectoratului, altor profesori în cazul în care vor să fie consecvenți în aplicarea regulamentului sau să dea notele pe merit.

Există o mare inconsecvență în modul în care profesorii reacționează la absențele și la performanțele școlare ale copiilor. La fel, reacționează doar la violența verbală adresată lor, nu și la cea dintre copii.

Problema profesorilor este că ei sunt evaluați doar 30% după performanțele în predarea materiei, restul sunt activitățile extra-curriculare și participarea la diverse cursuri de formare. Dar mulți nu aplică cele învățate pentru că necesită timp și efort.

Observatii generale

- în niciuna dintre școli nu s-a făcut referire la programul ISJ „**Observatorul educației incluzive în școala clujeană**” din cadrul Strategiei județene de îmbunătățire a accesului la educație pentru grupurile dezavantajate;

- în general, profesorii nu se gândesc la elevii din familii dezavantajate sau la cei din mediul rural în acest context (incluziune), ci doar la copiii romi.

Diagrama conceptuală a cercetării calitative

